

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

İLKÖĞRETİM II. KADEME SOSYAL BİLGİLER DERS
KİTAPLARINDA TARİHİ ŞAHSİYETLERE YAKLAŞIM
TARZI

ÇAĞLAYAN DENİZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN

YRD. DOÇ. DR. MUSTAFA GÜLCAN

KONYA-2011

T.C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

BİLİMSEL ETİK SAYFASI

Bu tezin proje safhasından sonuçlanmasına kadarki bütün süreçlerde bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Çağlayan DENİZ

T.C.

SELÇUK ÜNİVERSİTESİ

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Çağlayan DENİZ tarafından hazırlanan İlköğretim II. Kademe Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Tarihi Şahsiyetlere Yaklaşım Tarzı başlıklı bu çalışma/...../.....tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak, jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç.Dr.Güngör KARAUĞUZ

Başkan

İmza

Yrd.Doç.Dr Mustafa GÜLCAN

Üye

İmza

Yrd.Doç.Dr. Nuri İnan

Üye

İmza

Yrd.Doç.Dr. Cemal GÜVEN

Y.Üye

İmza

ÖNSÖZ

Tarihçiler Sosyal Bilgiler Dersi'nin ilk olarak hangi zamanda ve nerede verildiğini tartışadursunlar, şu bir gerçektir ki günümüzde Sosyal Bilgiler Dersi, etrafında tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi derslerini barındıran miğfer bir ders olarak okutulmakta ve önemi her geçen gün artmaktadır.

Sosyal Bilgiler Dersi başlı başına bir bilim dalı olmamasına rağmen Sosyal Bilim Dalları olan Tarih ve Coğrafyayı içerisinde barındırır. Öğrencilerin ileriki yıllarda eğitim-öğretim hayatlarında karşısına çıkacak olan bu iki dersin ana konularını Sosyal Bilgiler Dersi teşkil eder. Bu sebeptendir ki ilköğretimde Sosyal Bilgiler Dersi'nin yeri ve önemi yadsınamaz.

Sosyal Bilgiler Dersi içinde büyük bir yer tutan ve konumuzun ana unsurunu teşekkül eden Tarih dersi de inkar edilemez şekilde önemli bir derstir. Öğrencilerin geçmişlerini tanıyarak geleceğe güvenle bakmaları ve emin adımlarla yürümeleri ancak tarihlerini iyi öğrenmekle mümkündür. Öğrencilerin tarih konularını öğrenmeye başladıkları ilk adım, İlköğretimde gördükleri Sosyal Bilgiler Dersi olmasından dolayı bu noktada biz Sosyal Bilgiler öğretmenlerine büyük görevler düşer. Bu görevi yerine getirirken de öğretmenlerin en büyük yardımcıları kitaplarıdır.

Bu çalışmamızda “İlköğretim II. Kademe Sosyal Bilgiler ders kitaplarında tarihi şahsiyetlere yaklaşım tarzı” ele alınmıştır. Çalışma içerisinde 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları baştan aşağıya taranarak, tarihi şahsiyetlerin kitapta ele alınış şekli incelenmiştir. Ayrıca çalışma süresince birisi Sosyal Bilgiler Öğretmenleri ve diğeri de öğrencilere olmak üzere iki tane anket uygulamasına ve bu uygulamanın sonuçlarına yer verilmiştir. Bu şekilde bir taraftan öğrencilerin tarihi şahsiyetlere farkındalık düzeyleri ölçülürken, diğer taraftan da kitapta yer alan tarih konuları ve tarihi şahsiyetler hakkında Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin görüşleri alınmıştır.

Bu çalışmanın yapılması esnasında benden bilimsel katkılarını, tecrübelerini, maddi ve manevi her türlü desteğini esirgemeyen muhterem hocam Yard. Doç. Dr.

Mustafa GÜLCAN beyefendiye; anketlerin doldurulmasında bana yardımcı olan öğretmen arkadaşlara, daha iyi işler yapabilmem ve kendimi geliştirmem için beni sürekli yüreklendiren, her ne şartta olursa olsun arkamda duran ve her türlü destekleri ile yanımda bildiğim ve güç aldığım değerli annem ve babama da içtenlikle teşekkür ederim.

Çağlayan DENİZ

ÖZET

İLKÖĞRETİM II. KADEME SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA TARİHİ ŞAHSİYETLERE YAKLAŞIM TARZI

Bu çalışmamızda ülkemizdeki “İlköğretim II. Kademe Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Tarihi Şahsiyetlere Yaklaşım Tarzı” incelenmeye çalışılmıştır.

Çalışmada son zamanlarda önemi daha çok hissedilmeye başlanılan Tarih biliminin, İlköğretim Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ele alınış şekli ve bu tarihi olaylar içerisinde büyük bir önem arz eden tarihi şahsiyetlerin, ders kitaplarında ne şekilde ele alındığı incelenmeye çalışılmıştır.

Bilindiği üzere öğrencilerin tarih konuları ve tarihi şahsiyetlerle ilk tanışmaya başladığı yer okul dolayısıyla Sosyal Bilgiler dersi. Öğrenciler ileriki yıllarda ayrı bir bilim olarak okuyacakları tarih derslerinin temellerini ilköğretimde atarlar. Bu yüzden bu dönemde Sosyal Bilgiler dersi çok önemlidir.

Bu çalışma 5 bölümden oluşmakta olup, ana unsuru Sosyal Bilgiler ders kitaplarında tarihi şahsiyetlerin ele alınış şekli oluşturmaktadır. Bu sebeple İlköğretim II. Kademe Sosyal Bilgiler ders kitapları ayrıntılı olarak taranmış ve ders kitapları içerisinde yer alan tarihi şahsiyetlerin hemen hemen hepsinin kitapta ne şekilde işlendiği incelenmiştir.

Çalışmanın ana unsurunu ders kitapları içerisinde yer alan tarihi şahsiyetler oluşturduğu için, öğrencilerin tarihi şahsiyetleri tanıma durumlarını ölçmek ve öğretmenlerin Sosyal Bilgiler ders kitapları içerisinde yer alan tarihi şahsiyetlerin ve tarih konuları hakkındaki düşüncelerini de öğrenmek amacıyla iki ayrı anket uygulaması yapılmış ve sonuçlar üzerinde kritik yapılmıştır.

Bu çalışma İlköğretim Sosyal Bilgiler ders kitaplarını yazan komisyona ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerine de tavsiye niteliğinde bilgiler içermesi bakımından faydalı olacağı söylenebilir.

ABSTRACT

ELEMENTARY II. STEP APPROACH TO SOCIAL STYLE HISTORICAL FIGURES TEXTBOOKS

In this study, our country, "Elementary II. Grade Social Studies Textbooks historical figures Approach to Style "is examined.

The importance of the study, more recently started to be felt in the science of history, elementary social studies textbooks, and these historical events are handled in the shape of the historical figures of great importance, as discussed in the textbooks, what is examined.

As is known, at first, the students begin to meet historical figures and date on issues and therefore the Social Studies course in school. Next years as a separate science in primary education are going to be taken the basics of history lessons by students.. That is why these are great role in the social science lesson.

This study consists of 5 chapters, the main element of social studies textbooks, historical figures are handled. For this reason, Primary II. Grade Social Studies textbooks and course books were scanned in detail and in the historical figures in the book, what is taught in almost all of them were investigated.

The main element of the historical personalities involved in the study of textbooks for students and teachers to assess the status of recognition of historical figures in social studies textbooks at the thought of historical figures and historical issues in order to learn the results of two separate survey has been done on the critical.

Thanks to this study, which can be said to be useful and advisory to the committee and the teachers of social studies.

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	iv
ÖZET	vi
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
GİRİŞ.....	1
Problem	3
Araştırmanın Amacı.....	3
Araştırma'nın Önemi.....	3
Araştırmanın Yöntemi	4
Varsayımlar	4
Sınırlılıklar	5
1.BÖLÜM	6
TÜRK EĞİTİM SİSTEMİ	6
SOSYAL BİLGİLERİN GELİŞİMİ VE SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ	6
1.1. TÜRK MİLLİ EĞİTİMİN AMAÇLARI.....	6
1.1.1. Eğitim Nedir?.....	6
1.1.2. Eğitimin Amacı.....	7
1.1.3. Sosyal Bilim ve Sosyal Bilgiler Kavramı	9
1.1.4. Sosyal Bilim ve Sosyal Bilgiler Arasındaki Fark	12
1.1.5. Sosyal Bilgiler Dersinin Tarihçesi	13
1.1.6. Türkiye'de Sosyal Bilgiler Dersi'nin Gelişim Aşaması.....	14
1.1.7. Sosyal Bilgiler Dersi Programı ve Amacı.....	17
1.1.8. Sosyal Bilgiler Dersi'nin İçeriği ve Diğer Derslerle İlişkisi	19
1.2. SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE KULLANILAN ÖĞRETİM YÖNTEM VE TEKNİKLERİ	22
1.2.1. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yöntem Seçimini Etkileyen Durumlar.....	22
1.2.2. Sosyal Bilgiler Dersinde Yararlanılan Araç ve Gereçler	23
2.BÖLÜM	28
TARİH VE SOSYAL BİLGİLER ARASINDAKİ İLİŞKİ.....	28
2.1. TARİHİN SOSYAL BİLGİLER İÇİNDEKİ YERİ	28
2.1.1. Tarih Nedir?.....	28

2.1.2. Tarihin Konusu	29
2.1.3. Tarih Biliminin Faydaları	31
3.BÖLÜM	34
SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA TARİHİ ŞAHSİYETLER	34
3.1.1. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına Genel Bir Bakış	34
3.2. SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÜNİTELERE GÖRE KONU DAĞILIMI	35
3.2.1. 6.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Ünitelere Göre Konu Dağılımı	35
3.2.2. 7.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Ünitelere Göre Konu Dağılımı	36
3.3. TARİHİ ŞAHSİYET NEDİR?	37
3.4. 6.SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTABINDA ADI GEÇEN TARİHİ ŞAHSİYETLER VE ALANLARI	38
3.4.1. Devlet Yöneticileri	38
3.4.2. Psikolog ve Filozoflar	39
3.4.3. Bilim Adamları	39
3.4.4. Edebiyatçılar	39
3.4.5. Eğitimciler	39
3.4.6. Arkeologlar	39
3.4.7. Tiyatrocu	39
3.4.8. Coğrafyacı	40
3.4.9. Dilbilimci/Filolog	40
3.4.10. Ziraat Mühendisi	40
3.4.11. Matematikçi	40
3.4.12. Pilot	40
3.4.13. 6.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Tarihi Şahsiyetlerin İşlenişi	40
3.5. 7.SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTABINDA ADI GEÇEN TARİHİ ŞAHSİYETLER VE ALANLARI	57
3.5.1. Devlet Yöneticileri	58
3.5.2. Devlet Adamları	58
3.5.3. Bilim Adamları	58
3.5.4. Astronomlar	59
3.5.5. Sanatçılar	59
3.5.6. Edebiyatçılar	59
3.5.7. Tasavvuf Ehli	59

3.5.8. Seyyahlar.....	59
3.5.9. Tarihçiler	59
3.5.10. Matematikçiler	60
3.5.11. Yönetici Eşleri	60
3.5.12. Din Adamları.....	60
3.5.13. 6.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Tarihi Şahsiyetlerin İşlenişi.....	60
3.5.14. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Tarihi Şahsiyetlere Yaklaşım Tarzı	73
4.BÖLÜM	78
TARİHİ ŞAHSİYETLER HUSUSUNDA ÖĞRENCİ VE ÖĞRETMENLERLE YAPILAN ANKET VE SONUÇLARI	78
4.1.1. Öğrencilerin Tarihi Şahsiyetleri Tanıma Durumları	78
4.1.2. Sosyal Bilgiler Öğretmenleri'nin, Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Tarih Şahsiyetler ve Tarih Konuları Hakkındaki Düşünceleri	81
5.BÖLÜM	85
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	85
EKLER.....	89
KAYNAKÇA.....	91

GİRİŞ

Yeryüzünde bulunan her milletin tarihleri ile övündükleri bir gerçekliktir. Bütün devletler geçmişlerini kendisinden daha büyük ve daha güçlü bir devlete dayandırma zorunluluğu hissetmiştir. Milletleşme sürecinde tarihin çok büyük bir ehemmiyet arz ettiğini bilen devletler “Milletini manevi bağlarla birbirine bağlayabilmek, onlara birbirini sevdirebilmek, ortak paydalar etrafında toplayabilmek, aynı hedef ve istikamet sevk edebilmek için tarihi olmayan milletler bile efsaneler uydurmakta, suni tarihler ortaya çıkarmaktadırlar.” (A.Uçar, 2008: 16).

Kadim tarihe sahip olan büyük devletler ise bunlara ihtiyaç duymayarak, olması gerekeni olmuş gibi değil, reel tarihlerinde meydana gelen olayları anlatırlar. Bu devletlerden birisi hatta en önemlilerinden biriside bizim devletimizdir. Türk milleti birçok medeniyetlere imza atmış nice medeniyetleri de tarihin tozlu sayfalarına gömmüşlerdir.

Günümüz de gerek medyada, gerekse sosyal hayatta insanlar arasında olsun tarihe ve tarih konularına olan önem bir nebze artmıştır. Bu durum sevindirici olmakla beraber yeterli düzeyde değildir. Genel olarak çok okuma sevmeyen bir toplum olan milletimizin tarih konuları hakkında edindikleri bilgilerde büyük çoğunlukla kulaktan dolma bilgiler olarak kalmakta bu durumda tarihimize büyük oranda zarar vermektedir. “İnsanların ön yargılarını parçalamak atomu parçalamaktan daha zordur” diyen Einstein sanırım doğru söylemiş gibi gözüküyor. Tarihi olayları olduğu gibi değil de kişilerin yorumlarına göre sadece işitme organını kullanarak öğrenen kişilerin dimağındaki yanlış bilgileri düzeltmek, hiçbir şey bilmeyen bir kişiye tarih öğretmekten daha zordur. Yalan yanlış bilgilerle, taraflı yorumlarla öğrenilen tarihi bilgiler zamanla kişinin geçmişine olan saygısını da ortadan kaldırmaktadır. Halbuki sürekli kullanılan ve artık dilimize pelesenk olmuş bir cümle vardır “Geçmişini bilmeyen milletlerin geleceği olamaz”. Bu sözü çok sık kullanırız günlük hayatta çünkü kısa, klişede olsa çok şey anlatmaktadır.

Öğrencilerin birçoğu okula geldiklerine neredeyse hiç tarih konuları ve tarihi şahsiyetler hakkında bilgileri yoktur. Hatta tarih kelimesini bile ilk defa okulda

duymaktadırlar. Üzerine yazı yazılmamış beyaz bir kağıt veyahut şekil verilmeye hazır bir hamur gibi karşımıza çıkan öğrencilere tarihi farkındalık kazandırmak ve onlara esas olan tarihi bilgileri verme görevi okula ve dolayısıyla da öğretmene düşmektedir. İlköğretim I. Kademenin ilk üç sınıfında Sosyal Bilgiler dersi olmayıp bu dersin yerine Hayat Bilgisi dersi yer almaktadır. Öğrenciler Sosyal Bilgiler dersiyle ilk olarak ilkokul 4. sınıfta tanışmış olsalar da gerek 4 ve gerek 5'te kafi derecede tarih bilgisi almamaktadırlar. Bu sınıflarda tarihi konular hakkında çok çok öz, minimize edilmiş bilgilere yer verilmekte. Bu durum aslında öğrenciyi tarihi konuları nispeten teferruatlı olarak öğrenecekleri üst sınıflara hazırlamak için bir temel atma dönemi, unun su ile buluşma anıdır.

Hangi yaş seviyesinde olursa olsun sözel dersler, özellikle tarih dersi ve tarihi konular öğrenciler arasında sıkıcı dersler olarak tabir edilmektedir. Bunun sebebi tarih konularının sadece ezbere dayalı bir ders olarak gözükmelerinden kaynaklanmaktadır. Yukarıda da değinildiği üzere Sosyal Bilgiler dersi dolayısıyla da tarih konuları öğretilirken ders öğretmene büyük görevler düşmektedir. Bu noktada öğretmen tarih konularını öğretirken dersi sıkıcı bir pozisyondan çıkarmak ve öğrencilerin dikkatlerini çekmek için gayret sarf etmelidir. Tarih konuları öğretilirken şüphesiz öğretmenlerin ve öğrencilerin en büyük yardımcıları doğru yazılmış ders kitaplarıdır. Öğretmenler, bilimsel araştırmalar ve yardımcı kaynaklarla kendilerini geliştiriyor olsalar da öğrencilerin bir çoğu için yegane kaynak ellerinde mevcut olarak bulunan müfredat konularını kapsayan ders kitapları olmuştur. Bu noktada tarih konularının öğretilmesinde, ders öğretmene düşen görev kadar ders kitaplarına dolayısıyla bu kitabı yazan komisyona da görev düşmektedir.

Öğrencilere tarih konularını öğretmenin bir yolu da, tarihi şahsiyetler zarfındadır. Bu noktada çalışmamızın konusunu teşkil eder. Çalışmamızın konusu "İlköğretim II. Kademe Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Tarihi Şahsiyetlere Yaklaşım Tarzı" olup plan bakımından 6 bölüme ayrılmıştır.

Problem

“İlköğretim II. Kademe Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Tarihi Şahsiyetlere Yaklaşım Tarzı” adlı çalışmanın problem cümlesi şu şekildedir: İlköğretim II. Kademe Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Tarihi şahsiyetler yeteri kadar ve doğru bir şekilde ele alınmış mıdır?

Sosyal Bilgiler Dersi’nde tarih konuları öğretilirken bilhassa üzerinde durulması gereken noktalardan biriside tarihi şahsiyetler konusudur. Öğrencilere tarih konuları anlatılırken şu tarihte şu olay, bu tarihte bu olay şeklinde değil; tarihi şahsiyetler üzerinden yola çıkarak ele alınması hususudur. Bu konunun alt problemleri ise şu şekildedir:

- Ders kitaplarında tarihi şahsiyetlere yeteri kadar yer verilmekte mi?
- Verilen bilgiler öğrencinin ilgisini çekmekte mi?
- Tarihi şahsiyetler hakkında verilen bilgiler objektif bilgiler mi?
- Öğrenciler tarihi şahsiyetleri hakkında yeterli bilgiye sahipler mi?

Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı İlköğretim II. Kademe Sosyal Bilgiler Dersi’nde okutulan ders kitapları içerisinde yer alan tarihi şahsiyetlere yaklaşım tarzının objektif, yeterli ve öğrencilerin gelişim seviyelerine uygun olup olmadığı ile öğrencilerin tarihi şahsiyetleri ne oranda ve ne şekilde tanıdığının belirlenmesi durumudur.

Araştırma’nın Önemi

Tarihçiler arasında “Tarihi Şahsiyet” kelimesi çok sık kullanılıyor olmasına rağmen, tarihi şahsiyet kavramının tam anlamının gerek internette ve gerekse Türk Dil Kurumu’nun yayınlamış olduğu Türkçe Sözlükte yer almıyor olması ve bu konu hakkında daha önce ayrıntılı olarak yapılmış bir çalışmanın bulunmaması konuyu bir

kat daha önemli kılmaktadır. Ayrıca tezin içeriği İlköğretim II. Kademe Sosyal Bilgiler ders kitaplarını inceleme ve eleştiri niteliğinde olduğu ve öğrencilerinde tarihi şahsiyetlerin farkındalık düzeylerini ölçtüğü için Milli Eğitim Bakanlığı ders kitapları yazım komisyonuna sunulabilecek tavsiye niteliği de arz etmektedir.

Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırma İlköğretim II. Kademe Sosyal Bilgiler Ders kitaplarında adları geçen tarihi şahsiyetleri konu aldığı için, araştırmanın başlıca yöntemi ders kitaplarının tarihi şahsiyetler bakımından ayrıntılı olarak incelenip, tarihi gerçekliğe uygunluğunun denetlenmesi şeklinde olacaktır. Ayrıca öğretmenlerin Sosyal Bilgiler ders kitaplarında ele alınan tarihi şahsiyetler hakkında görüşlerinin alınması ve öğrencilerin tarihi şahsiyetleri farkındalık düzeylerinin ölçülmesi amacıyla da anket yöntemi uygulanacaktır. Bunun dışında Sosyal Bilimlerin ve Sosyal Bilgiler dersinin gelişim aşamalarını görmek babıyla bilimsel kaynaklar ve makalelerden de yararlanılacaktır.

Varsayımlar

Bu çalışmanın temel varsayımları şunlardan ibarettir:

- Kaynaklardan elde edilen bilgilerin gerçekleri yansıttığı.
- Ders kitaplarında yer alan bilgilerin resmi tarih adına yazıldığı için objektif olarak yazıldığı.
- Anket yöntemi ile görüşleri alınan öğretmenlerin soruları okuyarak ve olması gereken değil mevcut olan şekilde cevap verdiği.
- Tarihi şahsiyetlerin farkındalık düzeylerinin ölçülmesi amacıyla seçilen öğrenci evreninin öğrenci bütününe temsil edecek yeteneğe sahip olması.

Sınırlılıklar

Bu çalışmanın sınırlılıkları şu şekildedir:

- Ele alınan tarihi şahsiyetler İlköğretim II. Kademe Sosyal Bilgiler Ders kitapları ile sınırlıdır.
- Ele alınan ders kitapları Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı bir komisyon tarafından yazılmış ders kitapları ile sınırlıdır.
- Sadece Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Devlet okullarında okutulan kitapların incelenmesi bakımından sınırlıdır.
- Ders Kitaplarında yer alan tarihi şahsiyetler hakkında ki öğretmen görüşleri, uygulanan anketlerin değerlendirilmesi ile sınırlıdır.
- Öğrencilerin tarihi şahsiyetleri farkındalık düzeyleri ölçülürken uygulanan anket, gösterilen görseller ile sınırlıdır.
- Araştırma “Yüksek Lisan Tez Yönetmeliği”nin belirlediği süre ile sınırlıdır.

1.BÖLÜM

TÜRK EĞİTİM SİSTEMİ

SOSYAL BİLGİLERİN GELİŞİMİ VE SOSYAL BİLGİLER ÖĞRETİMİ

1.1. TÜRK MİLLİ EĞİTİMİN AMAÇLARI

1.1.1. Eğitim Nedir?

Eğitim, her felsefi sisteme ve psikolojik yaklaşıma göre değişik şekillerde tanımlanmıştır. Bu tanımların pek çoğu eğitime bir amaç yüklemiştir. İdealistler eğitimi, Allah'a ulaştırma süreci için yapılan etkinlikler, Realistler, insanı toplumun başat değerlerine göre yetiştirme süreci, Marksistler, çelişkiyi en aza indirip öğretimde bulundurma süreci, Pragmatistler, yaşantılar yoluyla kişide istendik davranış değişikliği oluşturma süreci, Varoluşçular ise insanı sınır durumuna getirme süreci olarak ele almışlardır (Sönmez, 2001: 2).

Buradan hareketle eğitimin birçok tanımı yapılmıştır. Bu tanımlardan bazıları şunlardır:

“Eğitim, bireyin, toplumun standartlarını, inançlarını ve yaşama yollarını kazanmasında etkili olan tüm sosyal süreçlerdir” (Fidan, 1996: 8).

“Fiziksel uyarımlar sonucu, beyinde istendik biyo-kimyasal değişiklikler oluşturma süreci” (Sönmez 2001: 2).

“Bireyin davranışlarının geliştirilmesi, kabiliyet ve istidatlarının ortaya çıkarılması, bunların işlenerek faydalı işler yapacak hale getirilmesi” (Yılmaz, 2004: 75).

“Bireyin yaşadığı toplumda yeteneğini, tutumlarını ve olumlu değerdeki diğer davranış biçimlerini geliştirdiği süreçler toplamı.”

Başka bir tanıma göre eğitim, “Bireyin toplumsal yeteneğinin ve en elverişli düzeyde kişisel gelişmesinin elde edilmesi için seçilmiş ve denetimli bir çevreyi (özellikle okulu) içine alan toplumsal bir süreçtir.”

Diğer bir tanıma göre de eğitim “Bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla ve amaçlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir” biçiminde tanımlanıyor.

Bu tanımlar gözden geçirildiği zaman eğitimin, kişiliğin gelişmesine yardım eden ve onu temel alan, kişiyi yetişkin hayatına hazırlayan, gerekli bilgi beceri ve davranışlar elde etmesine yarayan bir süreç olduğu anlaşılmaktadır (Tezcan, 1994: 3).

1.1.2. Eğitimin Amacı

Eğitimin amacı maddi ve manevi yönden “vasıflı insan” yetiştirmektir. Yetişmiş insan toplumda uyumlu, verimli ve faydalı insandır. Diğer taraftan da toplumun inşa edilmesidir. Yani toplumu meydana getiren unsurların yerli yerine konulmasıdır (Yılmaz, 2004: 75).

Aynı alan içinde birden fazla örgün ve/veya yaygın eğitim kurumunun bir arada bulunması halinde eğitim kampüsü kurulabilir ve bunların ortak ihtiyaçlarını karşılamak üzere eğitim kampüsü yönetimi oluşturulabilir. Eğitim kampüsü bünyesindeki ortak açık alan, kantin, salon ve benzeri yerlerin işlettilmesi veya işletilmesi kampüs yönetimince yerine getirilir. Bu şekilde elde edilen gelirler, kampüsün ortak giderlerinde kullanılır. Eğitim kampüslerinin kuruluşu, yönetiminin oluşumu, gelirlerinin harcanması ve denetlenmesi ile bu fıkrada belirtilen diğer hususlar Maliye Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığınca müştereken hazırlanan yönetmelikle düzenlenir.

Eğitim kurumlarının amaçlarının gerçekleştirilmesine katkıda bulunmak için okul ile aile arasında işbirliği sağlanır. Bu amaçla okullarda okul-aile birlikleri kurulur. Okul-aile birlikleri, okulların eğitim ve öğretim hizmetlerine etkinlik ve

verimlilik kazandırmak, okulların ve maddi imkânlardan yoksun öğrencilerin zorunlu ihtiyaçlarını karşılamak üzere; aynî ve nakdî bağışları kabul edebilir, maddi katkı sağlamak amacıyla sosyal ve kültürel etkinlikler ve kampanyalar düzenleyebilir, okulların bünyesinde bulunan açık alan, kantin, salon ve benzeri yerleri işlettirebilir veya işletebilirler. Öğrenci velileri hiçbir surette bağış yapmaya zorlanamaz. Okul-aile birliklerinin kuruluş ve işleyişi, birlik organlarının oluşturulması ve seçim şekilleri, sosyal ve kültürel etkinliklerden sağlanan maddi katkılar, bağışların kabulü, harcanması ve denetlenmesi ile açık alan, kantin, salon ve benzeri yerlerin işlettirilmesi veya işletilmesinden sağlanan gelirlerin dağıtım yerleri ve oranları, harcanması ve denetlenmesine dair usul ve esaslar, Maliye Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığınca müştereken hazırlanan yönetmelikle düzenlenir.

Milli Eğitim Bakanlığınca belirlenecek usul ve esaslar çerçevesinde, gerekli görülen hallerde il milli eğitim müdürlükleri; il sınırları içerisinde bulunan bir veya birden fazla eğitim kampüsü yönetiminin veya okul-aile birliğinin işlettirebileceği veya işletebileceği yerlere ilişkin ihaleleri bunlar adına yapmaya yetkilidir.

Eğitim kampüsleri ve okul-aile birliklerinin gelirleri, genel bütçe gelirleri ile ilişkilendirilmeksizin eğitim kampüsü yönetimi ve okul-aile birliği adına bankalarda açılan özel hesaplarda tutulur.

Eğitim kampüsü yönetimleri ve okul-aile birlikleri, bu madde kapsamında yapacakları işlemler ve düzenlenen kâğıtlar yönünden damga vergisi ve harçlardan muaf; bunlara ve bunlar tarafından yapılan bağış ve yardımlar ise veraset ve intikal vergisinden müstesnadır.

XIV – Her yerde eğitim:

Madde 17 – Milli eğitimin amaçları yalnız resmi ve özel eğitim kurumlarında değil, aynı zamanda evde, çevrede, işyerlerinde, her yerde ve her fırsatta gerçekleştirilmeye çalışılır.

Resmi, özel ve gönüllü her kuruluşun eğitimle ilgili faaliyetleri, Milli Eğitim amaçlarına uygunluğu bakımından Milli Eğitim Bakanlığının denetimine tabidir.

Kanun metninden de anlaşıldığı üzere Milli Eğitimin amacı tespit edilirken “bireyin her yönüyle iyi yetişmesi, sadece kendisi ve kendi toplumunu değil, tüm insanlık için faydalı olması hedeflenmiştir. Eğitim organizasyonu da bu hedef, gerçekleştirecek şekilde yapılmıştır” maalesef ülkemizin içinde bulunduğu ekonomik şartlar ve eğitimde belirlenen hedeflere ulaşmayı güçleştirmektedir (Yılmaz, 2004: 76).

1.1.3. Sosyal Bilim ve Sosyal Bilgiler Kavramı

“Sosyal Bilim” kavramının ne olduğunu net olarak tarif etmek mümkün değilse de “toplum içinde yaşayan insanları, insan gruplarını, topluluklarını ve toplumları irdeleyen bir bilim dalıdır” denilebilir (Duverger, 2002: 8).

Başka bir söyleyişe göre de sosyal bilimler “genelde, toplumdaki insan davranışlarıyla ilgilenen disiplinleri içerir. Temel amaç bilginin geliştirilmesidir ve genellikle sosyal yaşayış, insan ilişkileri, sosyal kurumlar, insan davranışlarını etkileyen değişmelerin neden ve sonuçlarının saptanması, araştırılması, anlaşılması ve yorumlanması gibi konular üzerinde durur” diye tarif edilmiştir (Sözer, 1998a: 3).

Sosyal Bilimler ile Sosyal Bilgiler kavramlarının çoğu kez eş anlamlı olarak kullanıldıkları görülmektedir. Ancak eğitim öğretim süreci içinde, bu iki kavramın farklı olarak ele alındıklarını belirtmek gerekir. Sosyal Bilgiler öğretiminde içerik, genellikle Sosyal Bilimlerle ilgili disiplinlerden seçilmektedir. Bu bakımdan Sosyal Bilimler ile Sosyal Bilgiler, birer kavram olarak eş anlamlı olmasalar bile, aralarında yakın bir ilişki vardır (Can vd., 1998: 3).

Sosyal Bilimler, genel olarak, insanların diğer insanlarla ve toplumla olan ilişkilerini inceleyen bir disiplinler topluluğudur. Sosyal Bilimlerin öğretimi denildiğinde ise eğitimin, çağdaş uygarlığın zorunlu kıldığı, sosyal olgunluğu ve uyumu sağlayan ve geliştiren bir dalı anlaşılmaktadır. Bir başka deyişle Sosyal Bilimler insanın insanla ve çevresiyle olan ilişkilerini inceleyen disiplinler topluluğudur (Can vd., 1998: 4).

Türk Dil Kurumu hazırlamış olduğu Türkçe Sözlükte ise Sosyal Bilimler kavramını: “Toplum olaylarını, insanın sosyal ve kültürel faaliyetlerini inceleyen bilimlerin ortak adı” şeklinde ifade etmiştir (TDK Türkçe Sözlük, 2005: 1796).

Sosyal Bilgiler ise her şeyden önce, insanın özellikle toplumsal hayata etkin bir biçimde uyumunu sağlayan bir derstir. Bu bakımdan bu ders, çocuğa verilen eğitim kavramının içinde önemli bir yer tutar. Çocuğun, çevresindeki doğayı, insanları, kuruluşları bilinçli olarak tanınması, bunların birbiri ile olan ilişkisine dikkat etmesi ve kendi davranışlarını da bunları dikkate alarak düzenlemesi, Sosyal Bilgiler dersinin gereği gibi öğretilmesi ile gerçekleştirilebilir (Maurice, 1957: 19).

Sosyal Bilgiler terimi eğitim tarihinde ilk defa resmen 1916 yılında Amerika’da bir eğitim komitesi tarafından kullanılmıştır. Orta dereceli okulların programlarını yeniden düzenlemekle görevli olan komite Sosyal Bilgileri “Konusu doğrudan doğruya insan topluluklarının organizasyonuna gelişimine ait ve bu sosyal grupların bireyi olması dolayısıyla insan hakkında tüm bilgiler” diye tanımlamıştır (Karagözoğlu, 1966: 7).

Eğitimde çok yeni bir terim olan Sosyal Bilgiler, okullarda ki tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi, sosyoloji, felsefe, antropoloji, sosyal psikoloji ve ekonomi gibi insanlığın sosyal etkinlikleri ve çevresiyle doğrudan doğruya ilgili dersleri içine alır. Bazen “Sosyal Bilimler” ile “Sosyal Bilgiler Dersi” birbiriyle karıştırılmakta ve bu yüzden bu iki terimin tam olarak anlaşılması güçleşmektedir. Her ne kadar Sosyal Bilimler ile Sosyal Bilgiler arasında bir sınır çizmeye imkan yoksa da her ikisi de amaç, metot ve muhteva bakımından farklı özelliklere sahiptirler (Karagözoğlu, 1966: 7).

Türkiye’de ki okullar için Sosyal Bilgiler pek eski olmayan bir derstir. Sosyal Bilgiler dersi 1968-1969 eğitim öğretim yılında bütün ilkokullara, 1970-1971 eğitim öğretim yılında da deneme niteliğinde ortaokullara resmen girmiştir. Sosyal Bilgiler dersinin okullarımıza ilk girdiği yıllarda, bazı çevrelerde, dersin niteliği tam olarak kavranamamış, bu yüzden değişik anlayışlar doğmuştur. Bunun sonucu olarak, bazıları Sosyal Bilgileri yalnız Yurttaşlık Bilgileri anlamında almış, bazıları Tarih,

Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisinin birleştirilmesi olarak düşünmüş, bazıları da insan topluluklarının organizasyonuna ait bilgiler olarak kabul etmiştir. Bu görüşler içerisinde en yaygın olanı, Sosyal Bilgileri, Tarih-Coğrafya-Yurttaşlık Bilgisi konularının birleştirilmesi olarak algılayanlardır. Halbuki Sosyal Bilgiler dersi sadece saydığımız derslerin birleştirilmesinden oluşan bir ders değildir. Sosyal Bilgiler dersinde Tarih-Coğrafya-Yurttaşlık Bilgisi konuları ağırlıklı bir şekilde yer alsa da, bu yer alış, bireyin sosyal ve fiziki çevresinin ve bu çevreyle olan ilişkilerinin incelenmesinde doğal olarak bu üç ders konularından bazılarının ele alınması biçimindedir; yoksa mevcut konuların birleştirilmesi şeklinde değildir (Güngördü, 2002: 130).

Sosyal Bilgiler dersinde yalnız Tarih-Coğrafya-Yurttaşlık Bilgisi alanlarından değil, Ekonomi, Sosyoloji gibi diğer Sosyal Bilim dallarına da yer verilir. Sosyal Bilgilerde bireyin sosyal ve fiziki çevresi ve bu çevreyle olan ilişkileri incelenirken, gerekli olan yerlerde, bireyin seviyesinde olmak üzere, diğer Sosyal Bilim dallarına da girilir. Örneğin, “Aile içinde geçimimizi nasıl sağlıyoruz ?” dediğimiz zaman, öğrenci seviyesinde, Ekonomi alanına girilmektedir. Bu, anlamda olmak üzere, Sosyal Bilgiler denildiğinde, bireyin incelenmesi, onun sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşimi ve bu etkileşiminin dünkü, bugünkü ve yarınki şekillerinin gözden geçirilmesi ile karşılaşırız. Böylece bu derste çocuk, normal gelişimi içerisinde yaşama yollarını öğrenirken, insanların birbiriyle ilişkileri üzerinde de durur. İnsanların birbiriyle ilişkilerinin öğrenilmesi, Sosyal Bilgilerin en çok önem verdiği hususlardan biridir. İnsanların yalnız birbirleriyle olan ilişkileri de yeterli sayılmaz. İnsanların sosyal kurumlarla, eşya ve dünya ile olan ilişkileri de önemli bir yer alır, insanların giyecek, yiyecek, korunma gibi ihtiyaçlarının karşılanması, toplumdaki gelenek ve göreneklerin bilinmesi, sosyal problemlerin çözümü ile ilgili yolların ve daha iyi yaşamayı sağlayacak koşulların araştırılması Sosyal Bilgilerin esas çalışma alanlarıdır. Bu anlamda Sosyal Bilgiler, kültürel mirası, onun günümüzde yaşayan özelliklerini ve bunların hayatımıza etkilerini, insanların sosyal ve fiziki çevresiyle olan ilişkilerini esas alan bir derstir (Güngördü, 2002: 130).

1.1.4. Sosyal Bilim ve Sosyal Bilgiler Arasındaki Fark

Sosyal Bilimler insanoğlu ile ilgisi olan ilim dallarından tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi, felsefe, antropoloji, sosyoloji, sosyal psikoloji ve ekonomi alanlarında yapılan sistemli, teferruatlı ve bilimsel çalışmaların tümüne verilen genel addır. Sosyal Bilgiler dersi ise Sosyal Bilimler alanında yapılmış çalışmalardan elde edilen bilgilerin öğrencilere öğretilmesi için yapılan öğretim etkinliklerinin yer aldığı ders grubunun adıdır (Karagözoğlu, 1966: 7).

Daha geniş bir tanımla Sosyal Bilim ile Sosyal Bilgiler arasındaki fark şöyle tanımlanabilir: Sosyal Bilimler, bilimsel bir tutumla toplumların incelendiği disiplinlerdir. İlgilendiği esas konu, gruplar içinde oluşan insan etkinliğidir; amaç beşeri anlayışın gelişmesidir. Bu yüzden sürekli bir değişim içinde olan, çeşitli ve karmaşık meselelerle karşı karşıya bulunan insanların ve toplumların hayatında, sosyal bilimlerin önemli bir yeri vardır, genel manada ifade edilecek olunursa, insan tarafından oluşturulan gerçekler ve toplumsal olgular, sosyal bilimlerin ilgi alanıdır (Köstüklü, 2003: 9).

Okul programlarında yer alan Sosyal Bilgiler dendiği vakit, yukarıda bahsedilen Sosyal Bilimlerin her biriyle ilgili olan ama bağımsız bir alan olarak algılanan ders akla gelir. Sosyal Bilgilerin temel kaynağı Sosyal Bilimlerdir. Fen Bilgisi nasıl Fen Bilimlerine dayanırsa, Sosyal Bilgiler de Sosyal Bilimlere dayanır. Program yönünden Sosyal Bilgiler terimi, Sosyal Bilimlerden alınan muhtevaya dayanarak oluşturulan üniteleri ihtiva eden programı belirtmek için kullanılır. Bu sebeple Sosyal Bilimler ile Sosyal Bilgiler arasında kesin bir çizgi çizmek mümkün değilse de eğitim ve öğretim açısından her iki kavram farklı ele alınmakta olup, amaç, metot ve muhteva bakımından farklı özelliklere sahiptirler. Okullarda yer alan bir eğitim kavramı ve bir ders olarak aldığımızda bu iki alanın farklılıklarını şu ana noktalarda toplamak mümkündür (Köstüklü, 2003: 9-10);

- Sosyal bilgiler dersinin en önemli hedefi iyi vatandaşların yetiştirilmesidir. Bunun için konular Sosyal Bilimlerden alınacağı gibi, din, ahlak, arkeoloji ve doğa bilimlerinden de alınabilir. Sosyal Bilimlerle uğraşan Sosyal

Bilimcilerin esas işi toplumlarla ilgili yeni bilgi ve fikirler üretmektir. Sosyal Bilimciler, aynı zamanda iyi vatandaşların yetişmesi konusunda, ortaokul (ilköğretim 2. kademe) ve liselerde okuyan öğrencilere verilecek, yaşadıkları demokratik toplumda yararlı olabilecek bir dizi önemli bilgiyle de ilgilenirler.

- Sosyal Bilgiler, konu ve temalarının öğretilmesinde, Sosyal Bilimlerden daha çok faydalanılır; Sosyal Bilimler ise daha çok ayrı ayrı disiplinler olarak öğretilir.
- Sosyal Bilgiler daha çok ilköğretimde verilir. Sosyal Bilimler ise ortaöğretim (lise) ve üniversitelerde öğretilir (Köstüklü, 2003: 10).

1.1.5. Sosyal Bilgiler Dersinin Tarihçesi

Sosyal bilgiler eğitiminin ne zaman ve nerede başladığı da kesin olarak bilinmiyor. Yalnız, "insanoğlu var olduğu andan itibaren hem fen, hem de sosyal bilimler eğitimi başlamıştır." denebilir çünkü insan; doğal ve toplumsal bir ortamda doğar, büyür, gelişir, yaşlanır ve ölür. Bu süreç içinde ona en azından yiyecek bulmak, yemek, içmek, giyinmek, korunmak, savunmak, vb. etkinliklerle ilgili bilgi, beceri ve duygular kazandırır. Eğer bu bilgi ve beceriler kazandırılmazsa, kişi hayatını sürdürülemez. Tüm bu etkinlikler doğada ve bir toplum içinde olmaktadır (Sönmez, 1997: 7).

İnsan, yaşamak için hem doğanın, hem de toplumun bazı ilkelerini öğrenmek zorundadır. Durum böyle ele alınınca, "sosyal bilimlerin insanoğlunun var oluşu ile birlikte var olmaya başladığı" ileri sürülebilir (Yıldırım, 2006: 12).

Bilinen ilk ve en eski yerleşik toplum Sümerlerdir (m.ö. 10000-4000). Sümerlerde okul olduğu bilinmektedir. Okulda okuma-yazma, matematik, geometri, astronom dersleri okutulmuş; ilk harita, yazı ve Sümerceden Samiceye ilk sözlük onlar tarafından hazırlanmış; fakat Sosyal Bilimlerle ilgili hiçbir ders adına rastlanmamıştır. Böyle olmakla birlikte, devlet düzeninin, toplum hayatını düzenleyen kurallarında öğretilmiş olacağı savunulabilir, çünkü bulunan tabletlerde hangi mala karşı ne kadar başka bir maldan verileceği, suç işleyenlerin hangi

cezalara çarptırılacağı belirtilmiştir. Çin’de ise yükseköğretimde edebiyat, tarih, tabiat bilgileri okutulmuş; Eski Mısır ve Perslerde Sosyal Bilimlerle ilgili herhangi bir ders programına yer verilmemiştir. Fakat onlarında toplum hayatıyla ilgili olarak kişilere belli bilgi ve becerileri okutup kazandırdıkları söylenebilir. Tarihte ilk kez, İsrail Devleti çocuklarına ulusal tarih ve yurttaşlık bilgisi dersleri okutturmuş; Antik Roma’da ise Trivial okullarında okuma-yazma, hesap ve hukuk, gramer okullarında mitoloji, tarih, coğrafya, hukuk aritmetik, geometri ve felsefe dersleri verilmiştir. Eski çağ eğitim sisteminde okutulan Tarih (Çin, İsrail, Roma), Coğrafya (Roma), Yurttaşlık (İsrail) ve Hukuk (Roma) derslerinin doğrudan Sosyal Bilimlerle ilgili olduğu söylenebilir (Sönmez, 1997: 8).

Bizim eğitim sistemimizde, İslamiyet’ten sonra İslam dininin esaslarına göre kişi yetiştirilmeye çalışılmış, bunun yanı sıra gelenek ve göreneğinde kuralları öğrenciye kazandırılmıştır. Bu dönemde medreselerde tarih, coğrafya, kelim, fıkıh, hadis, tefsir, ilm-i hal gibi derslerde okutulmuştur. Bu durum, tüm eğitim sisteminde Fen Bilimleri ile ilgili derslerdeki değişmelerin dışında aşağı yukarı aynen Cumhuriyet dönemine kadar sürmüştür (Sönmez, 1997: 8).

Sosyal Bilgiler eğitimi, ABD’nin 1800’lü yılların sonları ile XX. Yüzyılın başlarında yaşadığı sosyal, ekonomik, kültürel vb. alanlardaki büyük dönüşümün doğurduğu sorunlara çözüm arama kaygısından doğmuştur (Öztürk ve Otluoğlu, 2003: 13). Sosyal bilgiler ismi ise ilk kez resmen 1916 yılında ABD’de orta dereceli okulların programlarını yeniden düzenlemekle görevli bir komite tarafından kullanılmıştır. Ders olarak eğitim kurumlarına girmesi ise yine ABD’de 20. Yüzyılın başlarında sosyal yaşantının karmaşıklaşması, toplumsal hayatla ilgili değişimin ve çatışmanın artması ile birlikte gerçekleşmiştir (Erden, 1998: 6).

1.1.6. Türkiye’de Sosyal Bilgiler Dersi’nin Gelişim Aşaması

Disiplinler arası bir program yaklaşımı ve bir ders olarak sosyal bilgiler, Türkiye’de ilk kez 1960’lı yıllarda benimsenmiştir. Bu tarihten önce, gerek Osmanlı Devleti’nde, gerekse Cumhuriyet Dönemlerinde, bu dersin kapsamına giren

disiplinler, ilköğretim düzeyinde ayrı dersler/disiplinler olarak verilmiştir (Öztürk ve Otluoğlu, 2003: 15)

Osmanlı Eğitim kurumlarında, sosyal bilgilerin kapsamındaki disiplinlerden tarih ve coğrafya, birer ders olarak ilk defa, Tanzimat Devrinde okutulmaya başlamıştır. Bu yolda ilk Türk pedagoğu kabul edilen Selim Sabit Efendi'nin büyük hizmetleri geçmiştir. Çünkü o, bir taraftan bu derslerin tüm ilköğretim okullarında okutulmasını teşvik ederken diğer taraftan da bunlara ilişkin ilk ders kitaplarını yazmıştır. "Rehnümâ-yı Muallimîn" adlı eserinde de, bu derslerin özel öğretim yöntemlerine yer vermiştir (Öztürk ve Otluoğlu, 2003: 15)

Cumhuriyetin ilanından sonra ise Sosyal Bilgiler Dersi ilköğretim birinci kademedede 1924, 1926, 1930, 1932, 1936, 1948, 1962, 1968, 1989, 1993, 1998 yıllarında ve son olarak 2004 yılında değişikliklere uğramıştır. 1924 yılında Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile birlikte tüm okulların idaresi tek merkezde toplanmıştır. Bu dönemde Latin harfleri kabul edilmiş ve tarih ve dil alanında milli bir amaca yönelme başlamıştır. İlköğretim okullarında okutulan Tarih derslerinde "Saltanat tarihi" yerine Türk medeniyet tarihi merkez olarak alınmış ve haftalık ders saatleri Tarih ve Coğrafya için 2 saat şeklinde belirlenmiştir (Akyüz, 1993: 283–284).

1929 tarihli mektepler talimatnamesine, ilkokulların amacı, çocukların topluma uyumlarını sağlamak, milli duyguları güçlendirmek, milli, medeni ve insani fikir ve hislere sahip olmak" gibi ilkeler de eklenmiş ve yurt bilgisi besinci sınıfta bir saate düşürülmüştür (Akyüz, 1993: 300–301).

1948 programında, milli eğitimin amaçlarının ilkokulun da amaçları olacağı vurgulanmış ve öğrencilerin yetiştirilmesine yönelik dört ana amaç belirlenmiştir. Bunlar; toplumsal yönden, kişisel yönden, insan ilişkileri yönünden ve ekonomik hayat yönünden olarak belirlenmiştir. Tarih, coğrafya ve yurt bilgisi derslerinin amaçları düzenlenmiş ve programa "İlkokul, çocuklara milli duyguları aşılacak zorundadır; içinde yetişen bütün vatandaşlara aynı ülküleri, aynı milli amaçları vermek için gerekli bütün bilgileri alışkanlıkları ilgileri, hizmet arzusunu verecek bir şekilde kazandırmak" ilkesi de eklenmiştir (Çelenk vd., 2000: 35–63).

1962 programında ilkokulun amaçları yine kişisel bakımdan, insanlık münasebetleri bakımından, ekonomik hayat bakımından ve toplumsal hayat bakımından olarak belirlenmiştir. Bu programla ayrı ayrı okutulan Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi dersleri, “Toplum ve Ülke incelemeleri” adı altında bir ders olarak birleştirilmiştir (Güngördü, 2002: 132). Bu dersin amaçları 1. 2. ve 3. sınıflarda okutulan Hayat Bilgisi Programını amaçlarıyla birlikte verilmiştir. 1962 ilkokul programı taslağına paralel olarak, bu dersle ilgili bir kitap basılmamıştır. Ancak öğretmenler Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık bilgisi kitaplarıyla dersleri işlemişlerdir. Ders 4. sınıflarda 6 saat, 5. sınıflarda ise 5 saat olarak belirlenmiştir (Sönmez, 1994: 13).

1968 programında, derslerin işlenişi yeniden gözden geçirilmiş ve Tarih, Coğrafya ve Yurttaşlık Bilgisi derslerinin konuları birbirine daha yakınlaştırılarak üniteler meydana getirilmiş ve Sosyal Bilgiler dersi, 4. ve 5. sınıflarda 5'er saat okutulmuştur. 1973 ve 1975'te programlarda düzenlemeye gidilmiş, ancak, Sosyal Bilgilerle ilgili dikkat çekici bir gelişme olmamıştır. 1990 yılında yapılan bazı değişikliklerle programa Çevre ve Trafikle ilgili olanlar eklenmiştir.

Cumhuriyet döneminde yürürlükte olan daha önceki programlar gibi, 1968 İlkokul programı da “ilerlemecilik” akımının etkisindedir. Bu akıma göre, okul küçük bir demokratik toplumdur. Öğrenciler burada, demokratik hayat için gerekli bilgi beceri ve tutumları öğrenirler (Öztürk ve Otluoğlu, 2003: 17). Öğrencilerin bunları öğrenebilecekleri miğfer ders de Sosyal Bilgiler dersidir.

1997 yılında sekiz yıllık zorunlu ve kesintisiz ilköğretim uygulaması ile yapılan Sosyal Bilgiler 4., 5., 6. ve 7. sınıflarda okutulmaya başlanmıştır. Amaçlar öğrenci davranışı açısından ifade edilmiş, programda 4., 5., 6., ve 7. sınıf ünite dağılımını gösteren bir Tablo okutulduktan sonra konular, ana ve alt başlıklar halinde hazırlanmıştır.

1997–1998 öğretim yılında yapılan değişiklikten sonra sosyal bilgiler programı 2004 yılında değiştirilmiş ve 2004–2005 öğretim yılında uygulanmaya başlanmıştır. İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Öğretim Programı 4. ve 5. Sınıflarda

haftada üçer ders saati olmak üzere, her sınıf için toplam 36 haftada 108 saatlik bir ders süresi öngörülerek hazırlanmıştır.

Bu dersin eğitim ve öğretiminde: etkili ve sorumlu Türk vatandaşı yetiştirmek amacıyla tasarlanmış Sosyal Bilgiler üniteleri; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimler ve vatandaşlık bilgisi açılarından çok yönlü olarak ele alınmaktadır. 2004 Sosyal Bilgiler Öğretim Programında, eğitimde yeni bir yaklaşımın benimsendiği belirtilmektedir. Bu yeni yaklaşımın da yapılandırmacılık olduğu vurgulanmaktadır.

Son olarak Sosyal Bilgiler Öğretim programı 2010-2011 eğitim öğretim yılında değiştirilmiş. İlköğretim 8. Sınıfta Sosyal Bilgiler dersi kapsamında okutulan T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük dersi 3 saatten 2 saate indirilmiş ve 2008-2009 Eğitim Öğretim yılında kaldırılmış olan Vatandaşlık ve İnsan Hakları Dersi yeniden 8. Sınıflarda okutulmaya başlamıştır.

1.1.7. Sosyal Bilgiler Dersi Programı ve Amacı

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından okullarda Sosyal Bilgiler Dersi öğretmenlerinin kullanması için Prof. Dr. Mustafa Safran editörlüğünde bir komisyon tarafından yazılan “İlköğretim 6 Sosyal Bilgiler Öğretmen Kılavuz Kitabı”nda Sosyal Bilgiler Dersi programı ve amacı özetle şu şekilde açıklanmıştır:

Sosyal bilgiler dersi vizyonu; Türk tarihini ve kültürünü kavramış, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel düşünen, üretken, doğru, karar veren), sosyal katılım becerileri gelişmiş, bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları temel yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını yetiştirmektir.

Bu dersle öğrencilerin; bilgiye ulaşma yollarını öğrenmelerine, sorun çözme ve karar verme becerilerini geliştirmeleri olanak sağlayacak şekilde yeniden

düzenlenmesine ihtiyaç olduğu dile getirilmektedir. Tüm bu ihtiyaçlar doğrultusunda dünyada yaşanan gelişmelere paralel olarak, öğretim programlarında yeni yaklaşımlar dikkat çeker duruma gelmiştir. Bilginin taşıdığı değeri ve bireyin var olan deneyimlerini dikkate alarak, yaşama etkin katılımını, doğru karar vermesini, sorun çözmeyi destekleyici ve geliştirici bir yaklaşım doğrultusunda yapılandırmayı önemseyen bir gelişim göstermektedir. Öğrenci merkezli, dolayısıyla etkinlik merkezli, sosyal bilgiler açısından, bilgi ve beceriyi dengeleyen, öğrencilerin kendi yaşantılarını ve bireysel farklılıklarını dikkate alarak çevreyle etkileşimine imkan sağlayan yeni bir anlayış hayata geçirilmeye çalışılmaktadır.

Bu anlayış doğrultusunda Sosyal Bilgiler Programı,

1. Her öğrencinin birey olarak kendine özgü olduğunu kabul eder.
2. Öğrencilerin gelecekteki hayatlarına ışık tutarak, bireylerden beklenen niteliklerin geliştirilmesine duyarlılık gösterir.
3. Bilgi, kavram, değer ve becerilerin gelişmesini sağlayarak, öğrenmeyi öğrenmenin gerçekleşmesini ön planda tutar.
4. Öğrencileri düşünmeye, soru sormaya ve görüş alışverişi yapmaya özendirir.
5. Öğrencilerin fiziksel ve duygusal açıdan sağlıklı ve mutlu bireyler olarak yetişmesini amaçlar.
6. Milli kimliği merkeze alarak, evrensel değerlerin benimsenmesine önem verir.
7. Öğrencilerin kendi örf ve adetleri çerçevesinde ruhsal, ahlaki, sosyal ve kültürel yönlerden gelişmesini hedefler.
8. Öğrencilerin haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren bireyler olarak yetişmesini önemser.
9. Öğrencilerin toplumsal sorunlara karşı duyarlı olmasını sağlar.
10. Öğrencilerin öğrenme sürecinde deneyimlerini kullanmasına ve çevreyle etkileşim kurmasına imkan sağlar.
11. Her öğrenciye ulaşabilmek için öğrenme-öğretme yöntem ve tekniklerindeki çeşitliliği dikkate alır.

12. Periyodik olarak, öğrenci çalışma dosyalarına bakılarak öğrenme ve öğretme süreçlerinin akışı içerisinde değerlendirmeye imkan sağlar.

Sosyal bilgiler dersi, demokratik değerleri benimsemiş vatandaşlar olarak öğrencilerin içinde yaşadığı topluma uyum sağlamalarını ve öğrencilere bu bilgi birikimini hayata geçirebilecek donanımlar kazandırmayı amaçlamaktadır.

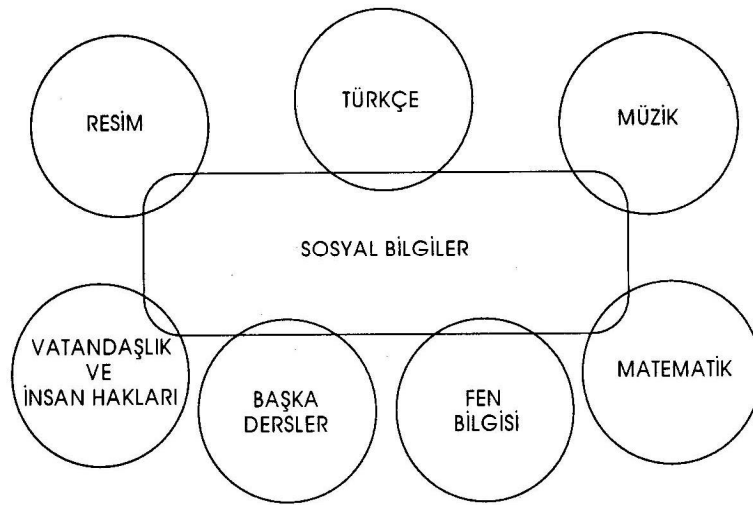
Bilgiyi kullanma, bilgiyi edinmeden daha fazla vurgulanmaktadır. Bilgiyi öğrenmenin önemi göz ardı edilmemekle birlikte, öğrenciler bilgiyi problem çözmede ve anlamlı ortamlarda eleştirel düşünmede kullanılmalıdır. Beceri ise bilgi gerektiren ve performans içeren karmaşık bir eylemdir. Hem bilgi hem beceri kısa zamanda kolayca öğretilir ve öğrenilebilir. Fakat yetenek daha geç gelişir ve daha karmaşıktır. Bilgi ve becerilerin birleşmesi ile yetenek ortaya çıkmaktadır (Safran ed., 2006: 19).

1.1.8. Sosyal Bilgiler Dersi'nin İçeriği ve Diğer Derslerle İlişkisi

İlköğretimdeki Sosyal Bilgiler programı uygulaması, dördüncü ve beşinci sınıflarda sürerken 1998'deki düzenlemeye göre, altıncı ve yedinci sınıflara da getirilmiştir. İlköğretimin ilk üç yılında ise, bu dersin yerine Hayat Bilgisi bulunmaktadır. Bir başka deyişle, Hayat Bilgisi dersi, Sosyal Bilgiler dersinin çekirdeğini oluşturur. Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersleri, eski terimle birer mihver (eksen) ders özelliği gösterirler. Anlatım ve beceriye dayanan öteki dersler ilk üç sınıfta Hayat Bilgisinin, sonraki sınıflarda da Sosyal Bilgilerin çevresinde gelişir. Mihver dersler, konu alanlarının aralarındaki ilişkiyi öğrencilerin görmesi ve bir bütün olarak kavraması amacıyla belirlenmiştir. Dolayısıyla, öğretim etkinliklerinin düzenlenmesinde, temel kaynak ünite mihver dersten alınır ve öteki derslerde de bu temel ünite istendik amaçlara ulaşmada konulara kaynaklık eder. Örneğin, beşinci sınıf Sosyal Bilgiler dersinde "Güzel Yurdumuz Türkiye" ünitesi işlendiği sırada, Türkçe dersinde yurdumuzla ilgili bir şiir ya da okuma parçası işlenebilir. Matematik dersinde güzel yurdumuzun gölleri, akarsuları, nüfusu vb. gibi konulara yönelik problemler çözülebilir. Müzik dersinde yurdumuzun güzelliklerine

değinen bir şarkı öğretilirken, resim dersinde Türkiye'nin bitki örtüsü, iklimi ve etki alanlarıyla ilgili bir resim yaptırılabilir. Kuşkusuz, Sosyal Bilgiler dersinin öteki derslerle olan bu etkileşimi kimi derslerle oldukça fazla, kimi derslerle ise oldukça azdır. Gereğine ve yerine göre, az ya da çok, bu ilişki ve etkileşime yer verilir.

Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerinde mihver ders yaklaşımı günümüzde de sürmektedir. Kimi eğitim çevrelerinde mihver dersin Türkçe olması savunulmakta, öteki derslerin Türkçenin çevresinde yer alması gerektiği vurgulanmaktadır. Ancak kimi çevrelere göre de, ilköğretim çağındaki çocuğun küresel algılama özelliği ve yakından uzağa doğru, çevresinde gelişen yaşantı dünyası, Hayat Bilgisi ve bir yerde onun süreği sayılan Sosyal Bilgiler derslerinin mihver dersler olarak benimsenmesini gerekli kılmaktadır. Aşağıda ki şekilde Sosyal Bilgiler dersinin diğer derslerle ilişkisi gösterilmiştir.

Hayat Bilgisi derslerinde öğrenilen temel kavram ve bilgiler, yakından uzağa, basitten karmaşığa, somuttan soyuta ilkelerine uygun biçimde, konuları bakımından birbirinin önkoşulu olma durumuna göre, derinlik ve genişlik açısından biraz daha kapsamlı olarak ve gerektiğçe yeni konuların da eklenmesiyle Sosyal Bilgiler derslerinde de yıllara göre yoğunlaşarak sürer (Ersan, 1998b: 25-26).

Sosyal Bilgiler programında, dersin ünitelerinin yıllara/sınıflara göre dağılımına bakıldığında 6.Sınıfta yedi üniteye yer verildiği görülmektedir. Bunlar: 1)Sosyal Bilgiler Öğreniyorum, 2)Yeryüzünde Yaşam, 3)İpek Yolunda Türkler, 4)Ülkemizin Kaynakları, 5)Ülkemiz ve Dünya, 6)Demokrasinin Serüveni, 7)Elektronik Yüzyıl. 7.Sınıfta da yedi üniteye yer verilmiştir bunlar ise: 1)İletişim ve İnsan İlişkileri, 2)Ülkemizde Nüfus, 3)Türk Tarihinde Yolculuk, 4)Zaman İçinde Bilim, 5)Ekonomi ve Sosyal Hayat, 6)Yaşayan Demokrasi, 7)Ülkeler Arası Köprüler.

Ünite başlıkları dikkatle incelenirse, konuların genellikle Tarih ve Coğrafya alanlarından seçildiği söylenebilir. Ancak “Demokrasinin Serüveni” ünitesinde olduğu gibi kimi konuların Vatandaşlık Bilgisi ağırlıklı olduğu görülmektedir. Ayrıca 2008-2009 Eğitim öğretim yılında kaldırılan Vatandaşlık ve İnsan hakları dersi 2010-2011 Eğitim öğretim yılında 8.Sınıflara yeniden getirilmiştir.

Her ünitenin başında, o üniteye ilişkin değişik sayıda özel amaç yer almıştır. Amaçların dile getiriliş biçimi, Eğitim Bilimi ve Program Geliştirme ilkelerine oldukça uygun düşmektedir ve daha çok bilişsel, duyuşsal ağırlıklıdır. Amaçların kimilerinin davranışa dönüştürülmesinde güçlüklerle karşılaşılacağı kuşkusudur. Ayrıca, bütün sınıflarda, her üniteye ayrılması gereken ders saati sayısının, amaç sayısı ile birlikte programda gösterilmiş olması, dersi işleyecek olan öğretmenlere kolaylık sağlamaktadır.

Ünitelerin sayısı yıllara/sınıflara göre değişmekle birlikte; her sınıfta öngörülen ders sayısı, bir öğretim yılı için 108 saattir(toplam 36 hafta, haftada 3 saat). Bunun yanında, ünitelerin yoğunluklarına göre belirlenmiş olan özel amaçların sayısı da her ünite için farklı farklıdır (Ersan, 1998b: 27).

1.2. SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE KULLANILAN ÖĞRETİM YÖNTEM VE TEKNİKLERİ

1.2.1. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yöntem Seçimini Etkileyen Durumlar

Her öğretmenin mesleki birikimi, deneyimi ve becerisi ile ilgili olabilecek metot seçiminde farklı tercih ve yatkınlıkları olabilir. Bu aynı zamanda öğretmenin tekniği ile de ilgilidir. Örneğin bazı öğretmenler sınıfta tartışma başlattıkları zaman, bazıları, soru-cevap yöntemini kullanarak, bir diğeri de takrir yani düz anlatım yöntemini kullandığında başarı sağlıyor olabilir.

Zaman faktörü ve fiziksel ortamda metot seçiminde çok etkili olabilmektedir. Yeni, modern metotlar, klasik metotlara oranla daha fazla zamana ve daha farklı ortamlara ihtiyaç duyarlar. Ders öğretmenlerine hangi metodu daha fazla kullandıkları sorulduğunda klasik metot cevabı alınır ve bunun sebebini de “Yeni, modern metotların çok zaman aldığı süre açısından ekonomik olmadığını ve mevcut fiziki ortamın modern metotların uygulanmasını güçleştirdiğini” söylemektedirler (Büyükkaragöz ve Çivi, 1998: 76). Okullarda şu andaki mevcut fiziki ortamın yeterli olmadığı Konya’da 04-06 Ağustos 2010 tarihleri arasında düzenlenen 18. Milli Eğitim Şûrası “Eğitimde 2023 Vizyonu İl Ön Hazırlık Çalışması” raporu sekizinci sayfasında “Okul/kurumların mimari yapıları ve donanım standartları çağın ihtiyaçlarına cevap vermemektedir” şeklinde belirtilmiştir (18.Milli Eğitim Şûrası 2010).

Metot tercihinin etkileyen bir başka faktör ise öğrenci grubunun büyüklüğüdür. Modern metotlar öğrenci grubunun çok az sayıda öğrenciden oluşmasını gerektirmektedir.

Metot tercihinde konunun özelliği de çok önemlidir. İşlenen bazı konularda gezi ve gözlem yapma, tartışma ya da tarih dersindeki bazı konularda olduğu gibi anlatma metodunun uygulanması gerekli olabilir.

Metot tercihinde çok önemli bir başka nokta ise öğrencide geliştirmek istenen niteliklerdir. Örneğin, beceri kazandırmayı gerektiren bir konuda, yaparak yaşayarak öğrenme metodu önem taşıyabilir.

Yukarıda sayılan sebeplerin yanında “öğrenci grubunun özelliği, programın niteliği, öğrenci grubunun tutumları, öğretmenin kişiliği, sınıf atmosferi” gibi sebeplerde öğretim metodunu etkileyen etmenler arasındadır (Büyükkaragöz ve Çivi, 1998: 76-77).

Sosyal Bilgiler dersinde kullanılan başlıca öğretim metotları şunlardır: Düz anlatım, soru-cevap, problem çözme, gösteri, gözlem gezisi, rol oynama yöntemi, örnek olay incelemesi, grup tartışması yöntemidir.

Öğretmenlerden, sosyal bilgiler dersinde öğrencilere istenen beceri ve davranışları kazandırabilmeleri için, bu yöntemlerin yanı sıra diğer genel öğretim yöntemlerini ve bu derse ait özel öğretim yöntemlerini de bilmeleri ve kullanmaları da önemlidir.

1.2.2. Sosyal Bilgiler Dersinde Yararlanılan Araç ve Gereçler

Sosyal bilgiler dersinde öğretimi desteklemek amacıyla birçok araç ve gereçten faydalanılmaktadır. Öğretim araç ve gereçlerinin iyi tasarlanmış olması öğrenmeyi arttıran önemli bir faktördür. “Araç ve gereçlerin, öğretimde çoklu öğrenme ortamı sağladıklarını; öğrencilerin farklı öğrenme şekillerine ve öğrenme ihtiyaçlarına yardımcı olduğunu, öğrencilerin dikkatlerini çekmek için bu araçların önemli olduğunu ve hatırlamayı kolaylaştırdığını, soyut şeyleri somutlaştırdıklarını, zamandan tasarruf sağlanabileceğini, sınıfa getirilmesi imkansız olan şeyleri düzenli bir biçimde gözlem yapma imkanı sağladığını ve içeriği basitleştirerek anlaşılmasını kolaylaştırdığını” eğitimcilerin tamamı bilmekte ve kabul etmektedir. Farklı materyallerin geliştirilmesi ve geliştirilen bu materyallerin sosyal bilgiler öğretmenleri tarafından da sınıfta kullanılması dersin etkinliğini arttırmada bir hayli önemlidir (Kan: 2006: 541).

Sosyal Bilgiler dersi konularını öğrenmelerinde ders öğretmenlerine büyük görevler düşmektedir. Bunların en önemlilerinden birinin etkili ve verimli bir sınıf ortamının hazırlanması olduğu söylenebilir. Bunu sağlamak için öğretmenlerin öğretim araç gereçlerini etkin olarak kullanmaları gerekmektedir.

Öğretmen, öğretime yapacağı katkıları dikkate alarak dersi planlarken uygun öğretim araçları ve materyalleri kullanmayı da planlamalıdır; çünkü derste araç gereç kullanılmasının birçok yararı vardır. Bu yararlarından bazıları şunlardır:

- Öğretimi öğrenciler için ilginç hale getirir,
- Öğretmenin görevlerini kolaylaştırır,
- Eğitimin niteliğini artırır,
- Öğrencilerin dersi daha iyi anlamasını sağlar,
- Soyut konuları somutlaştırır,
- Öğretimi çeşitlendirir,
- Zaman tasarrufu sağlar,
- Güvenli gözlem imkânı sağlar,
- Hatırlamayı kolaylaştırır,
- Öğrenme kaynaklarını çoğaltır.

Öğretimde kullanılacak araç gereçlerin seçimi de çok önemlidir. “Öğretim araç gereçlerinin seçimini etkileyen birçok faktör vardır. Bunlar: öğretimin hedefleri, öğretim yöntemi, öğrenci özellikleri (görsel-işitsel tercihleri, öğrenme düzeyleri, vs.), öğretim ortamı (büyüklüğü, araç-gereç kullanımına elverişliliği), araçların özellikleri, gereçlerin tasarım özellikleri, öğretmenlerin tutumları, becerileri ve maliyet, zaman, elde edebilme gibi sınırlamalar öğretimde kullanılacak araç gereç seçimini etkilemektedir.

Sosyal Bilgiler dersinde yararlanılabilecek ders araç gereçlerinin sayısını sınırlandırmak mümkün değildir. Bu derste kullanılabilecek araç gereçlerden bazıları şekilde sıralanabilir:

- Bilgisayar, televizyon, video, sinema, radyo, ses yürütücü,
- Ders kitabı, yardımcı kitap, ansiklopedi, dergi, gazete, çeşitli metinler,
- Fotoğraf, resim, karikatür, grafik, şema, levha, poster, afiş, flaş kartlar,
- Gerçek eşya, süs eşyaları, giysi, kalıntılar, paralar vb.,
- Görüntülü ve sesli kaset, CD,
- Harita, atlas, elektrikli harita, kabartma harita, kavram haritası, soy ağacı,
- İnternet,
- Karatahta, pazen tahta, manyetik tahta, bülten tahtası, cam ve beyaz tahta,
- Kaynak kişiler,
- Kesit, yeryüzü şekilleri kabartması, kroki, plan,
- Kum masası, kum havuzu,
- Maket, manken, modeller (dünya, gezegenler vb.),
- Oyuncak, kukla, yapboz, bulmaca,
- Prospektüs, broşür vb.,
- Pusula, termometre, barometre, rüzgârgülü ve oku,
- Saat, takvim, tarih ve coğrafya şeridi,
- Tepegöz, yansıtıcı (projektör), slayt,

Sosyal Bilgiler dersi için yukarıda sayılan öğretim teknolojilerinin dışında farklı ders araç gereçleri de vardır. Ayrıca öğretmenler kendileri de çeşitli araç gereçler tasarlayarak derslerde bunlardan yararlanabilirler.

Öğretmenlerin mesleklerinde başarılı olabilmesi için eğitimde kullanılan araç gereçlerin neler olduğunu bilmeleri önemlidir. Öğretmenlerden, Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilere istenen beceri ve davranışları kazandırabilmeleri için, çeşitli öğretim yöntemlerinin yanı sıra bu yöntemlere uygun öğretim teknolojilerini de bilmeleri ve kullanmaları beklenir. Bu nedenle branş öğretmenlerinin bu derste kullandıkları ders araç gereçlerini kullanma durumlarının incelenmesi ve ortaya koyulması önem kazanmaktadır (Taşkaya ve Bal, 2010: 3-5).

Günümüzde bilgisayarların, görsel ve işitsel araçların öğretim alanında kullanılması öğretmenin görev ve sorumluluklarını azaltmamış aksine artırmıştır. Bu nedenle hangi alan olursa olsun öğretmen olarak görev yapacak kişilerin yetiştirilmeleri sırasında temel bilgisayar okur-yazarlığı, internet ve öğretim materyalleri hazırlama konusunda eğitilerek mezun olmaları sağlanmalıdır. Araç-gereçlerin teorik faydaları ne olursa olsun, bunların kullanımı belirli düzeyde bilgi ve beceriyi gerektirir. İlköğretim okullarının bir çoğunda pahalı pek çok öğretim araç-gereci bulunmakta, fakat bunlar öğretmenler tarafından yeterli sıklıkta kullanılamamaktadır. Yazı tahtasından bilgisayara kadar birçok araç-gereç öğretmene yardımcı olarak sunulmaktadır. Oysa bazı öğretmenlerin elindeki basit bir aracı bile kullanmaktan çekindiği gözlenmektedir. Bunun bir nedeni, öğretmenlerin bunları, mezun oldukları öğretmen yetiştiren kurumlarda belli bir beceri düzeyine sahip olacak sıklıkta kullanma fırsatı bulamamalarıdır. Bir başka nedeni ise, öğretmenlerin mesleki motivasyonlarının düşük olmasına paralel olarak, yeni öğretim teknolojileri konusunda kendilerini geliştirmeye istekli olmamalarıdır. Öğretmenlerin farklı materyallerin güçlü ve zayıf yönlerini tanımaları, en etkin materyalleri seçmede ve kullanmada öğretmenlerin en büyük yardımcısı olacaktır. Etkin kullanılmayan eğitim araç-gereci en yüksek teknolojiye uygun olarak hazırlansa bile etkililik derecesi istenen düzeyde olamaz. Ayrıca eğitim aracı başarısız olarak kullanıldığı zaman, tüm çalışmalarını olumsuz yönde etkilemekte ve

eğitimdeki başarı düzeyini düşürmektedir. Eğitim alanında yapılan araştırmalarda elde edilen sonuçlara göre, yeterli nitelik ve niceliğe sahip olan araç-gereçler yerinde ve zamanında kullanıldıkları takdirde, hem konular daha kolay anlaşılmakta, hem de kazanılan bilgiler daha kalıcı olmaktadır. Böylece verim artacak ve öğretim kalitesi de yükselecektir (Bektaş vd., 2009: 21)

2.BÖLÜM

TARİH VE SOSYAL BİLGİLER ARASINDAKİ İLİŞKİ

2.1. TARİHİN SOSYAL BİLGİLER İÇİNDEKİ YERİ

2.1.1. Tarih Nedir?

Arapça kökenli olan tarih kelimesi; İbranice ay görmek anlamına gelen “verrehe” kökündendir ve hadiseleri Sami kavimlerdeki ay takvimini kullanmak suretiyle bir takvime bağlamak, yani ferdi vakaları tarihlendirme esasına dayanan kronolojik bir tasnif anlamına gelir (S.Uçar, 1997: 39).

Tarih ilmindeki ilk çalışmalar; Bodrumlu Herodotos’un insanoğullarının yaptıklarının zamanla unutulmaması için yaşadıklarını, gördüklerini ve duyduklarını kaleme almasıyla başlamıştır, lakin Herodotos edindiği tüm bilgileri hiçbir eleştiri süzgecinden geçirmeden aktardığı için kullandığı yönteme “hikayeci tarih” denilmiş ve pek güvenilmemiştir (Yalçın, 2004: 2-3).

Tarihi olaylar devamlı akış ve hareket halinde olup, bir zincirin halkaları gibi sebep sonuç ilişkisi içinde bir birlerini takip ederler. Yani tarihi bir olay, kendinden sonraki bir olayın sebebi, kendinden önceki bir olayında sonucu durumundadır. Bu sebep sonuç ilişkisi kesintisiz olarak devam edip gider. İşte bu olayların sebep sonuç ilişkisi içinde açıklanması, tarihi, bir ilim haline getirmektedir. Öte yandan geçmişe ait bilgiler araştırılır, toplanır, düzeltilir ve ortaya konulurken ilmi tenkit ve ilmi metodun belirli kurallarına uyulması da tarihe ilim niteliği kazandırmaktadır.

İnsan topluluklarının, bütün faaliyetleri, geçirdikleri gelişme safhaları ve aralarında geçen her türlü olaylar tarihin konusunu oluşturur. Dünya yaratıldığından beri önemli önemsiz, büyük küçük, sayısız olaylara ve durumlara sahne olmuştur. Bütün bunlar tarih ilminin konu alanı içine girmiş olsa da pek çoğu ilgilenilecek kadar önemli değildir. Tarih ilmi, bunlar arasından anılmaya değer olanları yani toplum hayatına birinci derece etki etmiş olanları seçer.

Tarih kavramının tanımı birçok kitapta genel olarak: “Geçmişte meydana gelen olayları, yer ve zaman göstererek, sebep-sonuç ilişkisi içerisinde araştırıp, tarafsız ve belgelere dayanarak bu güne aktaran bilim dalı” (Çebitürk, 2005: 250) olarak yapılırsa da, bu bilimi aşağıdaki şekilde tanımlayanlarda olmuştur:

Tarih geçmişteki olayları; yer, zaman ve faileri göstererek kaynaklara dayalı olarak sebep-sonuç ilişkisi içerisinde inceleyen bir bilim dalıdır (Köstüklü, 2003: 12). Tarihin bilinen en yaygın tanımı budur.

Amerikalı tarihçi Turner tarihi “geçmişten bize ulaşan, günümüzde ortaya çıkan tenkidci ve yorumcu bir anlayışla incelenen kalıntılar” şeklinde tarif eder (Kütükoğlu, 1994: 1).

Prof. Dr. Tuncer Baykara ise tarihi: “her zaman yaşanan hayatın geçmiş zaman içindeki bir kesitidir” ve “geçmiş zamanda yaşanan hayatın bütün yönleriyle tetkik ve tasviridir” demektedir (Baykara, 1996: 4).

Türk Dil Kurumu’nun hazırlamış olduğu Türkçe Sözlükte tarih terimi: “Toplumları, milletleri, kuruluşları etkileyen hareketlerden doğan, olayları zaman ve yer göstererek anlatan, bu olaylar arasındaki ilişkileri, daha önceki ve sonraki olaylarla bağlantılarını, karşılıklı etkilenmeleri, her milletin kurduğu medeniyetleri, kendi iç sorunlarını inceleyen bilim” şeklinde ifade bulmuştur (TDK Türkçe Sözlük, 2005: 1907).

2.1.2. Tarihin Konusu

Tarih, insan faaliyetleri sonucu ortaya çıkan olaylar ve sosyal yaşayışları konu edinir.

Tarihin konusu insan olmakla birlikte bireyden çok toplumlarla ilgilidir; ancak tarihin oluşmasında genel ve özel şartlar vardır. Genel şartlarda her olayda aynı bakış açısı ile değerlendirme yapılabilir, fakat özel şartlarda her olay kendi

içinde kendine özgü şartlarına göre ele alınmalıdır. Kısacası tarihin konusu insanlığın geçmişte yaptığı işlerin bütünüdür (Bahar, 2004: 3).

Tarihçilerin gerçeği sevmeleri ve gerçeği aramaları gerekir. Hakikati yazmaya çalışmak tarihçinin asli görevidir. Tarihçiler bir konu hakkında yazı yazmadan önce, yazacağı konu ile ilgili neredeyse tüm kaynaklara bakmak zorundadırlar. Kendi önyargılarını dikkatle gözden geçirmeli ve bunların gerçeği etkilememesi için ellerinden geleni yapmalıdırlar. Tarihçilerin kaidesi “bir konunun bütün yönlerini ele alıp kendi önyargılarını bir kenara bırakmak” şeklinde olmalıdır (Çalık, 2006: 11).

Başka bir ifadeyle tarih, bir olaylar dizisini değil, insanların düşüncelerinin ifadesi olan ve zamanla ortaya çıkan olayları; insanların yönlendirdiği sosyal gelenekleri konu edinir. Bunları şekillendiren kanunları bulmayı, gelişme-çöküş; tekamül-yozlaşma şart ve safhalarını açıklığa kavuşturmayı vazife edinir (Kütükoğlu, 1994: 2).

İnsanlar farklı ruh yapılarına sahiptir ve tarihi olayların meydana gelmesinde insanların ruhi hallerinin rolleri bulunduğu da inkar edilemez. O halde tarihçi, sadece fikirlere ilgi duymayıp, bu fikirlerin içindeki duygu ve heyecanın köklerine de inmelidir. Ancak insanlar, farklı ruh yapılarına sahip oldukları için, her yeni vakıada meydana gelen olay da farklılık gösterir. Fertlerin farklı psikolojik yapıları gibi, toplumların da farklı psikolojik yapıları vardır. Tarihçinin toplum psikolojisini de gözden uzak tutmaması gerekir. Tarihçi incelediği toplumla o toplumun içinde bulunduğu mekan arasındaki bağlantıyı da hiçbir zaman gözden kaçırmamak mecburiyetindedir. Mekandan soyutlanmış bir toplum düşünülemez gibi böyle bir tarih yazılması da düşünülemez (Kütükoğlu, 1994: 3).

İnsanlar tarafından meydana getirilen tarihi olayların her birinde genel ve özel sebepler söz konusudur. Genel sebepler, her olayda göz önünde bulundurulması gereken hususlardır. Özel sebeplere gelince, bunlar, olaydan olaya değişen şartlardır. İyi bir tarihçinin vazifesi ise, bunların her ikisine birden gerekli önemi vererek inceleme yapmaktır (Kütükoğlu, 1994: 3).

Günümüzde ise tarihin konusu denilince yalnızca geçmişte meydana gelen hadiseler değil aynı zamanda tarih bilgisi, tarih araştırmaları, tarihin tasviri ve tarih ilmi kastedilmektedir (Yalçın, 2004: 3).

2.1.3. Tarih Biliminin Faydaları

Büyük öğretmen olan “tarih”i iyi dinlediğimiz söylenemez. Uzun yıllar o öğretmenin derslerinden faydalanmadık. O canla başla insanlara hatalarını, doğrularını anlatmaya çalışıp, yapılan hataların bir daha yapılmaması için sesi çıktığıınca bağırırken insanlar lüzumsuz işlerle uğraşan öğrenciler gibiydiler (Apuhan, 2005: 9).

Ünlü Osmanlı Tarihçisi Ahmet Cevdet Paşa Tarih İlminin faydasını “Tarih ilmi, herkese, vükelâ ve devlet adamlarına geçmişteki gizli ve saklı olayları öğretip duyurmak ve bütün dünyaya ait menfaatlere dönük olarak, halkın okuyup, değerlendireceği ve yönetici devlet adamlarınca da el üstünde tutulan, menfaatleri çok bir fendir.” (Cevdet, 1983: 25) diye tarif eder.

Tarih gerçektende insanların geçmişteki hatalardan ders çıkarması ve gelecekte bu hataları tekrar etmemesi için çok güzel bir yol gösterici ve rehberdir. Ayrıca sadece hatalardan ders çıkarmak değil ecdadın yapmış olduğu büyük işlere baktıkça yeni uğraşlara atılmak için kendisinde güç bulması bakımından da tarih öğrenmenin önemi inkar edilemez.

Her devletin kendi vatandaşlarına milletinin tarihini, devletin kuruluşunu, kurucularını, devletin yönetim biçimini öğretmesi her bakımdan faydalı, gerekli ve zaruri bir çabadır. Bu, milli tarih bilincinin oluşması için gerekli bir davranıştır (Akdağ ve Aydın, 2005: 7). Bu sebeple tarih bilmek milletleşme sürecinde büyük rol oynar, “Milletini manevi bağlarla birbirine bağlayabilmek, onlara birbirini sevdirebilmek, ortak paydalar etrafında toplayabilmek, aynı hedef ve istikamete sevk edebilmek için tarihi olmayan milletler bile efsaneler uydurmakta, suni tarihler ortaya çıkarmaktadırlar.” (A.Uçar, 2008: 16).

Ünlü tarihçimiz, merhum Osman Turan tarih bilmenin faydası hakkında şöyle der: “Tarih bir milletin hafızası gibidir. Hafızası olmayan insan ne ise, tarihi bilmeyen insanda odur.” (Öztuna, 1988:50).

Tarih toplumlarda ahlak bilincini oluşturup, manevi değerlerin gelişmesinde de rol oynar. Bireyde ait olduğu toplumun, üzerinde yaşadığı toprakların geçmişini öğrenme isteğini ortaya çıkarır (Kütükoğlu, 1994: 5).

Doğanay’a göre ise tarih; insanların zihnini eğitir ve kişiler empati kurma becerisi kazandırır. Dünyada meydana gelen siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik olaylara çözüm bulmak için tarihsel bir bakış açısı sağlar (Doğanay, 2003: 31).

İnsanların geçmişe ait yaşanmış olayları ve olguları günümüz değerler sistemiyle anlamlandırmaları ve bu noktadan hareketle geleceklerini şekillendirmek durumunda olmaları yaşantılarını çelişkili bir süreç haline getirmektedir. Bu durum bireylerin ve toplumların, tarihe ve tarih bilincine olan ihtiyacını daha da önemli kılmaktadır. Bu bağlamda tarih, toplumların kimliklerinin oluşması süreçlerinden biridir.

Tarih, insanlığın sosyal ve siyasal konularda doğru karar vermesini sağlar. Bunun içindir ki eskiden bütün hükümdarlar, tarih okurlar ve çocuklarına da okuturlardı. Çünkü yönetim için gerekli olan bilgiler, en çok tarih sayesinde bilinebilir. İnsanlığın yarını için en iyi tahminleri tarihçiler yapar çünkü bugünü bilmek, yarını sezme ve tahmin edebilmek için yeterli değildir, insanın ve insanlığın yarınını bilmesi ve sezmesi için gereken, dünün bilinmesidir. Dünü bilmek ise ancak tarih sayesinde mümkün olabilmektedir. Büyük milletlerin hayatında tarih, çok daha önemli bir yere sahiptir. Çünkü tarih sayesinde geleceklerini planlayıp, bunu çok daha başarılı bir şekilde gerçekleştirebilirler (Baykara, 1996: 5-6).

Tarih üç boyutlu bir alemin (dün, bugün, yarın) bir boyutunu teşkil eder. Hayat dünden gelmekte, bugünü yaşamakta ve aynı zamanda yarına da gitmektedir. İnsan anı yaşadığı için bugünü çok iyi bilebilir. Fakat onun en önemli merakı, yarın yani gelecektir. Yarını tahmin etmekse düne bakmakla, geçmişten ders çıkarmakla

mümkündür. Dün, yani tarih çok iyi bilinirse, bugününde yardımı ile yarın için bir şeyler tahmin edilebilir ve çıkarımlarda bulunulabilir (Baykara, 1996: 7).

Tarih, diğer ilimlerdeki gelişmeleri takip edebilme bakımından da fayda sağlar. Sosyal Bilimlerdeki gibi Tabiî Bilimlerdeki gelişmelerde tarihin usulleri kullanılarak tespit edilirler. Sosyal ve Siyasi Bilimler de tarihe büyük ihtiyaç duyarlar. Çünkü, bu bilimlerde tıpkı tarih gibi insanoğlunun faaliyetlerini konu edinmişlerdir. Bu sebeple de birbirlerine tesir eder; hemen hemen aynı dili konuşurlar (Kütükoğlu, 1994: 5).

Tüm bu sebeplerden dolayı tarih, toplumları kaynaştıran, ona güç veren unsurların başında gelen ve insanların vazgeçemeyeceği bir bilim dalıdır.

3.BÖLÜM

SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA TARİHİ ŞAHSİYETLER

3.1.1. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarına Genel Bir Bakış

Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı, Mustafa Safran editörlüğündeki bir komisyon tarafından hazırlanan 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarını genel olarak ele alacak olursak şu şekildedir:

6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında toplam 7 ünite 41 konu, 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları da yine 7 ünite ve 33 konudan oluşmaktadır. Her ünitenin başında büyük bir ünite başlığı, bu başlığın altında ise üniteye hazırlık soruları yer almakta olup, ünitelerin sonunda da ünite değerlendirme soruları bulunmaktadır. Üniteye hazırlık soruları, klasik “esse” tipi sorulardan, ünite değerlendirme soruları ise; doğru yanlış, çoktan seçmeli ve esse tipi sorulardan oluşmaktadır. Ayrıca her ünite değerlendirmesinin sonunda, ünite boyunca verilen bilgilerin maddeler halinde bir özeti olan “Neler Öğrendik” adlı bir bölüm ve öğrencilere o ünite ile ilgili okuyabilecekleri kitap tavsiyesi yapan “şimdi okuma zamanı” adlı bir kısım bulunmakta olup, sadece kitap adlarına yer verilmiştir.

Her iki ders kitabının sonunda da sözlük, kronoloji cetveli, kaynakça, Türkiye idari haritası ve Türk Dünyası haritası bulunmaktadır. Ders kitapları gerek kapakları, gerek iç sayfaları olsun görsel açıdan çok renkli tasarlanmıştır. Her konunun başında bir soru yer alıp hemen ardından konuya, bazen bir anekdot ile girilmiş bazen de hayali kahramanlar kullanılmıştır. Ders kitapları fotoğraf, minyatür, gravür, karikatür ve çeşitli illüstrasyonlar içermektedir. Bunların altında konu ile ilgili farklı soru tipleri vardır. Kitap sayfaları genelde iki sütun şeklinde hazırlanmıştır. Öğrencilerin konuyu işlerken pekiştirmeleri amacıyla “Öğrenci Çalışma Kitabı”nda çözeceği sayfaları gösteren küçük numaralar bulunmaktadır. Sarı zemin içinde siyah rakamlarla gösterilen bu sayfa numaralarının altında ise mavi bir ok içinde çalışma kitabı ibaresi yer almaktadır.

3.2. SOSYAL BİLGİLER DERSİ ÜNİTELERE GÖRE KONU DAĞILIMI

6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinde ünitelere göre konu dağılımı şu şekildedir:

3.2.1. 6.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Ünitelere Göre Konu Dağılımı

1.ÜNİTE

Sosyal Bilgiler öğreniyorum, Yeni okul ve yeni fırsatlar, Bilimsel araştırma yapıyorum, Haklarımız, sorunlarımızın çözümünde anahtardır, Türkiye Cumhuriyeti'nin etkin ve sosyal vatandaşıyım, Atatürk ve Sosyal Bilimler.

2.ÜNİTE

Yeryüzünde yaşam, Dünya'yı keşfediyoruz, Dünya kağıt üzerinde, Dört mevsim Türkiye, Dört mevsim, Değişik yerler, farklı yaşamlar, Geçmişten günümüze yerleşme, Kimler geldi kimler geçti ?

3.ÜNİTE

İpek yolunda Türkler, Doğu ile Batı arasında köprü, İlk Türk Devleti, Yazıtlardaki uygarlık, Uygarlığa adını verenler, İslamiyet doğuyor, Cebeli Tarık'ın iki yakası, Türklerin yeni yaşamı, Orta Asya'dan Anadolu'ya, Geleneklerimiz, göreneklerimiz.

4.ÜNİTE

Ülkemizin kaynakları, Nereden nereye ?, Ayran içelim, Vergim bana dönüyor, Enerji kaynakları bize emanet, Çayın hikayesi, Mesleğimizi seçerken.

5.ÜNİTE

Ülkemiz ve dünya, Dünyanın neresindeyiz?, Aldıklarımız sattıklarımız, Kültürler arası köprü, Birlikteyiz.

6.ÜNİTE

Demokrasinin serüveni, Demokrasi ile, Yaşayan demokrasi, Belgelerin dili, Temel haklarımız, Eşitliğe doğru.

7.ÜNİTE

Elektronik yüzyıl, Yaşamın içinde Sosyal Bilimler, İlerlemenin sınırı yoktur, Tıp ve yardımlaşma, Korsana hayır, Hayatta en hakiki mürşit ilimdir.

3.2.2. 7.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Ünitelere Göre Konu Dağılımı

1.ÜNİTE

İletişim ve insan ilişkileri, İletişim “benimle” başlar, Meraklı gözler TRT’de, Özgürlükler üzerine panel yapıyoruz, Atatürk ve iletişim.

2.ÜNİTE

Ülkemizde nüfus, Nerelerde yaşıyoruz?, Niçin sayılıyor ? , Devlet vatandaşı el ele, Merhaba doyduğum toprak, Yerleşme ve seyahat özgürlüğü.

3.ÜNİTE

Türk tarihinde yolculuk, Anadolu, anayurt, Kuruluş, Osmanlı Devleti yeni başkentinde, Farklı kültürler bir arada yaşadı, Yolumuz Sivas’a düştü, Etkiledik, etkilendik ama nasıl ?, Seyyahların gözünden Osmanlı Kültürü, Yenilikler ve Osmanlı Devleti.

4.ÜNİTE

Zaman içinde bilim, Buluşların serüveni, Söz uçar, yazı kalır, Bilim mirası, Değişim ve gelişim.

5.ÜNİTE

Ekonomi ve sosyal hayat, Toprak ana, Devletler nasıl gelişir ?, Kol gücünden makine gücüne geçiş, Hiç bitmeyen destek, Nasıl eğitim gördüler ?, Mesleğim nasıl seçmeliyim ?

6.ÜNİTE

Yaşayan demokrasi, Kurultaydan meclise, Cumhuriyet'in beklilerine, Yönetim'in özü, Çevre yasası, hükümetlerin tasası, İzci daima hazırır.

7.ÜNİTE

Ülkeler arası köprüler, İki kurşun ve milyonlarca kayıp, Dünyada neler oluyor?, Neden yaşatmalıyız ?

3.3. TARİHİ ŞAHSİYET NEDİR?

Tarihi şahsiyet kavramını tanımlamadan önce şahsiyet kavramının tanımını vermekte fayda vardır.

Şahsiyet, Türk Dil Kurumu'nun yayınlamış olduğu Türkçe Sözlükte: “Kişilik, belirgin özellik, değerli kişi” (TDK Türkçe Sözlük, 2005: 1843) anlamlarını taşımaktadır. Yalnız Türk Dil Kurumunun yayınlamış olduğu Türkçe Sözlükte “Tarihi Şahsiyet” kavramı ayrıca açıklanmamıştır. İnternet üzerinden arama motorlarında yapılan aramalarda da, edebi şahsiyet, Müslüman şahsiyet, hükmi şahsiyet, manevi şahsiyet gibi terimlerin birçok açıklaması varken “Tarihi Şahsiyet” kavramının net olarak bir açıklaması bulunmamaktadır. Bu durumda Tarihi şahsiyet kavramını kendimiz tarif edecek olursak şöyle bir ifadede bulunulabilir:

Tarihi şahsiyet: “Tarihi olayların içinde aktif olarak rol alan, tarihsel olayların oluşumuna katkıda bulunan veya bu olayı gerçekleştirerek günümüzde etkisi devam eden, geçen zaman içinde adları unutulmamış hüviyetlerdir” denilebilir.

Yapmış olduğumuz tanımda önemle üzerinde durulan nokta tarihi şahsiyetin, vukuu bulan ve ehemmiyeti olan olaylar içinde bizzat aktif olarak bulunması hususudur. Küçük bir örnekle açıklamak gerekirse; Lale Devri'ni sona erdiren isyandaki Patrona Halil bir tarihi şahsiyettir, fakat o şahsiyetin yanında yer alan isyancıların tamamı tarihi şahsiyet değildirler. Buradaki ayırım, Patrona Halil'in isyanın öncüsü olması, olayın gerçekleşmesini düşünüp bu konuda harekete geçmesi, yani mevcut olaya büyük bir katkı sağlaması hususu ve bu olay kayıt altına alınırken kişinin de kayıt altına alınması durumudur.

3.4. 6.SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTABINDA ADI GEÇEN TARİHİ ŞAHSİYETLER VE ALANLARI

Milli Eğitim Bakanlığımıza bağlı bir komisyon tarafından hazırlanan ve editörlüğünü Prof. Dr. Mustafa Safran'ın yaptığı 6.Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 65 tarihi şahsiyetin adı yer almaktadır. Bu tarihi şahsiyetlerin mensup oldukları alanlara göre sayıları şu şekildedir: 31 tane devlet yöneticisi, 9 tane filozof ve psikolog, 7 tane bilim adamı, 5 tane edebiyatçı, 5 tane eğitimci, 2 tane arkeolog, 2 tane tiyatrocu, 1 tane dilbilimci/filolog, 1 tane ziraatçı, 1 tane matematikçi, 1 tane Pilot.

Sayıları verilen tarihi şahsiyetlerin mensup oldukları alanlara göre adları ise aşağıdaki gibidir:

3.4.1. Devlet Yöneticileri

Hammurabi, Kral Midas, Karun, II.Bayezid, Oğuz Kağan, Metehan, Atilla, Bilge Kağan, İstemi Yabgu, İleriş Kağan, İl Bilge Hatun, Buku Han, Hazreti Muhammed Aleyhisselam, Hazreti Ebubekir, Hazreti Ömer, Hazreti Osman, Hazreti Ali, Harun Reşit, Memun, Satuk Buğra Han, Gazneli Sultan Mahmut, Gazneli Sultan Mesut, Tuğrul Bey,Sultan Alparslan, Romanos Diogones (Romen Diyojen),

Melikşah, Sultan II. Abdülhamid, Kral I. John, Kanun-i Sultan Süleyman, Fatih Sultan Mehmed, Mustafa Kemal Atatürk.

3.4.2. Psikolog ve Filozoflar

Burhan Toprak, Ayhan Songar, Mümtaz Turhan Aristo, Eflatun, Sokrates, Montesquieu (Monteskiyö), Rousseau (Russo), j.Locke (Luk).

3.4.3. Bilim Adamları

Biruni, Muhammed Gazali, Johan Gutenberg, Frank Libby, Albert Einstein, Richard Feynman, Alexander Fleming.

3.4.4. Edebiyatçılar

Homeros, Yusuf Has Hacı, Sadi, Ömer Hayyam, Enveri.

3.4.5. Eğitimciler

Halil İncık, Adnan Ötüken, Ayşe Afetinan, Nizamülmülk, Nasrettin Hoca.

3.4.6. Arkeologlar

Jale İnan, Halet Çambel

3.4.7. Tiyatrocu

Muhsin Ertuğrul, George Bernard Shaw.

3.4.8. Coğrafyacı

Piri Reis

3.4.9. Dilbilimci/Filolog

Wilhem Thomsen

3.4.10. Ziraat Mühendisi

Zihni Derin

3.4.11. Matematikçi

Harezmi

3.4.12. Pilot

Sabiha Gökçen

3.4.13. 6.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Tarihi Şahsiyetlerin İşlenişi

6.Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 66 tane tarihi şahsiyetin adı geçmektedir bu şahsiyetlerin adlarına ve hangi alanla meşgul olduklarına yukarıda değinmiştik. Şimdi de bu şahsiyetlerin ders kitabında nasıl işlendiğine bakacağız.

6. Sınıfların Sosyal Bilgiler ders kitabının birinci ünitesinin ilk konusu: Yeni Okul ve Yeni Fırsatlar konusudur. Bu konuda ele alınmış bir tarihi şahsiyet yoktur. Burada sadece yeni bir okulun açılmasının insanlara ve bölge halkına neler katacağı konusu üzerinde durulmuştur. Ders kitabının ilk tarihi şahsiyeti yine birinci ünitenin ikinci konusu olan Bilimsel Araştırma Yapıyorum başlıklı konu içinde yer almaktadır. Burada yer alan tarihi şahsiyet Prof. Dr. Halil İnalıcıdır.

1916 yılında İstanbul'da doğan Halil İncik halen yaşamaktadır. Bu yüzden çalışmaya Halil İncik'in halen hayatta olduğu için konuya alınıp alınmaması konusunda bir tereddüdün ardından, birçok Sosyal Bilgiler öğretmeni ile yapılan istişareler sonucu alınmaya karar verilmiştir. Çünkü halen hayatta da olsa Prof. Dr. Halil İncik büyük bir eğitimci ve tarihçidir. Özellikle Osmanlı tarihi üzerinde yapmış olduğu çalışmalar onu önemli bir tarihçi kılmaktadır.

Bilimsel araştırma yapıyorum adlı konuda, Prof. Dr. Halil İncik ile Göktuğ adlı bir öğrencinin yaptığı görüşme anlatılmaktadır. Konunun başlangıç sayfasında Göktuğ ile Halil İncik'in bir fotoğrafı mevcuttur. Burada Göktuğ adlı öğrenci bilimsel araştırma basamaklarını Prof. Dr. Halil İncik'a sormakta ve Halil İncik'ta bu konu hakkında ayrıntılı olarak öğrenciye bilgi vermektedir. Konunun baştan sona kadar bu şekilde devam etmesine karşın sadece 19. Sayfada ki küçük mor renkli bilgi kutucuğunda Prof. Dr. Halil İncik ile ilgili şu bilgi yer almaktadır:

"Prof. Dr. Hail İncik

Dünyaca ünlü tarihçimiz Halil İncik 1916'da İstanbul'da doğdu. Meslek hayatına mezun olduğu Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde araştırma görevlisi olarak başladı. 1986'ya kadar Amerika'da Chicago Üniversitesinde tarih dersleri verdi.

İngilizce, almanca, Fransızca, Arapça, farsça ve İtalyanca dillerini bilen İncik, halen Bilkent Üniversitesinde görev yapmaktadır.

Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi, Fatih Devri Üzerinde Tetkikler ve Vesikalar, Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600) Halil İncik'in önemli eserlerinden birkaçıdır."

6.Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının Birinci Ünitesinin ikinci konusunda (sayfa:19) adı geçen Halil İncik hakkında verilen bilgiler öğrenciyi bilgilendirme niteliğine sahip olmasına ve tarihçimizin bir fotoğrafı eklenerek öğrencilerin zihninde bir siluet oluşturmasına rağmen yeterli değildir. Burada verilen bilgiler sadece ezber düzindedir. Konuda Bilimsel araştırma yapılırken takip edilmesi

gereken basamaklar üzerinde durulmaktadır ve bu basamaklar sadece maddeler halinde sıralanmıştır. Halbuki burada bilgi notunda adı geçen Halil İnalıcık'a ait eserlerden bir tanesinin ele alınarak en azında bahsedilen basamakların nasıl yapıldığı somut bir şekilde gösterilebilir böylece yazarın kitapları hakkında da öğrencilere daha ayrıntılı bilgi verilebilirdi. Bunun dışında kitabın diğer sayfalarında da Halil İnalıcık'tan hiçbir alıntı yapılmamıştır bu durum kitabın sonunda yer alan kaynakçaya bakılınca da gözükmektedir.

Bilimsel Araştırma Yapıyorum başlıklı konuda adı geçen bir diğer tarihi şahsiyetimiz ise Milli Kütüphane'nin kurucularından biri olan Adnan Ötüken'dir. Adnan Ötüken hakkında da sadece kütüphanecilik konusunda eğitim alması için yurt dışına gönderildiği ve Milli Kütüphane'nin kurulmasında büyük emeğinin geçmesinden bahsedilmekte olup çok fazla ayrıntılı bir bilgi verilmemiştir.

Birinci ünitenin Atatürk ve Sosyal Bilimler adlı son konusunda ele alınan tarihi şahsiyetler ise Mustafa Kemal Atatürk, Burhan Toprak, Jale İnan ve Ayşe Afetinan'dır.

6.Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının ikinci ünitesinin "Dünya Kağıt Üzerinde" adlı 2.konusunda bahsedilen tarihi şahsiyetimiz büyük coğrafyacı ve ünlü denizcimiz Piri Reis'tir. "Dünya Kağıt Üzerinde" adlı konu esas itibariyle bir coğrafya konusu olmuş olsa da konunun girişinde Piri Reis'ten bahsetmesi yatay kaynaşıklık açısından önemlidir.

"Dünya Kağıt Üzerinde" adlı konu iki sayfadan oluşmaktadır. İlk sayfada (sayfa: 36) Piri Reis'in çizmiş olduğu ünlü Dünya Haritası yer almakta ve hemen altında da Piri Reis hakkında şu bilgilere yer verilmiştir:

"Piri Reis'in haritası, ceylan derisi üzerine renkli olarak özenle çizilmiş olup 21 parçadır. Üzerinde rüzgar gülü bulunan harita çeşitli bölgelerde yaşayan hayvanları da göstermektedir. Haritanın dikkat çekici özelliklerinden biriside Afrika'nın batısındaki yerlere verilen adlardır. Örneğin: Ak Burun, Yeşil Burun ve Kızıl Burun gibi. Haritanın bir başka özelliği de çeşitli kaynaklardan ve o günün gözlemcilerinden faydalanılmak suretiyle meydana getirilmiş orijinal bir eser

olmasıdır. 1918 yılında keşfedilen Antarktika kıtasının detaylı anlatımının 1513 yılında çizildiği sanılan bu haritada bulunmasına pek çok tarihçi şaşırmıştır. Daha da şaşırtıcı olan ise Grönland Adası'nın iki ayrı adacık halinde gösterilmesidir. Bu durum ancak 1966 yılında yapılan araştırmalarla tespit edilebilmiştir. Piri Reis'in çizdiği harita takımının günümüzde sadece bir parçası bize ulaşmıştır ve İstanbul Deniz Müzesi'nde bulunmaktadır.”

Görüldüğü üzere burada Piri Reis'in çizmiş olduğu harita üzerinde oldukça ayrıntılı bir bilgi verilmiştir. Özellikle Antarktika Kıtasının ve Grönland Adasının anlatımında verilen bilgiler Türk Denizciliğinin ve Coğrafyacılığının o dönemde ne kadar gelişmiş olduğunu göstermesi bakımından önemlidir. Bu anekdotta Piri Reis'in haritası üzerine yeteri kadar bilgi verilmiş olmasına rağmen Piri Reis hakkında ise neredeyse hiç bilgi verilmemiştir. Halbuki öğrencilerin Piri Reis'in çizmiş olduğu haritayı ve özelliklerini bilmesi kadar Piri Reis'in şahsını ve hangi devirde, hangi padişah zamanında yaşadığını da bilmesi önemiyet arz eder. Piri Reis'in büyük bir Türk denizcisi olduğundan, Sultan II. Bayezid'in Akdeniz'de korsanlık yapan denizcileri Osmanlı Donanması'na katılmaya çağırması üzerine 1494 yılında Osmanlı Donanması'na katıldığından ve Kitab-ı Bahriye adıyla dünya denizciliğinin ilk kılavuz kitabını yazdığından da bahsedilmesi gerektiği halde bu mevzular üzerinde hiç durulmamıştır buda öğrencide bilgi eksikliğine sebebiyet vermektedir. Öğrenci Piri Reis'in çizmiş olduğu haritayı görünce tanıyacak fakat Piri Reis hakkında ise bir malumatı bulunmayacaktır. Özellikle Kitab-ı Bahriye adlı eserine muhakkak ki aynı konu içerisinde değinilmesi gerekmektedir.

2. Ünitenin 7. Konusu olan “Kimler Geldi Kimler Geçti” adlı konuda ilkçağlarda Anadolu ve Mezopotamya'da kurulmuş uygarlıklar konusu işlenmektedir. Burada ele alınan devletler ise şunlardır: Sümerler, Babiller, Asurlular, Hititler, Frigyalılar, Lidyalılar, İyonlar ve Urartular. Bu konuda adı geçen sekiz devletten sadece dört tanesinde tarihi şahsiyetlerin adı geçmektedir. Tarihi şahsiyetlerin adlarının geçtikleri devletler ve o şahsiyetlerin isimleri ise şunlardır: Babil Devleti'nde Hammurabi, Frigya Devleti'nde Midas, Lidya Devleti'nde Karun, İyon Devleti'nde ise Homeros adı geçen tarihi şahsiyetlerdir. Adı geçen bu tarihi

şahsiyetlerin üç tanesi devlet yöneticisi bir tanesi ise (Homeros) şairdir. Diğer devletlerin ise sadece kuruldukları bölgeden, uygarlık tarihine katkılarından ve günlük hayatlarından bahsedilmiştir.

Babil Kralı Hammurabi'den bahsedilirken onun tarihte ilk yazılı anayasayı yapmasından ve çok sert kanunlarının olmasından bahsedilmektedir. Yapmış olduğu kanunlar ifade edilirken “Göze göz, dişe diş” ifadesine yer verilmiştir. Hatta konu içerisinde Kral Hammurabi temsilen şu şekilde konuşurulmuştur: “Ben Babil Kralı Hammurabi'yim... ilk anayasayı yaptım, göze göz, dişe diş kuralını savunuyorum.” Bunun dışında yine aynı sayfada (sayfa 51) sağ üst köşede mor bir bilgi kutucuğunda Hammurabi'nin hazırlamış olduğu kanunun bir maddesi şu şekilde verilmiştir: Eğer bir adam bir tarlayı işlemek için kiralar, fakat tarlada arpa yetiştirmezse bu durum ispatlandığında tarlayı kiralayan kişi bitişik komşusunun ürünü oranında arpayı tarla sahibine verecektir.” Burada verilen bilgilerle ve Kral Hammurabi'nin temsili konuşması ile öğrencilere Babillerde kısas uygulanmasının olduğu kavratılmaya çalışılmaktadır. Kral Hammurabi'nin isminin geçtiği bir diğer yerde 6.Ünitenin 3.Konusu olan “Belgelerin Dili” adlı konudur. İnsan haklarının gelişim sürecinin anlatıldığı bu konuda tarihte ilk anayasayı yapan Hammurabi'nin “Sus” şehrinde bulunan kabartma heykel fotoğrafına yer verilmiştir. Bu kabartmanın 1902 yılında bulunduğu ve kabartmada Hammurabi'nin adaletin temsilcisi Samaş'tan yasaları yazma konusunda yetki alırken gösterildiği yazmaktadır.

“Kimler Geldi Kimler Geçti” adlı konuda ele alınan ikinci tarihi şahsiyet Frigya Kralı Midas'tır. Konunun başında Frigya'dan bahsedilirken “Her dokunduğunu altına çeviren Kral Midas'ın ülkesi” şeklinde ve konunun içerisinde de Kral Midas'ın eşek kulaklarından bahsedilmektedir. Bunun dışında Kral Midas hakkında başka bilgi yer almamaktadır. Eşek kulaklı Midas'ın hikayesi konu içerisinde çok kısa bir şekilde ele alınmasına rağmen yeterli değildir çünkü hikaye çok üstünkörü anlatılmıştır burada yapılması gereken ya bu hikaye daha ayrıntılı bir şekilde kitaba alınmalı yada sadece “Her dokunduğunu altına çeviren” gibi “eşek kulaklı Midas” şeklinde kısaca adı verilmelidir. Ama aslolan hikayenin tamamının

ele alınmasıdır çünkü bu mitolojik konular öğrencilerin ilgisini çekmekte bu durumda konunun anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır.

Yine aynı konuda ele alınan diğer iki şahsiyet Lidya Kralı Karun ve İyonlu şair Homeros'tur. Bu iki tarihi şahsiyete çok kısa şekilde değinilmiştir.

Lidyalılar anlatılırken, sayfanın sağında (sayfa 55), Fransız ressam Claude'nin (Klod) çizdiği Karun'un bir köylüden vergi alırken gösteren temsili resmi yer almakta ve resmin altında ki soruda da "Dilimizde sıkça kullanılan "Karun kadar zengin" ifadesi hangi durumlarda kullanılır? Şeklinde bir soru bulunmaktadır ve bunun dışında Karun hakkında hiçbir bilgiye yer verilmemiştir. Halbuki Karun'un hazinelerinin bir kısmının halen günümüzde Uşak Müzesi'nde sergilendiğinden ve bu müzenin yıl boyunca turistler tarafından ziyaret edildiğinden umumiyetle bahsedilmesi gerekmektedir. Çünkü bu durum ülkemizin kültürel zenginliklerinin öğrenciler tarafından tanınması bakımından önem arz eder.

Yukarıda da bahsedildiği gibi İyonlar anlatılırken şair Homeros'tan sadece bir cümle ile bahsedilmiş başka hiçbir ayrıntı verilmemiştir o cümle ise şudur: "Yunan ve Avrupa uygarlığının temelini, benim ülkemde yetişen Homeros gibi bir çok sanatçı ve bilim adamı atmıştır."

Kitabın 3.Ünitesi olan "İpek Yolunda Türkler" adlı ünitenin "Doğu ile Batı Arasındaki Köprü" adlı konusunda esas itibari ile Orta Asya'dan başlayarak Avrupa'ya ulaşan İpek Yolu teması üzerinde durulacaksa da konunun girişinde Osmanlı Padişahlarından Sultan II. Bayezid'in adı kısaca geçmektedir. Ülkemizin en önemli ticaret merkezlerinden olan Bursa'da bulunan Koza Han'ın 1492 yılında Sultan II.Bayezid tarafından yapıldığı bilgisi verilip daha sonra ana konuya devam edilmiştir. Zaten bu konu Orta Asya'da kurulan Türk Devletlerini anlatmaya bir hazırlık niteliğindedir.

6.Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında Osmanlı Sultanlarından sadece dört tanesinin adı geçmekte olup bunlar: Sultan II.Bayezid, Fatih Sultan Mehmet, Kanuni Sultan Süleyman ve Sultan II.Abdülhamid'dir. Bunun dışında başka hiçbir Osmanlı padişahının adı geçmemektedir. Sultan II.Bayezid adına yukarıda değindik. Bunun

dışında Fatih Sultan Mehmet'in adı 6.Ünite'nin 4.Konusu olan "Temel Haklarımız" konusunda Bosna Hersek'in fethinden sonra Fatih'in Bosnalı din adamlarına verdiği ahitnameden alınan bir bölümde geçmektedir. Kanun-i Sultan Süleyman'ın adı 6.Ünitenin 3.Konusu olan "Belgelerin Dili" adlı konuda geçmekte olup Amerika Birleşik Devletleri, Temsilciler Meclisi'nin salonunda dünyanın en büyük hukukçularının fotoğraflarının yanında Kanuni Sultan Süleyman'ın da portresinin bulunduğu yazmaktadır. Sultan II. Abdülhamid'in adı ise 5.Ünitenin 3.Konusu olan "Kültürler Arası Köprü" başlıklı konuda geçmekte olup Sultan'ın demiryollarına verdiği önem üzerinde durulmaktadır. (Burada Osmanlı sultanlarının adlarına yer verilirken kitaptaki sıralama değil kronolojik sıralama takip edilmiştir).

İpek Yolunda Türkler adlı ünitenin ikinci, üçüncü ve dördüncü konusunu Orta Asya Türk devletleri oluşturur. Bu devletler ünite içinde, İlk Türk Devleti (Hunlar), Yazıtlardaki Uygarlık (Göktürkler), Uygarlığa Adını Verenler (Uygurlar) şeklinde 3 ana başlık altında toplanmıştır. Bu konularda isimleri geçen tarihi şahsiyetler ise şunlardır:

İlk Türk Devleti adlı konu işlenirken, Asya Hun Devleti hakkında bilgi verilmiştir. Bu konu içerisinde Oğuz Kağan, Mete Han ve Atilla'dan bahsedilmektedir. Buradaki en büyük eksiklik Asya Hun Devleti'nin bilinen ilk hükümdarı olan Teoman'dan hiçbir şekilde bahsedilmemiş olmasıdır. Bu durum görülen en büyük ve en önemli eksiklik olarak göze çarpmaktadır. Oğuz Kağan'dan bahsedilirken özellikle Oğuz Kağan Destanı üzerinde durulmuş destandan bazı alıntılar yapılmış ve Oğuz Kağan'ın M.Ö. 209-174 yılları arasında hükümdarlık yapan Mete Han olabileceğinden bahsedilmiştir. Mete Han'dan bahsedilirken ise Türk kara ordusunun kurucusu olduğu. Askeriyedeki onlu sistemi bularak emrindeki orduyu onbaşı, yüzbaşı ve binbaşı şeklinde birliklere ayırdığından ve bu askeri teşkilatlanmanın günümüzde halen birçok devlet tarafından kullanıldığından bahsedilmektedir. Bunun dışında günümüz Kara Kuvvetleri Komutanlığı'nın brovesinde M.Ö. 209 tarihinin yazdığı öğrencilere fotoğrafla gösterilerek Türk ordusunun kuruluşunu Mete Han'a bağlaması bakımından önemlidir. Mete Han'ın onluk sistemi kurmasından bahsedilirken babası Teoman ile giriştiği mücadele

üzerinde durulması konunun öğrenciler tarafından dikkatini çekebilirdi fakat bu konuya da hiç değinilmemiştir. Halbuki bu olay, yani Mete Han ile babası Teoman arasındaki mücadele kitapta kısada olsa anlatılsaydı hem Mete Han'ın onlu sistemi nasıl kurduğu öğrenciler tarafından -konu somutlaştırıldığı için- daha iyi anlaşılacak hem de kitapta büyük bir eksiklik olarak görülen Teoman Han'ında adı geçecek, dolayısıyla öğrenciler tarafından bu hükümdarımızda öğrenilmiş olacaktı.

Konu içerisinde Asya Hun Devleti anlatılırken kısada olsa Avrupa Hun Devleti'ne de değinilmiş ve burada Atilla'da bahsedilmiştir. Burada Atilla'nın Avrupa Hunları'na en parlak dönemini yaşattığından ve Avrupalıların Atilla'ya "Tanrı'nın Kırbağı" unvanını vermelerinden bahsedilmektedir. Bunun dışında çok fazla ayrıntıya girilmemiştir. Bu durum öğrencide bazı bilgilerin eksik öğrenilmesine sebebiyet vermektedir. Atilla ile ilgili neredeyse hiçbir bilgi verilmeden öğrencilere şöyle bir soru yöneltilmiştir "Avrupalılar Atilla'ya Tanrı'nın kırbağı adını vermişlerdir. Neden acaba?" bu soru öğrencilere yöneltildiği zaman öğrencilerin vermiş oldukları genel cevap "acımasız oluşu için, kötü birisi olduğu için, insanlara acılar çektiği için vb." şeklindedir. Şüphesiz ki burada anlatılmak istenen öğrencilerin verdiği cevaplar değildir. Lakin 6. Sınıf öğrencileri henüz yeni yeni somut işlemler döneminden çıkıp soyut işlemler dönemine geçmeye başlamasından, burada yazılı olan cümleleri moda mod düşünmekte buda konunun yanlış anlaşılmasına sebebiyet vermektedir. Oysa "Avrupalılar Atilla'ya Tanrı'nın Kırbağı diyorlar. Neden acaba?" sorusundan önce Atilla'nın Avrupa'da birçok devleti kendi devletinin topraklarına kattığından hareketle cevap istenilebilirdi.

Göktürk Devleti'nin anlatıldığı "Yazıtlardaki Uygarlık" adlı konuda ise adı geçen tarihi şahsiyetler: Bilge Kağan, Kül Tigin, Vezir Tonyukuk, İstemi Yapgu, İlteriş Kağan, İl Bilge Hatun ve Wilhem Thomsen dir.

Burada TİKA'nın yürütmüş olduğu "Türk Anıtları Projesi" kapsamında Bilge Kağan'ın hazinelerinin bulunmasından bahsedilmiş ayrıca Bilge Kağan, Kül Tigin ve Vezir Tonyukuk'un bengu taşları (kitabeler) üzerinde durulmuştur. Bengü taşlardan bahsedilirken, taşların hangi yıllarda dikildiği, kimler adına dikildiği, Bilge Kağan ile Kül Tigin'in kardeş olduğu ve Tonyukuk'un da onların veziri olduğu vurgulanmış

ayrıca Orhun Yazıtları'ndan alıntılarda yapılmıştır. Orhun alfabesinin Türklerin ilk alfabesi olduğu vurgulanan konuda bu alfabe 1893 yılında Wilhem Thomsen'in çözdüğü de belirtilmiştir. 6.Sınıf öğrencileri için burada verilen bilgiler hem yaşları itibariyle hem de buldukları sınıf itibariyle yeterli durumda gözükmektedir.

İstemi Yabgu'dan bahsedilirken ise İstemi Yabgu'nun İpek Yolu hakimiyeti için Sasaniler'e işbirliği teklif ettiği, hatta Sasani hükümdarı ile anlaşmak üzere elçi gönderdiği fakat Sasani İmparatorunun anlaşmaya yanaşmaması üzerine, İstemi Yabgu'nun da Bizans İmparatoru ile ittifak yaptığı üzerinde durulmuştur. Yalnız bu bilgiler verilirken yapılan alıntıların kaynakçası dipnotta verilmemiştir. Bizans ile yapılan ittifak üzerine Bizans elçilerinin İstemi Yabgu'yu çadırında ziyaretini gösteren temsili bir resimde sayfanın alt tarafına eklenmiştir (sayfa 70).

İlteriş Kağan ile İl Bilge Hatun'un isimleri ise Bilge Kağan yazıtından alınan bir bölümde geçmektedir. Yapılan alıntıda "Tanrı'nın istemesi ile İlteriş Kağan ile İl Bilge Hatun'un tahta çıkmasından" bahsedilmekte böylece öğrencilere "Kut" anlayışı da kavratılmaktadır.

Uygur Devleti'nin işlenmiş olduğu "Uygarlığa Adını Verenler" adlı konuda İl Bilge Kağan ve İl Bilge Hatun isimli bir devlet yöneticisi ile onun eşinden söz edilmişse de buradaki Bilge Kağan adı ve Bilge Hatun bir isim değil unvandır. Çünkü Terhin abidesinden yapılmış olan alıntıda bu açıkça anlaşılmaktadır bu alıntı şu şekildedir: "Atadı Tanrı olmuş il etmiş Bilge Kağan (olarak) atadı. İl Bilge Hatun (olarak) atadı..." burada bahsedilen bir diğer tarihi şahsiyette "Buku Han"dır. Gerçekte efsane bir hükümdar olan Buku Han'ın burada da Göç Destanı'ndan yapılmış bir alıntı içinde adı geçmektedir. Bunların dışında Uygur Kağanlarının yapmış oldukları fetihlerden yada faaliyetlerden bahsedilmemiştir.

3.Ünite'nin 5.Konusu olan "İslamiyet Doğuyor" adlı konuda İslam Peygamberi Hazreti Muhammed aleyhisselam ve dört halife (Hazreti Ebubekir, Hazreti Ömer, Hazreti Osman, Hazreti Ali (r.a.)) üzerinde durulmuştur. Konu genel olarak İslamiyet öncesi Arabistan'daki dönem, Hazreti Muhammed'in

Peygamberliğinin bildirilişi, Mekke'den Medine'ye hicreti, Hazreti Muhammed zamanında yapılan savaşlar ve Dört Halife'yi konu almaktadır.

Şunu belirtmek gerekir ki İslamiyet'in doğuşu burada açık olarak anlatılamamıştır. İslamiyet öncesi dönem çok kısa bir şekilde, çizilmiş olan bir karikatür ile anlatılmaya çalışılmış bu karikatürde 610 yılında Mekke'de düzenlenen Ukas Panayırı tasvir edilmiştir. Karikatürde putlara tapıldığı, kabileler arası çatışmaların meydana geldiği, fal oklarına bakıldığı, köle alım satımı yapıldığı konusu üzerinde durulmuştur. Karikatürün hemen altında ise İslamiyet konusu şu şekilde başlamaktadır: “Aynı yıl ticaret ve Kabe'den dolayı bir din merkezi olan Mekke'de yeni bir din olan “İslamiyet” doğdu”. Konunun bu şekilde başlamasını uygun görmüyoruz. Allahüteala tarafından gönderilen bir din olan İslamiyet'in “ticaretten dolayı” diyerek sığ bir ifade kullanılması yanlış anlaşılmaya da sebep olur. Hazreti Muhammed'in, Cahiliye Döneminde yapmış olduğu faaliyetlere, annesinin, babasının, dedesinin ve amcasının isimlerine, Hira Dağı Nur Mağara'sında inzivaya çekilmesi ve Cebrail a.s. ile ilk karşılaşmasına hiç değinilmemiştir. Sadece sayfanın altında (sayfa 76) çok küçük bir bilgi kutucuğundan Hz. Muhammed ile ilgili sadece şu bilgiler yer almaktadır:

Hazreti Muhammed (571-632) Mekke'nin ileri gelen kabilelerinden birine mensuptur. Dedesi ve amcası tarafından yetiştirildi, Peygamberliğinden önce insanların güven ve saygısını kazanmış ve “emin” sıfatı almıştır. Hazreti Muhammed Allah tarafından vahiy gönderilince 40 yaşında peygamberliği bildirildi. İnançlarından dolayı Mekke'de yaşaması güçleşince Medine'ye hicret etti. Medine'de Peygamber, komutan ve devlet başkanı olarak İslam Devleti'ni kurdu”. Bu kısa bilginin hemen ardından Hazreti Muhammed'in Hicret'ine geçilmiştir. Zaten Hicret konusu da çizilmiş olan bir harita ile gösterilmiştir. Halbuki bilgi kutucuğunda Hazreti Peygamberin ticaret ile uğraştığı yazmakta fakat ticarete Hazreti Hadice ile evlenmeden önce onun kervanına başkanlık etmesi ile başladığından söz edilmemektedir. Bunun dışında dedesi ve amcası tarafından yetiştirildiği yazılmış fakat babasının daha kendisi doğmadan annesinin ise altı yaşında iken hayattan ayrıldığından, babasının adının Abdullah, annesinin adının Amine, dedesinin adının

Abdulmuttalip, dedesinden sonra kendisine bakan amcasının adının Ebu Talip olduğundan bahsedilmemiştir. Bu da Hazreti Muhammed hakkında verilen bilgileri çok sığ ve çok yetersiz bırakmıştır. Öğrenciler burada yer alan bilgilerle inandıkları dinin peygamberi hakkında yeteri kadar bilgi sahibi olamayacaklardır. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Dersinde bu konuların öğretilmesi gerektiğini savunanlar olsa da, tarihin akışını değiştiren çok önemli bir olay olan İslamiyet'in doğuşu ve onun peygamberi hakkında şüphesiz ki Sosyal Bilgiler dersinde de ayrıntılı bilgi verilmesi gerekirdi. Çünkü İslamiyet'in doğuşu tüm insanlığı ilgilendiren bir husustur.

Yukarıda da belirtildiği üzere Hazreti Muhammed'in Mekke'den Medine'ye Hicret'i bir harita ile gösterilmiş olup ardından Hazreti Muhammed'in sağlığında yapılmış savaşlardan bahsedilmektedir. Konuda bahsedilen savaşlar ise Bedir Savaşı, Uhud Savaşı ve Hendek Savaşı'dır. Hendek Savaşı anlatılırken Selman-ı Farisi'den de bahsedilmiştir. Yalnız Hayber'in fethi ve bilhassa Mekke'nin Fethi üzerinde nedense hiç durulmamıştır. Özellikle Mekke'nin Fethi İslam tarihi açısından çok önemlidir. Mekke'nin fethi konusunun bırakın anlatılmasını adı dahi konu içerisinde geçmemektedir. Kitabı yazan komisyonun bu konuyu dikkate alarak kesinlikle Mekke'nin fethi konusunu kitaba dahil etmelidirler.

Dört Halife döneminde ise Hazreti Ebubekir, Hazreti Ömer, Hazreti Osman ve Hazreti Ali'nin yapmış olduğu faaliyetlere yer verilmektedir. Hazreti Ebubekir döneminde Kur'an-ı Kerim'in kitap haline getirildiğinden, Hazreti Ömer döneminde Hicri takvimin kabul edildiği ve Kudüs'ün alındığından, Hazreti Osman döneminde Kıbrıs Adası'nın fethinden, Hazreti Ali döneminde ise İslam dünyasında meydana gelen hadiselerden bahsedilmektedir.

6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının 3. Ünitesinin 6.Konusu "Cebelitarık'ın İki Yakası" adlı konudur. Bu konuda Emevi ve Abbasi Devleti dönemi anlatılmaktadır. Her iki konuda da çok fazla tarihi şahsiyete yer verilmemiştir. Özellikle Emevi Devleti anlatılırken hiçbir tarihi şahsiyetten bahsedilmemiş Abbasiler dönemi anlatılırken ise "Harezmi" hakkında kısa bir bilgi kutucuğu verilmiş "Hârûnürreşîd ve oğlu Memun'un" ise sadece isimleri zikredilmiştir.

Harezmi'nin Abbasi Halifesi Memun'un daveti üzerine Bağdat'a geldiği ve cebir alanında eser yazan ilk Müslüman Türk bilgini olduğu üzerinde durulmuştur. "Hârûnürreşîd ve oğlu Memun döneminde, Bağdat kenti bir bilim ve kültür merkezi durumuna geldi." "Adana-Osmaniye kara yolunun 80.km.' sinde bulunan M.Ö. 4. Yüzyıla ait olduğu bilinen Toprakkale, 786 yılında Abbasi Halifelerinden Hârûnürreşîd tarafından siyah taşlarla yeniden yaptırılmıştır" şeklinde bahsedilmektedir.

Aynı ünitenin 7. Konusunda Karahanlı Devleti ve Gazneli Devleti anlatılmakta olup bu konunun adı "Türklerin Yeni Yaşamı" şeklinde ifade edilmiştir. Konunun bu şekilde isimlendirilmesinin sebebi Karahanlı Devleti ile beraber Türklerin İslamiyet'i kabul etmesinden kaynaklanmaktadır. İslamiyet'i kabul edip devletin resmi dini haline getiren Satuk Buğra Han'dır. Satuk Buğra Han menkıbesinden yapılan bir alıntı ile Han'ın başından geçen bir olaydan sonra nasıl İslam dinini seçtiği anlatılmaktadır. Ayrıca Karahanlı Devleti döneminde yaşamış olan Kaşgarlı Mahmud ve Yusuf Has Hacip hakkında da bilgilere yer verilmiştir. Kaşgarlı Mahmud'un 1072 senesinde yazmaya başladığı Türklerin ilk sözlüğü olan Divanü Lügati't Türk'ü nasıl yazdığı anlatılmış ve sözlükten bazı alıntılar yapılmıştır. Kaşgarlı Mahmud'un çizmiş olduğu ve kitabına eklediği Türk Dünyası haritası hakkında da kısa bir bilgi verilmiş ve bu haritanın küçük bir fotoğrafı da gösterilmiştir. Yusuf Has Hacip'ten bahsedilirken ise Kaşgarlı Mahmud ile aynı dönemde Karahanlı Devleti sınırları içinde yaşadığı ve bir insanın hatatında ihtiyaç duyacağı tüm bilgileri kapsayan ve Kutadgu Bilig (mutluluk bilgisi) adında bir kitap yazdığından bahsedilmektedir.

Gazneli Devleti işlenirken Sultan Mahmud ve Sultan Mesut'un saraylarına devrin en büyük bilim insanlarını ve sanatçılarını topladıklarından bahsedilmiştir. Ayrıca Gazneli Mahmud'un İslamiyet'i yaymak için Hindistan'a yaptığı seferlerden ve bu seferlerinden dolayı Abbasi Halifesi'nin kendisine "Sultan" unvanı verdiği bilgisi de yer almaktadır. Bu durumun kitapta yer alması Hindistan'da yaşayan Müslümanların varlığı ve günümüzdeki Pakistan Devleti'nin bilinmesi bakımından önem arz eder. Gazneli Devleti'nde bahsedilen diğer bir şahsiyette Biruni'dir.

Biruni'den bahsedilirken yüksek Fen Bilgilerine sahip olduğu kendisinden sonra gelecek Fen Bilimcilere yol gösterici olduğu, fizik, astronomi, matematik, tıp, eczacılık ve jeodezi alanında birçok eser verdiğiinden söz edilmiştir. Ayrıca Sultan Mahmud'un "Sarayımmın en değerli hazinesi" dediği ve Biruni'nin yaşadığı çağa adını verdiği hususu önemle vurgulanmıştır.

Bu konunun yazılmasında yapılan en büyük hata sıralamada bir karışıklık bulunmasıdır. Şöyle ki: "Türklerin Yeni Yaşamı" ana başlığının altında 3 alt başlık bulunmaktadır. Birinci alt başlıkta Karahanlı Devleti anlatılmıştır. Ardından Gazneli Devleti'ne geçilmiş ve bu devlet hakkında bilgi verildikten sonra "Değerli Miras" adında yeni bir alt başlık atılmış ve bu başlık içinde Karahanlı Devleti içinde yaşamış olan Kaşgarlı Mahmud ve Yusuf Has Hacıp hakkında malumat verilmiştir. Halbuki bu başlık altındaki konu bağlantının kopmaması için Karahanlı Devleti anlatıldıktan hemen sonra verilmeli ardından Gazneli Devleti'ne geçilmeliydi. Ayrıca Yusuf Has Hacıp'in yazmış olduğu Kutadgu Bilig (mutluluk bilgisi) adlı kitaptan "bir insanın hayatında ihtiyaç duyacağı tüm bilgiler"i içeren kitap şeklinde bahsedilmiş olup bu kitabın aynı zamanda bir siyasetname özelliğinin de olduğu hususunda durulmamıştır.

3.Ünite'nin bir diğer konusu olan "Orta Asya'dan Anadolu'ya" adlı konuda adı geçen tarihi şahsiyetler: Tuğrul Bey, Nizamülmülk, Muhammed Gazali, Ömer Hayyam, Sadi, Alparslan, Romanos Diyogones (Romen Diyojen), Sultan Melikşah ve Enveri'dir.

Konu Büyük Selçuklu Devleti'ni ve onun hangi bölgelerde hüküm sürdüğünü anlatmaktadır. Burada adı geçen ilk tarihi şahsiyet Tuğrul Bey'dir. Tuğrul Bey'in 1040 Dandanakan Savaşı'ndan sonra devletin başına geçtiği ve adına hutbe okutup para bastırmak suretiyle bağımsızlığını ilan ettiği anlatılarak konuya giriş yapılmıştır. Yalnız Tuğrul Bey'in kimden sonra tahta geçtiğinden yani Selçuk Bey ile ona fetihlerde çok büyük yardımları dokunan bir nevi hükümdar yarısı olan kardeşi Çağrı Bey'den bahsedilmemiştir. Tuğrul Bey için verilen bilgilerde çok sınırlıdır. Tuğrul Bey'in kardeşi Çağrı Bey ile Anadolu'ya yaptığı keşif seferleri üzerinde durulmamış, Tuğrul Bey'in Dandanakan Savaşı'ndan sonra tahta çıktığı bildirilmiş fakat

Dandanakan Savaşı'nı hangi devletle ve hükümdarla yaptığı üzerinde de durulmamıştır. Halbuki burada Dandanakan Savaşı zikredilirken, Gazneli Devleti ve onun hükümdarı olan Sultan Mesut'tan da söz edilmesi konuya uygun düşmektedir.

Tuğrul Bey'den sonra Sultan Alparslan ve Romen Diyojen'den kısaca bahsedilmektedir. Aslında bu bahsediş sadece, iki hükümdar arasında meydana gelen Malazgirt Meydan Muharebesi'nden ibarettir. Sultan Alparslan'ın Malazgirt'te kazandığı zaferle Türklere Anadolu'nun kapılarını açtığı üzerinde durulmuş ayrıntıya girilmemiştir.

Konuda bahsedilen önemli şahsiyetlerden biriside Selçuklu Veziri Nizamülmük'tür. Nizamülmük hakkında tanıtıcı bir bilgi notunun olduğu konuda çocukluğunda dini ilimler, edebiyat, güzel konuşma ve yazma eğitimi aldığı, ilk defa Gazneli Devleti'nde Horasan Valisi'nin yanında görev yaptığı, Dandanakan Savaşı ile Horasan Bölgesi Selçuklu eline geçince Selçuklu hizmetine girdiği ve Sultan Alparslan zamanında vezirlik görevine getirildiği bildirilmiştir. Sultan Melikşah'ın isteği ile "Siyasetname" adlı bir eser yazan Nizamülmük'ün, Abbasi Halifesi tarafından da kendisine toplumu düzenleyen manasına gelen "Nizamülmük" lakabı verildiği belirtilmiştir. Ayrıca onun katkılarıyla kurulmuş olan Nizamiye Medreseleri üzerinde de durulmuş ve bu medreselerin Vezir Nizamülmük'ün yoğun çabasıyla kurulduğu için Nizamiye Medreseleri adını aldığı hususuna dikkat çekilmiştir. Kendi eseri olan "Siyasetname"den de alıntılar yapılmıştır. Burada Vezir Nizamülmük hakkında verilen bilgiler yeterli olup öğrencileri bu tarihi şahsiyet hakkında yeterince bilgi sahibi yapacak düzeydedir.

Vezir Nizamülmük anlatılırken ismi zikredilen ve konu içinde adı geçen tarihi şahsiyetlerden biriside "Sultan Melikşah"dır. Konuda Sultan Melikşah'ın devletin ileri gelenlerini yanına çağırıldığı ve onlardan devleti yönetmesinde kendisine yardımcı olacak tavsiye niteliğinde bilgiler içeren bir kitap hazırlanmasını istediği yazılmıştır. Yukarıda da belirtildiği gibi bu kitabı yazmakta Vezir Nizamülmük'e nasip olmuştur. Sultan Melikşah adının geçtiği bir diğer yerde hemen bu konunun ardından gelen "Geleneklerimiz, Göreneklerimiz" adlı konudur. Burada da Sultan Melikşah'ın isteği ile 21 Mart'ı başlangıç kabul eden bir takvim hazırlandığından

bahsedilmektedir. Yalnız bu takvimin adının Celali Takvimi olduğu, Ömer Hayyam başkanlığında bir kurul tarafından hazırlandığı ve sadece ekonomik işlerin düzenlenmesinde kullanıldığından bahsedilmemiştir.

“Orta Asya’dan Anadolu’ya” adlı konuda geçen diğer tarihi şahsiyetler olan, Gazali, Ömer Hayyam, Sadi, Enveri gibi edebiyatçı, şair ve bilim adamlarının Selçuklu Üniversitelerinde burslu veya yatılı olarak okudukları üzerinde durulmuş böylece Selçuklu Devleti’nin eğitime verdiği öneme dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

4.Ünitenin 5.Konusu “Çayın Hikâyesi” adlı konu olup, Zihni Derin’in çayı ülkemize nasıl getirdiği anlatılmış ve Zihni Derin hakkında da oldukça geniş bilgiler de verilmiştir. Muğla’da dünyaya geldiği, Halkalı Yüksek Ziraat Okulu’nu bitirdiği ve mühendislik ve öğretmenlik yaptığı 1920 yılında da Milli Mücadeleye katıldığından ve Cumhuriyet’in ilk yıllarında 1924 yılına kadar Tarım Genel Müdürlüğü yaptığından bahsedilmiştir.

Zihni Derin’in kişisel bilgilerinin dışında ülkemize Batum’dan getirmiş olduğu çay fideleri ile Rize’de çay tarımını nasıl başlattığı ve çay tarımının gelişimi için verdiği mücadeleler üzerinde de durulmuştur. Burada verilen ayrıntılı bilgiler hem çay tarımının ülkemize nasıl geldiği hem de Zihni Derin hakkında öğrenciler için yeterli malumat içermektedir.

Aynı konunun bir alt başlığı olan “İz Bırakanlar” adlı bölümde ise ülkemize yaptıkları işlerle ekol oluşturan kişilerden örneklere yer verilmiştir. Bu kişiler: Çağdaş Türk Tiyatrosu’nun kurucusu olan Muhsin Ertuğrul, Çağdaş Psikiyatrinin kurucularından olan Ayhan Songar ve Sosyal Psikolojinin kurucularından olan Çiğdem Kağıtçıbaşı’dır. (Çiğdem Kağıtçıbaşı halen hayatta olduğu ve doğumunun üzerinden de uzun bir süre geçmediği için tarihi şahsiyetlerin adı sayılırken konu içerisine dahil edilmemiştir). Burada isimleri sayılı olan tarihi şahsiyetlerin meslekleri ve ülkemize katkıları üzerinde durulmuş olup öğrencilerde genel kültür oluşturması bakımından önemlidir.

5.Ünitenin 3.Konusu olan “Kültürler Arası Köprü” isimli konuda Sultan II. Abdülhamid ve Nasreddin Hoca’dan bahsedilmektedir. Konu esas itibariyle Türk

Milleti'nin Anadolu dışında bulunan akraba milletlerle ilişkileri anlatılmaktadır. Bu konuda Sultan II. Abdülhamid'den bahsedildiğini daha önce yazmıştık; fakat burada Sultan II. Abdülhamid'in hatıratından konu ile ilgili bir alıntı yapıldığı için tekrar yazılma ihtiyacı hissedilmiştir. Bu konuda, Sultan II. Abdülhamid demir yollarına önem vermesinin nedenlerini hatıratında şu şekilde anlatmaktadır:

“Bütün kuvvetimle Anadolu demir yollarının inşasına hız verdim. Gaye, Mezopotamya ve Bağdat'ı Anadolu'ya bağlamak, İran Körfezi'ne kadar ulaşmaktır. Alman yardımı sayesinde bu başarılmıştır. Eskiden tarlalarda çürüyen hububat şimdi iyi sürüm bulmaktadır. Madenlerimiz dünya piyasasına arz edilmektedir. Anadolu için iyi bir gelecek hazırlanmıştır.”

Görüldüğü üzere Sultan Abdülhamid Anadolu'nun diğer bölgelerle bağlantı kurmasının, Türk halkı için önemine hatıratında yer vermiştir. Yalnız ders kitabına sadece Bağdat demiryolunu konu alan hatıratı konulmuştur. Halbuki konu başlığı “Kültürler Arası Köprüler” olduğu için Sultan Abdülhamid'den daha fazla örneğe yer verilebilirdi. Örneğin Sultan Abdülhamid zamanına kadar halifelik makamının diğer Müslüman devletler üzerinde o zamana kadar olmadığı şekilde etkili kullanıldığı, Müslümanlığın tanıtılması için Japonya'ya Ertuğrul Firkateyni'nin gönderildiği, Filipinlerde dahi hutbelerde Sultan Abdülhamid'in adının zikredildiği gibi ki bu misaller çoğaltılabilir, örnekler verilebilirdi.

Aynı konuda adı geçen diğer bir tarihi şahsiyetimizde Nasreddin Hoca'dır. Konuda UNESCO'nun 1996 yılını “Dünya Nasreddin Hoca Kahkaha Yılı” ilan ettiği yazılmış ve şu kısa bilgiye yer verilmiştir:

“Dünyaca tanınan halk düşünürü Nasreddin Hoca, 13. yüzyılda Sivrihisar-Akşehir civarında yaşamış olup, öğretmenlik, kadılık ve imamlık yapmıştır” şeklindedir. Ayrıca Nasreddin Hoca'nın “Kazan Doğurdu” fikrasının Anadolu, Bosna Hersek ve Azerbaycan'da üç değişik söyleniş şekline de yer verilerek, Nasreddin Hoca'nın diğer kültürlerle aramızda bağ kurmamıza sağladığı fayda kavratılmak istenmiştir.

6. Ünitenin 2. Konusu olan “Yaşayan Demokrasi” adlı konunun içerisinde bir alt başlık şeklinde yer alan “Tarihten Günümüze Demokrasi Yolculuğu” adlı kısımda ilkçağlardan günümüze kadar demokrasinin gelişim aşamalarına yer verilirken bir çok tarihi şahsiyetten de bahsedilmiştir.

M.Ö. 450’de Roma İmparatorluğu’nda demokrasi ilan edilirken Aristo, Eflatun ve Sokrates’in düşünce olarak bu sisteme katkıda bulduklarından bahsedilmesi ile başlayan konu şu şekilde devam etmektedir: 1215 yılında İngiltere’de halk ayaklanması sonucu “Magna Carta Libertatum” adı verilen bir belge ile tarihte ilk defa kralın yetkisinin sınırlandırılması anlatılırken İngiliz Kralı I.John’dan bahsedilmiştir. 1450 yılında Johann Gutenberg’in matbaayı geliştirerek demokrasi düşüncesinin yayılmasına katkı sağladığı, 1750 yılında Avrupa’da Montesquieu, Rousseau, J.Locke gibi düşünürlerin anayasal demokrasinin temellerini attığı üzerinde durulmuştur. Demokrasinin gelişim süreci 2000 yılına kadar ele alınmış olsa da bu kısımdan sonra tarihi şahsiyetler yerine tarihi olaylar üzerinde durulmuştur.

7.Ünitenin ilk konusu olan “Yaşamın İçinde Sosyal Bilimler” adlı konuda sosyal bilimin ne olduğu, sosyal bilim dallarının hangileri olduğu, disiplinleşmiş sosyal bilim dalları ve sosyal bilimlerin hayatımıza ne gibi yararlar sağladığı üzerinde durulmuş olup burada üç tarihi şahsiyetin adı geçmektedir bunlar: Halet Çambel, Frank Libby ve Mümtaz Turhan’dır.

Prof. Dr. Halet Çambel’in ülkemizin önemli arkeologlarından olduğu, Osmaniye’nin Kadirli ilçesinde yapmış olduğu önemli kazı çalışmalarından bahsedilmiştir. Frank Libby’nin ise bulunan arkeolojik belgelerin tarihlendirilmesinde kullanılan Karbon-14 (C14) izotopunun bulan bilim adamı olduğu belirtilmiştir. Prof. Dr. Mümtaz Turhan’dan bahsedilirken de ülkemizin önemli Psikoloji profesörlerinden olduğu üzerinde durulmuş ve hayatı hakkında kısa bir bilgi kutucuğu verilmiştir.

Son ünite yani 7.Ünitenin 2.Konusu olan “İlerlemenin Sınırı Yok” adlı konuda fizik alanında ün yapmış bilim insanlarından olan Albert Einstein ve Richard

Feynman ile İrlandalı ünlü tiyatrocu George Bernard Shaw'dan söz edilmektedir. Albert Einstein'ın adı konuda sadece bilimin gelişmesi için söylemiş olduğu bir söz ile geçmektedir, bu söz mevcut konunun başında verilmiş olup şu şekildedir: “Hayal kurmak, bilgiden daha önemlidir. Çünkü bilgi sınırlıdır. Ancak hayal kurmak tüm dünyayı kapsar.” Richard Feynman ise Nano Teknoloji'yi bulan Nobel ödüllü bilim insanı şeklinde tabir edilmiştir. George Bernard Shaw'ında bir sözüne yer verilen konuda şahıs hakkında ayrıca bir bilgi verilmemiştir bu yüzden George Bernard Shaw öğrenciler tarafından bilim insanı şeklinde algılanmaktadır. Halbuki George Bernard Shaw bilim adamı değil tiyatrocudur. Bu durum konuda açıkça belirtilmelidir.

Son ünitenin 3. Konusu olan “Tıp ve Yardımlaşma” konusunda adı geçen tarihi şahsiyet, penisilini bulan Sir Alexander Fleming'dir. Ünü tıp adamının hayat hikayesinin yer almış olduğu konuda ayrıca penisilini nasıl keşfettiği de anlatılmıştır.

Son ünitenin son konusu olan “Hayatta En Hakiki Mürşit İlimdir” başlıklı konuda ise Mustafa Kemal Atatürk'ün ülkenin gelişmesi ve kalkınması ile ilgili sözlerinden bahsedilmiş olup yine çeşitli sözlerine yer verilmiştir. Ayrıca konunun son sayfasında (sayfa 185) Mustafa Kemal Atatürk ile ülkemizin ilk kadın pilotu olan Sabiha Gökçen'in bir fotoğrafına yer verilmiş olup altında yer alan soruda Mustafa Kemal'in Sabiha Gökçen'i pilot olması yolunda yönlendirdiği ayrıca onun manevi kızı olduğu vurgulanmıştır.

3.5. 7.SINIF SOSYAL BİLGİLER DERS KİTABINDA ADI GEÇEN TARİHİ ŞAHSİYETLER VE ALANLARI

7.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabı da Prof. Dr. Mustafa Safran başkanlığındaki komisyon tarafından hazırlanmıştır. 7.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabında belli başlı 126 tarihi şahsiyetin adı yer almaktadır. Bu tarihi şahsiyetlerin mensup oldukları alanlara göre sayıları şu şekildedir: 38 tane devlet yöneticisi, 32 tane devlet adamı, 12 tane bilim adamı, 12 tane astronom, 11 tane sanatçı, 5 tane

edebiyatçı, 4 tane tasavvuf ehli, 4 tane seyyah, 3 tane tarihçi, 2 tane matematikçi, 2 tane yönetici eşi, 1 tane din adamı.

Sayıları verilen tarihi şahsiyetlerin mensup oldukları alanlara göre adları ise aşağıdaki gibidir:

3.5.1. Devlet Yöneticileri

Mustafa Kemal Atatürk, Sultan II. Mahmud, Çağrı Bey, Mama Hatun, Kutalmışoğlu Süleyman Şah, Alaaddin Keykubat, II. Kılıçarslan, Cengiz Han, Celaleddin Harzemşah, Papa II. Urban, Selahaddin Eyyubi, Sultan El Kamil, Ertuğrul Gazi, Osman Gazi, Kantakuzenos, Orhan Gazi, Sultan I. Murad, Fatih Sultan Mehmed, Yıldırım Bayezid, İmparator Konstantin, Uzun Hasan, Çaka Bey, Sultan II. Bayezid, Yavuz Sultan Selim, Kanuni Sultan Süleyman, Sultan II. Selim, Sultan Alparslan, Sultan III. Ahmed, Sultan III. Selim, Sultan II. Mahmud, Sultan II. Abdülhamid, Gazneli Mahmud, Gazneli Mesud, Halife Memun, Oğuz Kağan, Arşidük Franz Ferdinand, Woodrow Wilson, Karun.

3.5.2. Devlet Adamları

Samsa Çavuş, Gündüz Alp, Süleyman Paşa, Ecebey, Gazi Evrenos, Hacı İlbeyi, Gazi Fazıl Bey, Sarı Saltuk, Kara Rüstem, Çandarlı Hayrettin Paşa, Hızır Reis, Kaptan-ı Derya Hayrettin Paşa, Anderya Dorya, Kubad Çavuş, Uluç Ali Paşa, Kaptan-ı Derya Ali Paşa, Sokollu Mehmet Paşa, Halil Rıfat Paşa, İbrahim Paşa, Patrona Halil, Yirmisekiz Çelebi Mehmet, Sait Mehmet Efendi, İbrahim Müteferrika, Damat İbrahim Paşa, Mithat Paşa, Ahi Evran, Cavit Bey, Winston Churchill, Cemal Paşa, Enver Paşa, Hüseyin Avni Bey, Tefik Rüştü Aras.

3.5.3. Bilim Adamları

Davud-i Kayseri, İbn-i Heysem, Johan Gutenberg, Biruni, Galilei, Newton, David Hume, İmmanuel Kant, J.J.Rousseau, Voltaire, Reaumur, John Dickinson.

3.5.4. Astronomlar

Batlamyus, Harezmi, Nasureddin Tusi, Uluğ Bey, Takiyüddin, Kopernik, Giordano Bruno, Tycho Brahe, Galileo, Johannes Kepler, Isaac Newton, Albert Einstein.

3.5.5. Sanatçılar

Levni (Abdül Celil Çelebi), Vanmour, Giovanni Boccaccio, Niccolo Machiavelli, Francasco Petrarch, Giovanni Bellini, Albrecht Dürer, Leonardo da Vinci, Francis Bacon, Michel de Montaigne, William Shakspeare.

3.5.6. Edebiyatçılar

Halide Edip Adıvar, Yunus Nadi Bey, Yahya Kemal Beyatlı, Ahmet Refik Altınay, Dede Korkut.

3.5.7. Tasavvuf Ehli

Yunus Emre, Hacı Bektaş Veli, Şeyh Edebalı, Geyikli Baba.

3.5.8. Seyyahlar

Marco Polo, Evliya Çelebi, İbn-i Battuta, Vital Kuinet.

3.5.9. Tarihçiler

Aşıkpaşaoğlu Ahmet Âşıkî, Katip Çelebi, Pakimeres.

3.5.10. Matematikçiler

Cahit Arf, Ali Kuşçu.

3.5.11. Yönetici Eşleri

Nilüfer Hatun, Sophie (Sofya)

3.5.12. Din Adamları

Martin Luther, Papa II. Urban (Devlet Yöneticileri arasında da sayılmıştır).

3.5.13. 6.Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Tarihi Şahsiyetlerin İşlenişi

7.Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 126 tane tarihi şahsiyetin adı geçmektedir bu şahsiyetlerin adlarına ve hangi alanla meşgul olduklarına yukarıda değinmiştik. Şimdi de bu şahsiyetlerin ders kitabında nasıl işlendiğine bakacağız.

6.Sınıf ders kitabında adı geçen 57 tarihi şahsiyetin tamamına yakınına tek tek değinmiştik lakin 7.sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 130 tarihi şahsiyet yer almaktadır. Bu tarihi şahsiyetlerden bir bölümünün sadece isimleri zikredilmekte olup şahıslar hakkında ayrıntılı bir malumat verilmemiştir. Ders kitabında adı geçen tarihi şahsiyet sayısının çok fazla olmasından ve yukarıda değinilen sebepten dolayı burada tarihi şahsiyetlerin işlenişi incelenirken bütün tarihi şahsiyetler değil kitapta hakkında fazla malumat bulunan şahsiyetler ele alınacaktır. Bu durum çalışmanın başında sınırlılıklar kısmında da belirtilmiştir.

7.Sınıf ders kitabında adı geçen ilk tarihi şahsiyet Mustafa Kemal Atatürk'tür. 1. Ünite'nin 2. Konusu olan "Meraklı Gözler TRT'de" adlı konuda Mustafa Kemal Atatürk'ün Cumhuriyetin kuruluş yıllarında kitle iletişim araçlarının gelişimindeki rolü anlatılmıştır. Mustafa Kemal Atatürk'ün Milli Mücadele yıllarında halkı bilinçlendirmek için "İradeyi Milliye" ve "Hakimiyeti Milliye" adlı iki gazete çıkardığı, ardından da "Anadolu Ajansı" adlı bir haber alma örgütü kurduğu

hususunda durulmuştur. Bu durum Mustafa Kemal Atatürk'ün iletişime verdiği önemi kavraması açısından oldukça önemlidir. Yine bu konu ile bağlantılı olarak aynı ünitenin dördüncü konusu olan “Atatürk ve İletişim” adlı konuda Anadolu Ajansı'nın kurulmasının arifesinde Halide Edip Adıvar ile gazeteci Yunus Nadi bey arasında geçen bir görüşmeye yer verilmiş olup bu görüşmede Halide Edip Adıvar'ın Gazeteci Yunus Nadi Bey'e, Anadolu'nun haklı davasını bütün dünyaya anlatabilmek amacıyla bir ajans teşkilatı kurma önersinde bulunduğu anlatılmaktadır. Bu konuşmanın bir kısmı şu şekildedir: “... Gider gitmez bir ajans teşkilatı kuralım, o vasıta ile dahile ve harice söyleriz. ... hatta isterseniz adını burada koyuverelim: mesela Türk Ajansı, mesela Ankara Ajansı, mesela Anadolu Ajansı... daha başka adlarda bulunabilir.” Bu konuşma üzerine Yunus Nadi Bey ile Halide Edip Anadolu Ajansı isminde karar kıldıkları yazılmıştır. Mustafa Kemal'in bu gelişmeleri öğrenmesi üzerine fikri çok güzel bulduğu ve ajansın kurulması için çalışmalarını derhal başlattığı bildirilmiştir.

Bu ünite 2.Konu olan “Meraklı Gözler TRT”de “ adlı konu ile 4.konu olan “Atatürk ve İletişim” adlı konu birbirleriyle bağlantılı olmasına karşın araya “Özgürlükler Üzerine Panel Yapıyoruz” adlı bir konu sokulmuştur (3.Konu). Halbuki bu konu “Atatürk ve İletişim” adlı konudan sonra da ele alınabilir ve öğrencilerin konuyu bir bütün halinde öğrenmeleri sağlanabilirdi.

“Ülkemizde Nüfus” adlı 2.Ünite'nin 2.Konusu olan “Niçin Sayılıyor?” adlı konuda adı geçen tarihi şahsiyetimiz Sultan II. Mahmud'tur. Burada ülkemizde yapılan nüfus sayımları ve Türk tarihinde ilk kapsamlı nüfus sayımının Sultan II. Mahmud zamanında yapıldığı anlatılmaktadır. Sultan II. Mahmud'un 1831 yılında askeri ve mali alanda yenilikler yapmak ve yeni kuracağı ordu için askerlik çağındaki nüfusu ayrıca vergi verecek insan sayısını belirlemek maksadıyla, görevlendirdiği memurlar aracılığıyla bir nüfus sayımı yaptığı anlatılmaktadır. Bunun dışında Osmanlı Devleti'nin ilk dönemlerinden itibaren toprak sahiplerinin ve vergi yükümlülerinin sayısının tahrir defterlerine kaydedildiği böylece Osmanlı Devleti'nde ki nüfus sayısının belirlendiği hususunda durulmuştur.

“Türk Tarihinde Yolculuk” adlı 3. Ünitenin ilk Konusu “Anadolu Anayurt” adlı konuda, Anadolu’nun Türkler tarafından fethi işlenmektedir. Burada Anadolu’ya ilk Türk akınlarının Çağrı Bey zamanında başladığı, Malazgirt Savaşı ile de Anadolu’nun kapılarının Türklere açıldığı vurgulanmıştır. Lakin burada Sultan Alparslan’ın adı zikredilmemiştir. Bunun sebebi bu konunun 6.Sınıfta işlenmiş olması olabilir lakin öğrencilerin bilgilerini tazelemesi açısından Malazgirt Savaşı’ndan bahsedilirken Sultan Alparslan adı da geçirilebilirdi. Malazgirt Savaşı’nın ardından Selçuklu komutanlarından Kutalmışoğlu Süleyman Şah’ın fetihleri batıya yaydığı ve 1075 yılında İznik merkezli Türkiye Selçuklu Devleti’ni kurduğu anlatılmıştır. Burada ele alınan bir diğer tarihi şahsiyet Sultan II.Kılıçarslan’dır. Kılıçarslan’ın 1176 yılında Bizans İmparatorluğuyla Miryokefalon Savaşı’nı yaptığı ve kazandığı böylece Anadolu’yu kesin olarak Türk yurdu haline getirdiği vurgulanmıştır. Ayrıca Kılıçarslan’ın daha hayattayken ülkeyi Türk geleneğine göre 11 oğlu arasında paylaştığı bu durumun devleti bir süre zayıflattığı ancak kısa bir zaman ardından devletin eski gücüne kavuştuğu bildirilmiştir. Bir cihan imparatorluğu kurmak için doğuya ve batıya sefere çıkan zalim Cengiz Han’ın ve Moğol istilasının Anadolu’yu da etkilediği hususunda da durulmuştur. 1243 Köseadağ savaşından sonra Moğol baskısının Anadolu’da iyiden iyiye hissedilmesinin üzerine Selçuklu Sultanı Alaaddin Keukubat’ın Harzemşah hükümdarı Celaleddin’e yazdığı bir mektuba da yer verilmiştir. İbn-i Bibi’nin Selçukname adlı eserinden yapılan alıntıya göre mektup şu şekildedir: “... Tatar ordusu ile iyi geçinmeniz ve onlara karşı alttan alma yolunu tutmanızdır... Ümidimiz odur ki tatlı dil ve mal gücüyle alevi dünyanın her yanını sarmış, Doğu tarafını yakıp kül etmiş olan bu fitne ateşi söndürülür... Moğol hanına elçiler gönderip anlaşma yolunu tutun ve onlara karşı hiçbir şekilde ayrılık ve düşmanlık yoluna sapmayın...” burada açıkça görüldüğü üzere Sultan Alaaddin Keykubat, Harzemşah Hükümdarı Celaleddin’e Moğollara karşı her hangi bir ayrılık yoluna düşmemesi’ni söylüyor kanımca bu alıntının burada verilmesi uygun düşmemiştir. Burada İbn-i Bibi’nin Selçukname adlı eserinden yapılan alıntı doğru olsa bile bu seviyedeki öğrencilere bu konunun anlatılması gereksizdir. Sultanlarımızı birer cengaver olarak bilen öğrenciler bu pasajı okuyunca, Sultan Alaaddin’in Moğollardan korktuğu izlenimi

oluşacak, bu durumda öğrencinin ecdadımız hakkında olumsuz düşüncelere sahip olmasına sebebiyet verecektir.

“Anadolu, Anayurt” adlı konunun bir alt başlığı olan “Haçlı Seferleri” adlı bölümde adı geçen tarihi şahsiyetler, Papa II.Urban, Selahattin Eyyubi ve Sultan El Kamil’dir. Burada Türklerin Anadolu’yu fethedip yurt edinmesinin ve Kudüs’ün Müslümanların elinde olmasından dolayı Papa II.Urban’ın haçlı seferleri için yapmış olduğu çalışmalar anlatılmıştır. III. Haçlı seferinin Selahattin Eyyubi komutasındaki Eyyubi Devletiyle yapıldığı, V. Haçlı seferinin ardından esir düşen Paderbornlu Oliver’in Eyyubi Devleti Hükümdarı Sultan El Kamil’e yazdığı mektuba yer verilmiştir.

3.Ünite’nin 2. Konusu “Kuruluş” adlı konudur. Bu konudan itibaren 3.ünitenin sonuna kadar Osmanlı Devleti konu ele alınmıştır. Bu konunun başında Samsa Çavuş’un ağzından Ertuğrul Gazi ve aşiretinin Anadolu’ya gelişi anlatılmıştır. Anadolu Selçuklu Devleti’nin zayıflaması ile beraber bir çok beylik gibi Osmanlı Beyliği’nin de bağımsızlığını ilan ettiği üzerinde durulmuş ve Osman Gazi’nin görmüş olduğu bir rüyayı hocası Şeyh Edebalı’nın yorumlaması olayına da yer verilmiştir. Şeyh Edebalı’nın Osman Gazi’ye vasiyetinin bir özetinin de yer aldığı konuda Şeyh Edebalı hakkında da küçük bir bilgi kutucuğu yer almakta olup şöyledir: “Şeyh Edebalı, çocukluğunu Horasan’da geçirerek gençlik döneminde bir Türkmen kabileyle Anadolu’ya gelir. Dini ilimlerde uzman olan Edebalı, Anadolu’da o dönemlerde etkili olan meslek teşkilatı mensupları ahiler ve halk arasında saygı duyulan bir kişidir.”

Osmanlıların İznik’i fethinin ardından açılan medreseye Davud-i Kayseri’nin getirildiği bildirilmiş ve Davud-i kayseri hakkında da şu bilgilere yer verilmiştir: “Davud-i Kayseri, Karaman, Kahire ve Bursa’da eğitim görmüş; hadis, tefsir, fikh ve tasavvuf ilimlerine dair 24 eseri olan saygın bir bilim insanıdır. Bu medreseye zamanının en yüksek maaşı (30 akçe) ile müderris olarak atanmıştır...”

“Kuruluş” adlı konunun bir alt başlığı olan “Neden Balkanlar?” adlı bölümde, Orhan Gazi’nin, Bizans İmparatoru Kantakuzenos’un kızı (Nilüfer Hatun) ile

evlenmesinin ardından, Kantakuzenos'un Sırp krallığına karşı Orhan Gazi'den yardım istediği, bunun üzerinde Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa'yı bu bölgeye gönderdiğinden bahsedilmiştir. Çimpe Kalesi'ne yerleşen Osmanlı akıncılarının buradan Rumeli'ye fetihler yaptığı bu fetihlerde Ecebey, Gazi Evrenos, Hacı İlbey'i ve Gazi Fazıl Beylerin büyük katkılarının olduğu hususu vurgulanmıştır. Yine aynı bölümde Osmanlı'nın Rumeli'deki iskan politikası anlatılırken Sarı Saltuk ve Geyikli Baba'nın ismi de zikredilmiştir.

Lakin burada konunun başında çok büyük bir hata yapılmıştır. Orhan Gazi'nin eşi olan Nilüfer Hatun ya da Orhan Gazi ile evlenmeden yani Müslüman olmadan önceki adı ile "Holofira" Bizans İmparatoru Kantakuzenos'un kızı olmayıp, Yarhisar Tekfurunun kızıdır ve ne Osmanlı Devleti'nin Rumeliye geçmesi ile nede Kantakuzenos ile bir alakası vardır. (Şimşirgil, 2004: 31-32). Komisyon bu hatasını ivedilikle düzeltmesi gerekmektedir.

Yine aynı konunun bir alt başlığı olan "Osmanlı Ordusu" adlı bölümde Sultan I. Murad döneminde Yeniçeri Ocağı'nın oluşturulması anlatılırken Kara Rüstem, Kazasker Hayrettin Paşa ve Çandarlı Hayrettin Paşa'dan bahsedilmiştir. Burada Kara Rüstem Bey'in Kazasker Hayrettin Paşa'ya tavsiyesi üzerine Yeniçeri Ocağı'nın nasıl kurulduğu anlatılmıştır.

Aynı Ünitenin 3. Konusu olan "Osmanlı Devleti Yeni Başkentinde" adlı konunun ilk bölümünde İstanbul'un fethi ve Fatih Sultan Mehmed ele alınmıştır. Bu konu çalışmamız açısından önem arz etmektedir. Şöyle ki: İstanbul'un fethi ele alınırken, fethin gerekçesi çok kısa bir şekilde açıklandıktan sonra şu bilgilere yer verilmiştir: "... Osmanlı Padişahı II. Mehmed kafasına koymuştur: Ya o İstanbul'u alacak ya da İstanbul onu. Hazırlıklarını yapar Yıldırım Bayezid'in yaptırdığı Anadolu Hisarı'nın yerini tespit eder. Bizans İmparatoru Konstantin'e elçiler gönderir, orada bir av köşkü yaptırmak için toprak ister. İmparator isteği reddetmez ama sığır derisi kadar toprağa razı ise veririm der. II. Mehmed teklifi kabul eder, hemen semiz bir öküz kestirip derisini yüzdürür, derisinden ince bir ip yaptırır. Hisarın planını hazırlamaya başlar. Sığır derisinden yapılan ip, hisarın bulunduğu geniş araziye çevirir. Bizans elçileri gelip anlaşmaya aykırı davrandıklarını

söyleyince padişah, sığır derisinden kestirdiği ipi gösterir ve ekler: işte biz av köşkümüzü bir sığır derisi genişliğinde inşa ediyoruz, fazlası varsa yıkalım. Elçilerde Bizans İmparatoru da çaresiz susarlar.” Kitapta bu anekdota yer verildikten hemen sonra İstanbul’un fethinden sonra Anadolu’da yapılan faaliyetlere geçilmiştir. Burada verilen bilgi Fatih Sultan Mehmed’in üstün aklı ve kıvrak zekasını öğrencilere kavratması bakımından güzel bir durumdur lakin yeterli değildir. Burada savaştan önce yapılan hazırlıkların hiç birine değinilmemiştir. Halbuki Fatih Sultan Mehmed İstanbul’u fethetmek için bir çok hazırlık yapmıştır. Şahi adı verilen büyük toplar döktürmüş, havan topunu icat etmiş, tekerlekli kuleler yaptırmış savaşın en şiddetli anında gemileri karadan yürüterek Haliç’e indirmiştir. Yapılan bu hazırlıkların hiç birisine burada yer verilmemiştir. Bu durum çok büyük bir eksiklik olarak göze çarpmakta. Kitapta verilen anekdot Fatih Sultan Mehmed’in üstün meziyetlerini anlatmaya maalesef yetmiyor. Ayrıca burada Bizans tarafının yaptığı büyük hazırlıklara da değinilmemiştir. Bu durum konunun öğrenciler tarafından anlaşılmasını ve fetih ruhunun kavranmamasını bir hayli zorlaştırmaktadır. Konunun devamında Fatih’in İstanbul’da yaptığı imar faaliyetlerinin küçük bir bölümüne de yer verilmiştir.

“Osmanlı Devleti Yeni Başkentinde” adlı konunun bir alt başlığı olan “Osmanlı, Denizlerin Fatih” adlı bölümde Osmanlı denizciliğinin gelişim aşamaları anlatılmaktadır. Konunun başında Türklerin denizcilikle ilk tanışmasının Çaka Bey ile başladığı söylendikten sonra, Orhan Gazi, Yıldırım Bayezid, Fatih Sultan Mehmed, II. Bayezid, Yavuz Sultan Selim, Kanuni Sultan Süleyman zamanında Osmanlı denizciliğinin gelişim safhaları çok kısa bir şekilde ele alınmıştır. II. Selim zamanında Kıbrıs adasının fethi, İnebahtı Deniz Yangını konuları da anlatılmıştır. Ayrıca, Hızır Reis (Barboros), Kubad Çavuş, Uluç Ali Paşa’nın denizcilik alanında Osmanlı Devletine yaptığı hizmetler üzerinde de durulmuştur. İnebahtı Deniz Yangınından sonra Sokollu Mehmed Paşa’nın Venedik elçisine söylediği “Biz Kıbrıs’ı almakla sizin kolunuzu kestik. Sizde donanmamızı yakmakla bizim sakalımızı tıraş ettiniz. Kesilen kolun yerine başkası gelmez fakat tıraş edilen sakal daha gür çıkar.” sözü Kıbrıs Adası’nın fethinin tarihimiz açısından önemini açıklamaya kafidir. Burada adı geçen tarihi şahsiyetlerin Osmanlı Deniz Gücü’ne

yapmış olduğu hizmetleri anlatması bakımından yeterli olup kitaptaki asıl mesele Sokollu Mehmed Paşa'nın sözünden itibaren donanmanın sürekli yenilgileri üzerinde durmasıdır. Buda öğrencide İnebahtı Deniz Yangınından sonra Osmanlı donanmasının zayıfladığı ve bir daha eski gücüne ulaşamadığı izlenimi meydana getirmektedir. Oysa ki Osmanlı Donanması bu yangından sonra kısa sürede eski gücüne kavuşmuştur. Bu durumun öğrencilere kavratılması için Sokollu Mehmed Paşa ve Uluç Ali Paşa üzerinde biraz daha fazla durulabilirdi. Şöyle ki: İnebahtı deniz yangının ardından Sokollu Mehmed Paşa, Uluç Ali Paşa'ya bahara kadar 200 gemilik bir donanma hazırlanması emrini verip Uluç Ali Paşa'dan bahara yetişmesi zordur lafzı üzerine tarihe geçecek şu cevabı vermiştir: “Paşa Osmanlı Devleti'nin kuvvet ve kudreti ol mertebededir ki, donanma lengerleri gümüştan, ipleri ibrişimden, yelkenleri atlastan temin etmek ferman olursa müyesserdir.” (Afyoncu, 2006: 199). Paşaların arasında geçen bu konuşma kitaba alınmış olsaydı öğrenciler o dönemde Osmanlı Devleti'nin gücü hakkında daha fazla bilgiye sahip olacaktır.

3. Ünite'nin 4. Konusu olan “Farklı Kültürler Bir Arada Yaşadı” adlı konuda Osmanlı Devleti'nin çok milletli yapısına rağmen her millete eşit mesafede durduğu ve Osmanlı'nın uyguladığı hoşgörü politikası üzerinde durulmuş ve konunun öğrenciler tarafından daha iyi anlaşılması bakımından Fatih Sultan Mehmed'in 1 Mayıs 1478 tarihinde Bosnalı din adamlarına verdiği ve ahidnameye yer verilmiştir. Bu ahidname Fatih Sultan Mehmed'in hiç kimsenin Boşnakların dinine, yaşayışına ve kültürlerine karışılmaması hususunun öğrencilere kavratılması açısından önem arz etmektedir. Burada da yer verilen bu ahidnamenin ardından, Osmanlı'nın geniş hoşgörüsünü gören Boşnakların topluca, üzerlerinde hiçbir baskı olamamasına rağmen kitleler halinde İslamiyet'e girdiği ve onlara günümüzde dahil Evlad-ı Fatihan adı verildiği belirtilebilirdi.

3. Ünite'nin 6. Konusu olan “Etkiledik, Etkilendik Ama Nasıl?” adlı konuda “Lale Devri” dönemi anlatılmaktadır. Kitapta bu dönemle ilgili bir hayli bilgi vardır. Dönemin Padişahı III. Ahmed Han ve Sadrazamı Nevşehirli Damad İbrahim Paşa olduğu kitapta ayrıca yazılmaktadır. Bu iki şahsiyetin bu dönemde uyum içinde çalıştıkları belirtilmiş olup şahısları hakkına ayrıca bir bilgiye yer verilmemiştir. Bu

döneme Lale Devri ismini ileriki tarihlerde Yahya Kemal Beyatlı ve Ahmet Refik Altınay'ın verdiği de ek bir bilgi olarak sunulmuştur. Burada adı geçen bir diğer tarihi şahsiyette İbrahim Müteferrika'dır. Müteferrika'nın Lale Devri'nde ülkemize ilk matbaayı getirdiği belirtilmiştir. Ayrıca dönemin ressamı Levni üzerinde de durulmuş onu aynı dönemde İstanbul'a Fransız elçilik heyetiyle gelen Fransızların ünlü ressamı Vanmour ile karşılaştırmıştır. Bu konuda adı mevzubahis olan bir diğer tarihi şahsiyette Fransa'ya gönderdiğimiz ilk büyükelçimiz olan Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi'dir. Kitapta Yirmisekiz Çelebi Mehmet hakkında şu bilgi kutucuğuna yer verilmiştir: Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi, 18. yüzyılda yaşamış ünlü bir Türk diplomatıdır. Asıl adı Mehmed Faiz'dir. "Yirmisekiz Çelebi" lakabı Yeniçeri Ocağının 28'inci ortasında yetiştiği için verilmiştir. 1720 yılında Paris Büyükelçiliğine atandı ve 11 ay sonra geri döndü. Bu dönemde Fransa Kralı 15. Louis'nin sarayında gördüklerini anlattığı "Paris Sefaretnamesi" eseri büyük yankı uyandırmıştır." Burada Yirmisekiz Çelebi Mehmed hakkında verilen bilgiler bu yaştaki öğrencilerin bilgi sahibi olması açısından tatmin edici düzeydedir.

Konuda adı anılan bir diğer tarihi şahsiyette Yirmisekiz Çelebi Mehmed'in oğlu Sait Mehmed Efendi'dir. Sait Mehmed Efendi'den bahsedilirken ileride Osmanlı bürokrasisinde önemli mevkilere geleceği üstün zekası ve Fransız dili ve kültürüne hakim olduğuna dikkat çekilmeye çalışılmıştır.

Aynı ünitenin 8. Yani son konusu olan "Yenilikler ve Osmanlı Devleti" adlı konuda 19. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde yapılan yenilik ve ıslahat hareketleri hakkında bilgiler verilmiş olup konuda dört padişah ve bir sadrazamın adı zikredilmektedir. Bu padişahlar Sultan III. Selim, Sultan II. Mahmud, Sultan Abdülaziz ve Sultan II. Abdülhamid'dir. Adı geçen sadrazam ise Mithat Paşa'dır.

"Yenilikler ve Osmanlı Devleti" adlı konuda Osmanlı Devleti'nin 19. yüzyılda gerçekleştirmiş olduğu birçok yeniliğe yer verilmiştir; fakat bu yeniliklerin hangilerinin hangi padişah zamanında yapıldığı ayrıca belirtilmemiştir. Burada adı geçen ilk tarihi şahsiyetimiz Sultan III. Selim'dir. Kitapta Sultan III. Selim dönemine Nizam-ı Cedid (Yeni Düzen) dönemi denildiği belirtilmiş bunun dışında ne Nizam-ı Cedid dönemiyle nede III. Selim hakkında bilgi verilmemiştir. Oysaki III. Selim

döneminde birçok ıslahat yapılmıştır ayrıca bu ıslahatlar reform niteliği taşıyan ilk ıslahatlardır. Bu ıslahatlardan bazıları şunlardır: Nizam- Cedid adında yeni bir ordu ve bu ordunun ihtiyaçlarının karşılanması için İrad-ı Cedid adında ayrı bir hazine, ilk devlet matbaası olan Matba-ı Amire, Mühendishane-i Berr-i Hümayun (Askeri Kara Mühendishanesi), Avrupa'daki geçici elçiliklerin sürekli hale getirilmesi (Kara, 2010: 139). Kitapta III. Selim döneminde yapılan ıslahatlardan sadece Mühendishane-i Berri Hümayun'a yer verilmiş olup bununda III. Selim zamanında yapıldığı belirtilmemiştir. Yapılan ıslahatlar alt alta sıralanmış ve yanlarına yapılış tarihleri verilmiştir fakat bu yaştaki öğrencilerin sadece tarihlere bakarak bu yeniliklerin hangi padişah döneminde yapıldığını kestirmesi oldukça zordur.

Burada adı geçen ikinci tarihi şahsiyetimiz Sultan II. Mahmud'tur. II. Mahmud'un, Sultan III. Selim'in ardından tahta çıktığı, 1826 yılında yeniliklerin önündeki en büyük engel olan Yeniçeri Ocağını kaldırdığı, 1838 yılında bir tıp okulu açtığı, adalet işlerine çok önem verdiği için Osmanlı tarihinde "Mahmud-u Adli" yani Adil Mahmud diye ünlendiği belirtilmiştir. Burada yazılanların dışında Sultan II. Mahmud hakkında başka hiçbir bilgiye yer verilmemiştir. Halbuki Sultan II. Mahmud zamanında askeri, idari ve eğitim alanında bir sayfa dolusu yazabileceğimiz yenilik yapılmıştır. Sultan II. Mahmud anlatılırken hiç olmazsa bu alanlarda yapılan yeniliklere birer ikişer örnek vererek ileriki yıllar için öğrencilere bir altyapı oluşturulabilirdi.

Sultan II. Mahmud'tan sonra Sultan Abdülaziz'e ve yapmış olduğu Avrupa seyahatine şu şekilde değinilmiştir: "21 Haziran 1867'de, Sultan Abdülaziz, Şehzade II. Abdülhamid ile birlikte 46 gün süren bir Avrupa seyahatine çıktı. Bu Osmanlı tarihinde bir ilkti. Bu seyahatte Paris, Londra, Brüksel gibi Avrupa şehirlerini gördüler..." bu anekdotun dışında Sultan Abdülaziz ile ilgili başka bir bilgiye yer verilmemiştir.

Konuda bahsedilen son padişah, Sultan II. Abdülhamid'dir maalesef ki, kitapta Sultan II. Abdülhamid ile ilgili verilen bilgilerde çok sınırlıdır. Burada Sultan II. Abdülhamid dönemi anlatılırken (1876-1909) bu dönemde mesleki ve teknik eğitimin ülke çapında yaygınlaşması için okullar açıldığı, ülkedeki telgraf ve

demiryolu hatlarının genişletildiği yazmaktadır. Bunun dışında Sultan ile ilgili başka bir bilgi yer almamaktadır. Halbuki Sultan II. Abdülhamid, Osmanlı Devleti'nin son dönemine damga vurmuş ve bazı tarihçilerin “Son İmparator” diye tarif ettiği büyük bir devlet adamıdır. O’nu “Yenilikler ve Osmanlı Devleti” adlı konu içerisine sıkıştırmak yeterli değildir. Kitapta esas olarak yapılması gereken Sultan II: Abdülhamid’in müstakil bir başlık altında ele alınması durumudur. Ne yazık ki kitapta böyle bir bölüm yoktur. Bu durum Osmanlı tarihinde Fatih Sultan Mehmed, Yavuz Sultan Selim, Kanun-i Sultan Süleyman kadar önemli olan Sultan II. Abdülhamid’in öğrenciler tarafından olması gerektiği kadar tanınmamasına sebebiyet vermektedir.

Bu konuda bahsedilen son tarihi şahsiyet Sadrazam Mithat Paşa’dır. Konunun bir alt başlığı olan “Her Şey Bir Sandıkla Başladı” adlı bölümde, Mithat Paşa’nın şahsiyeti ve özgeçmişi hakkında ayrıntılı bir bilgi olmayıp, Yugoslavya’nın Niş Kenti valisi olduğu sırada çiftçilerin çektiği sıkıntıları görmesi üzerine 1863 yılında “Memleket Sandıkları” adı altında günümüzdeki “Ziraat Bankası”nı nasıl kurduğu anlatılmaktadır.

“Zaman İçinde Bilim” adlı 4.Ünitenin “Buluşların Serüveni” adlı ilk konusunda ele alabileceğimiz tarihi şahsiyet “İbn-i Heysem”dir. Günümüzde kullandığımız birçok eşyanın buluş hikayesini anlatan konuda İbn-i Heysem’in optik alanında yapmış olduğu çalışmaların önemine ve ortaya koyduğu bilgilerin kendisinden sonra gelen bilim adamlarına öncülük ettiği anlatılmaktadır. İbn-i Heysem’e konu içinde şu şekilde yer verilmiştir: “İslam bilginlerinden İbn-i Heysem optik konusundaki çalışmalarıyla camın tıp biliminde kullanımına öncülük etmiştir. ... Işınlrın gözden nesneye yayıldığını savunan Aristo’yu Batlamyus’u ve Öklid’i aynen izlemek yerine özgün araştırmalar yaptı. Optik konusundaki kitabında, matematikle fiziği birbirinden ayıran görüşü reddederek bu iki bilimi birleştirdi. Görmeyi sağlayan ışınların gözden nesneye değil nesneden göze yayıldığını “karanlıkta göremiyoruz, ışınlar gözden çıksaydı karanlıkta görmemiz gerekirdi” deneyiyle kanıtlamıştı.”

Burada görüldüğü üzere İbn-i Heysem'den bahsedilirken onun kendine özgü çalışmalar yaptığından bahsedilmiştir. İbn-i Heysem'in bu konu içinde ele alınmıyor olması ve hakkında verilen bilgiler tatmin edici düzeyde olup bir hayli önem arz etmektedir. Çünkü buluşların tamamının yabancılar tarafından yapıldığını düşünen öğrenciler İbn-i Heysem hakkındaki bilgileri edindikten sonra halen kullanmış oldukları gözlüklerini ve bu gözlükler sayesinde iyi görmelerini Müslüman bir bilim adamına borçlu olduklarını anlayacaklardır.

Aynı ünitenin “Söz Uçar Yazı Kalır” adlı ikinci konusu matbaa makinesi hakkındadır. Konuda matbaanın John Gutenberg tarafından Almanya'nın Strasburg kentinde 1440 yılında keşfedildiği yazılmaktadır. Halbuki burada yazılması gereken modern matbaanın 1440 yılında keşfedilmesidir. Çünkü bilindiği üzere matbaa ilk kez uzak doğuda kullanıldı. İlk kez tek tek harfler dökerek baskı yapmayı Pi Sheng (960-1297) adında bir Çinli denemiştir. Pi Sheng porselenden harfler kullanarak matbaanın gelişimine hız kazandırmıştır. Matbaa Çinlilerden Uygurlara geçmiştir. Uygurların IX. yy'dan itibaren baskı yaptığı bilinmektedir. (Tun-Huang mağarasındaki buluntular.) Konu içerisinde hiç bunlardan bahsedilmemiş olup doğrudan matbaayı 1440 yılında John Gutenberg tarafından keşfedildi denilmesi büyük bir eksiklik olarak göze çarpmaktadır.

Konunun içerisinde Osmanlı Devleti'ndeki ilk matbaanın Sultan II. Bayezid (1481-1512) zamanında Musevi asıllı Osmanlı yurttaşları olan David ve Samuel Nahmas kardeşler tarafından 1494 yılında getirildiği bilgisine yer verilmiştir. Bu bilginin buraya alınması tarihi bir hatanın öğrencilerin zihninde doğru yer etmesi bakımından önemlidir. Önceki yıllarda öğrenciye Osmanlı'ya ilk matbaanın Lale Devri döneminde geldiği anlatılmaktaydı. Lakin burada matbaanın keşfinden 54 yıl sonra Osmanlı Devleti'ne girdiği vurgulanmış olup Türkçe eser basan ilk matbaanın 1726 yılında Sultan III. Ahmed zamanında İbrahim Müteferrika ve Yirmisekiz Mehmed Çelebi'nin oğlu Sait efendi tarafından dini yayınlar basmamak kaydıyla kurulduğu üzerinde durulmuştur. Yalnız, bu bilgiler verilirken ve Osmanlı'da Türklere ait matbaanın geç gelmesinden söz edilirken Osmanlı'da ki hattatlık mesleğine dikkat çekilmesi icap ederdi. Çünkü, Osmanlıda “Hattat” olarak çalışan

birçok insan bulunduğu eğer matbaa Osmanlıya erken gelmiş olaydı birçok hattatın işsiz kalacağı, bununda işsizlik problemini arttıracacağı meselesine de dikkat çekilmesi gerekirdi. Diğer bir meselede Osmanlı Devleti'nde yazılan her kitabın “Euzu Besmele” ile başlaması ve bu kitapların matbaada basılması ile beraber matbuu kağıtların uygun olmayan yerlerde ayak altında çiğnenmesi durumunda Besmeleye saygısızlık oluşturacağı kanaatiydi. Zaten Türklere ait matbaanın 1726 yılında kurulmasının ardından dini eser basımın yasaklanması bu durumun kanıtı niteliğindedir. Yukarıda yazılmış olan sebepler de ders kitabına dahil edilmiş olsaydı öğrenci bu durumu daha rahat kavrayabilecektir.

4.Ünite'nin 3.Konusu olan “Bilim Mirası” adlı konu “Türk-İslam bilim insanlarından kaçının ismini sayabilirsiniz” şeklinde başlamaktadır. Sorudan da anlaşılacağı üzere bu konuda bilime hizmet etmiş Türk-İslam bilginleri hakkında bazı bilgiler yer almaktadır. Çok uzun olmayan bu bilgilerde adları anılan Türk-İslam bilim adamları şunlardır: Cahit Arf, Ali Kuşçu ve Biruni. Burada adları yazılı bilim adamları hakkında çok öz olacak şekilde bilgiler verilmiş olup bu yaş grubundaki bir öğrencinin genel kültür edinmesi açısından kafi derecededir. Yine aynı konunun bir alt başlığı olan “İstikbal Göklerdedir” adlı bölümde dünyada Astronomi biliminin gelişimine katkıda bulunan bilim adamlarından bazılarının isimlerine yer verilmiş olup bu bilim adamları, Müslüman-gayrimüslim karışık bir şekilde verilmiştir. Bu şahısların adı “7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Adı Geçen Tarihi Şahsiyetler ve Alanları” adlı başlığın “Astronomi” alt başlığında yazılmıştır. Kitapta bu şahısların isimlerinin dışında ayrıca bir bilgi bulunmamaktadır.

“Ekonomi ve Sosyal Hayat” adlı 5.Ünitenin 4.Konusu olan “Hiç Bitmeyen Destek” adlı konuda Türklerin tarih boyunca mallarını vakfetmeye verdiği önem anlatılmış ayrıca Fatih Sultan Mehmet'in ve Kanuni Sultan Süleyman'ın ağzından Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün sitesinden alınmış iki anekdota yer verilmiş olup özet bir şekilde şöyledir: “... Ben ki İstanbul fatihi, aciz kul Fatih Sultan Mehmed, alın terimle kazanmış olduğum akçelerimle satın aldığım İstanbul'un taşlık mevkiinde bulunan 136 dükkanımı aşağıdaki şartlar dahilinde vakf eylerim. Şöyleki:...” Kanuni Sultan Süleyman'ın ağzından verilen anekdot ise: “Her kimse ki vakıflarımın

bekasına özen ve gelirlerinin arttırılmasına itina gösterirse bağışlayıcı olan Allahu Teâlâ'nın huzurunda ameli güzel ve makbul olup mükâfatı sayılamayacak kadar çok olsun, dünya üzüntülerinden korunsun ve muhafaza edilsin..." burada Vakıflar Genel Müdürlüğünün sitesinden yapılan alıntılar ve verilen bilgiler ecdadımızın vakıflara verdiği önem ve Türkler arasındaki yardımlaşma ile imece duygusunun öğrenciler tarafından kavranmasında büyük önem arz etmektedir.

5.Ünitenin 5.Konusu olan "Nasıl Eğitim Gördüler" adlı konusunda "Ahilik" kurumu ve "Meslek Ahlakı" konuları üzerinde durulmaktadır. Bu konunun tarihi şahsiyetler açısından önemi: Ahi Evran ve Osmanlı Padişahlarının mesleklerine yer veriyor olmasıdır. Osmanlı Padişahlarının meslek sahibi olmaya çok önem verdiği üzerinde durulan konuda bazı padişahların mesleklerine de yer verilmiş olup şöyledir: Çelebi Mehmed-Yay ve Kiriş Ustası, Fatih Sultan Mehmed-Bahçıvan, Kanuni Sultan Süleyman-Kuyumcu, IV. Mehmed-Kaşık Ustası, Genç Osman-Saraç, III.Selim-Silah Ustası, II.Mahmud-Sedekâr, II.Abdülhamid-Marangoz.

Konu içerisinde Ahilik kurumuna da epeyce yer verilmiş olup Ahi Evran hakkında da şu bilgilere yer verilmiştir: ... Ahi teşkilatının kurucusu olan Ahi Evran'ın asıl adı Şeyh Mahmut Nasıruddin'dir. Azerbaycan'ın Hoy şehrinde dünyaya gelmiştir. Anadolu'da ki bütün esnaf ve sanatkârların piri sayılan Ahi Evran, dericilik sanatıyla uğraşmıştır. Ahi Evran, ahlak, sanat ve konukseverliğin uyumlu bir birleşimi olan ahiliği kurarak saygın bir konuma ulaştırmıştır. Bu teşkilat asırlarca esnaf ve sanatkarlara rehberlik ederek çalışma ilkelerini benimsemiş, devlet adamları bu teşkilata girmeyi şeref saymışlardır." Ahilik hakkında ve Ahi Evran hakkında verilen bu bilgiler öğrencilerin günümüz sendika oluşumunun temelini anlaması ve Selçuklu ve Osmanlı Devleti'ndeki meslek örgütlenmeleri hakkında bilgi sahibi olmaları bakımından ehemmiyet arz etmektedir.

"Ülkeler Arası Köprüler" adlı 7.Ünitenin "İki Kurşun ve Milyonlarca Kayıp" adlı ilk konusunda I. Dünya Savaşı ele alınmaktadır. Bu konuda bazı tarihi şahsiyetlerin adları yeri geldikçe kısa kısa geçmekte olup çok ayrıntılı bir şekilde bilgi verilmemiştir. Bunun sebebi bir sonraki sınıfta (8.sınıf) "T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük" adlı bir dersin olması ve bu derste bu konunun ayrıntılı olarak ele

alınmasından dolayıdır. Zaten 7. Sınıf ders kitabının son ünitesinde böyle bir konuya yer veriliyor olması bir sonraki yıla hazırlık niteliği taşıyor olması ve öğrencilere bir alt yapı hazırlanmak istenmesinden dolayıdır. Burada adı geçen tarihi şahsiyetler: Arşidük Ferdinand, Eşi Sofya, Osmanlı Maliye Bakanı Cavit Bey, Winston Churchill, Cemal Paşa, Enver Paşa, Mustafa Kemal, Hüseyin Avni Bey ve Tevfik Rüştü Aras'tır. Yukarıda da bahsedildiği gibi bu konu ele alınırken tarihi şahsiyetlerden çok fazla bahsedilmemiş sadece olan olaylar çok öz bir biçimde verilerek bir sonraki yıla temel oluşturulmaya çalışılmıştır.

3.5.14. Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Tarihi Şahsiyetlere Yaklaşım Tarzı

6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları incelendiği zaman, ders kitapları içerisinde yer alan bilgilerin büyük oranda objektif olarak ele alındığı görülmüştür. Milli eğitimin hedefleri açısından pragmatik (faydacı) tarih anlayışı açısından, resmi tarih ideolojisi esas alınarak yazılan Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan bilgiler maalesef sığ ve yetersiz kalmıştır.

Tarihi şahsiyetler ele alınırken parçadan bütüne anlayışı (tümevarım) yerine bütünden parçaya yönelik (tümdengelim) şeklinde bir uygulama yapıldığı görülmüştür. Yani önce tarihi şahsiyetlerin adları verilerek o şahsiyetler zamanında olan olayları anlatmak yerine, tarihi olaylar sıralanarak, tarihi şahsiyetler aralarına serpiştirilmiştir. Bu durumda tarihi şahsiyetlerin konu içerisinde kaybolmasına sebebiyet vermektedir.

İlköğretimde öğrenci merkezli bir anlayışa doğru geçiş yapmaya çalışan Türk Milli Eğitim Sistemi'nin bu anlayışı benimsemesindeki esas unsur "öğrencilere balık vermek yerine, balık tutmayı öğreteceğiz" mantığından kaynaklanmaktadır. Ne var ki bu geçiş süreci biraz sancılı olarak devam etmektedir. İlköğretimde Sosyal Bilgiler Ders saatlerinin 3 saatle kısıtlı olması, bu sistemin sağlıklı olarak çalışmasına engel olmaktadır. Öğretmenin rehber, öğrencinin ise aktif olarak olayın içinde bulunmasını öngören yeni sistemde, öğrencilerin henüz somut işlemler döneminden, soyut

işlemler dönemine tam olarak geçmemiş olması, mevcut sınıflarımızın bu sistem için teknik açıdan ve donanım olarak yeterli olmaması ayrıca öğretmenlerinde uygulanmaya çalışılan yeni sistemle ilgili tam bir bilgiye ve deneyime sahip olmaması işleri daha da zorlaştırmaktadır.

Öğrenciler Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan tarihi konuları okumakta, olayın özünü kavramaktadır. Fakat olayın hangi dönemde veya hangi padişah zamanında vukuu bulduğunun sorulması üzerine öğrenciler konuyu tekrar ele alıp okuma ihtiyacı hissetmekte olup bu seferde sadece konu içerisinde yer alan tarihi şahsiyetlere dikkat kesilmeye başlamaktadırlar. Buda zaten az olan ders saati süresinin hem öğretmenin hem de öğrencinin aleyhine iyice daralmasına sebep olmaktadır.

Ders kitabında yer alan tarihi şahsiyetler hakkında yapılan yanlışlıklardan bir tanesi de kronolojiye tam olarak uyulmamış olmasıdır. Bunun sebebi de kitabın şahıslar üzerine değil olaylar üzerine kurulu olmasından dolayıdır. Bu durumda öğrencilerde kronoloji bilgisinin oluşmasını zorlaştırmaktadır.

Ders kitapları görsel olarak çok renkli hazırlanmasına rağmen, tarihi şahsiyetlerin görsellerine yeteri kadar yer verilmemiştir. 6. ve 7. Sınıf öğrencileri bilindiği üzere geçiş dönemi veyahut ara dönem diye de tarif edilen, yani somut işlemler döneminden soyut işlemler dönemine geçiş aşamasında buldukları yaşıdır. Bu yaşlarda öğrenciler ağır ağır soyut olarak düşünmeye başlamış olsalar da net olarak bu dönemin karakteristik özelliklerini gösterememektedirler. Dolayısıyla öğrenciler bilgiyi öğrenirken somut olarak yaşamaları, öğrenme sürecini kolaylaştırmaktadır. Burada ders kitaplarına büyük görevler düşmektedir. Konu içerisinde yer alan bir tarihi şahsiyetin görseli veyahut, bir savaşın, tarihi bir olayın gravürünün kitap içerisinde yer alması öğrencilerin bilgiyi somutlaştırması ve öğrenmelerini kolaylaştırması bakımından çok faydalı olmaktadır.

Ders kitaplarında görülen bir eksiklikte tarihi konuların tam olarak sonuca ulaştırılmamasıdır. Daha önce ders kitaplarının ayrıntılı olarak ele alındığı kısımda değinildiği üzere, bazı tarihi olaylar anlatılırken olay yarıda kesilmekte ve başka bir

olaya geçilmektedir. Bu durum öğrencilerde konuların anlaşılması güçlüğünü doğurmaktadır. Elbette ki tarih konuların ve tarihi şahsiyetlerin öğrenilmesinde tek sorumluluk ders kitaplarına ait olmayıp bu derse giren Sosyal Bilgiler öğretmenine de büyük görevler düşmektedir. Fakat hem ders süresinin sınırlı olması hem de Sosyal Bilgiler ders kitaplarında bir yıl içerisinde işlenilecek ünite sayısının fazla olması öğretmenin işini de bir hayli zorlaştırmaktadır. Öğretmenlerin işini zorlaştıran bir diğer unsurda öğrenci çalışma kitaplarıdır. Elbette ki konunun pekiştirilmesi açısından öğrenci çalışma kitaplarının önemi yadsınamaz. Lakin haftada 3 saat olan Sosyal Bilgiler dersinde ders kitaplarında yer alan ünitelerin işlenmesi zor yetişirken ayrıca birde öğrenci çalışma kitaplarının müfredat icabı sınıfta yaptırılma zorunluluğu gerek ders öğretmenlerini gerekse öğrencileri bir hayli zor duruma sokmaktadır. Burada yazılanlardan kasıt kesinlikle Sosyal Bilgiler öğrenci çalışma kitaplarının kaldırılması olmayıp Sosyal Bilgiler dersinin haftalık ders saatinin artırılma ihtiyacından kaynaklanmaktadır.

Sosyal Bilgiler dersi öğrencinin tarihini, coğrafyasını vatandaşlık bilgisi konularını öğrendikleri, en önemli derslerden birisi olup miğfer ders olma özelliği göstermesine rağmen, son zamanlarda özellikle yeni sistem ile beraber Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan konular yeterli düzeyde değildir. Yeni eğitim sistemi anlayışında sürekli vurgulanan, “ilköğretimde kasıt uzman yetiştirmek değildir” anlayışından dolayı ders kitabı içerisinde yer alan bilgiler çok sığ kalmıştır. Ayrıca Sosyal Bilgiler ders kitapları eski ders kitaplarına nazaran daha yüzeysel hazırlanmıştır. Elbette ilköğretimde amaç uzman yetiştirmek değildir. Fakat ileride bu alanda uzmanlaşmak isteyen öğrencilere temel oluşturacak olan kurum da şüphesiz ki İlköğretimdir.

Sosyal Bilgiler ders kitaplarında tarihi şahsiyetler hakkında verilen bilgilerin yetersiz olduğu birkaç kez vurgulanmıştı. Bu yetersizliğe rağmen ders kitaplarında yer alan tarihi şahsiyet sayısı bir hayli fazladır. Özellikle 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında 130 tarihi şahsiyetin adı geçmektedir. Halbuki öğrenciyi bu kadar çok isimle boğup, yeteri kadar bilgede verilemedikten sonra, bu kadar tarihi şahsiyetin adına yer verilmesi hiçbir fayda sağlayamamaktadır. Halbuki, bu kadar çok tarihi

şahsiyet yerine kültürümüzle ve öz tarihimizle alakalı daha sınırlı sayıda tarihi şahsiyet hakkında daha kapsamlı bilgilerle öğrencileri bilgilendirmek, şüphesiz ki hem öğrenciler, hem de doğru tarih kültürü edinmek açısından daha uygun olacaktır. Daha sonra ayrı bir başlık altında ele alınacak olan, Sosyal Bilgiler öğretmenleri ile yapılan ankette, öğretmenlerimizin üzerinde en fazla hemfikir oldukları konu, Sosyal Bilgiler ders kitaplarında Türk ve Müslüman tarihi şahsiyetlere daha fazla yer verilmesini isteme arzusudur. Muhakkak ki bu hem fikir olma durumu bir tesadüften ibaret olmayıp. Burada yazdıklarımızla da örtüşmektedir.

Sosyal Bilgiler ders kitaplarında tarihi şahsiyetler hakkında verilen bilgiler öğrencilerin ilgisini çekme yönünden de yetersiz kalmaktadır. Ders kitaplarında kullanılan sistem, genellikle tarihi şahsiyetlerin sembolik olarak konuşturulması şeklinde olup bu durum öğrencide Sosyal Bilgiler dersini sıkıcı bir pozisyona sokmaktadır. Bir çok öğrenci Sosyal Bilgiler dersini, hatta özellikle ders içerisinde yer alan tarih konularını sıkıcı bulmaktadırlar. Bunun en büyük nedeni bu dersin öğrencilerin gözünde ezbere dayalı bir ders olarak yer etmiş olmasından kaynaklanmasındandır. Halbuki ilgi çeken şeyler öğrencinin ezbere ihtiyaç duymadan akıllarında tutabilecekleri durumlardır. O halde komisyon ders kitaplarını hazırlarken klişe bilgilerden ziyade öğrencinin daha fazla ilgisini ve dikkatini çekecek konulara yönelmesi bu dersin amaçlarına ulaşmasına daha fazla hizmet edecektir.

Malum olduğu üzere günümüz çağı, teknoloji çağı olup, öğrenciler birçok çevresel uyarıcılarla karşı karşıya kalmaktadırlar. Bunları internet, gazete, televizyon programları gibi alanlar oluşturur. Ders kitaplarında tarihi şahsiyetler hakkında yeteri kadar ve ilgi çekici bilgiler bulamayan öğrenciler, farklı alanlara yönelmekte ve yukarıda saydığımız çevresel uyarıcılardan birisi aracılığıyla bilgi edinmeye çalışmaktadır. Bu durumda öğrenciler doğru bilgi kaynaklarına ulaşmadıkları takdirde, ileride değiştirilmesi çok zor hatta imkansız olan, yalan yanlış bir tarih anlayışı edinmektedir.

Tüm bu sayılan sebeplerden dolayı Sosyal Bilgiler ders kitapları hazırlanırken, tarih konularına ve tarihi şahsiyetlere daha ayrıntılı yer verilmeli, tarihi

şahsiyetlere daha ayrıntılı yer verilmesi içinde sayı sınırlandırılmalı ve özellikle kendi kültürümüze ait Türk ve Müslüman tarihi şahsiyetlere yer verilmelidir. Bu yer verme esnasında da nispeten klişe olmuş konular ve ezbere dayalı olaylar yerine öğrencilerin derse, konuya ve tarihe dikkatlerini çekecek daha ilginç konu ve olaylara yer verilmelidir.

4.BÖLÜM

TARİHİ ŞAHSİYETLER HUSUSUNDA ÖĞRENCİ VE ÖĞRETMENLERLE YAPILAN ANKET VE SONUÇLARI

4.1.1. Öğrencilerin Tarihi Şahsiyetleri Tanıma Durumları

Ders kitapları görsel açıdan ne kadar renkli hazırlanmış olsa da tarihi şahsiyetlerin fotoğraf ve portrelerine yeteri kadar yer verilmediğine daha önce değinmiştik. Bu durumun öğrenciler üzerindeki etkilerini ölçmek amaçlı bir anket uygulaması yaparak fikir sahibi olunmaya çalışılmıştır.

4 farklı okul 40 değişik ilköğretim ikinci kademe öğrencisi üzerinde yapılan bu ankette, 10 tarihi şahsiyetin görseline yer verilmiş olup, her görsel öğrenciye tek tek gösterilmiş ve öğrencilerden gösterilen tarihi şahsiyetin kim olduğunu söylemeleri istenmiştir. Öğrencilere gösterilecek görseller seçilirken ders kitaplarında isimleri geçen tarihi şahsiyetler olmasına dikkat edilmiştir.

Yapılan anket çalışmasında görselleri gösterilen tarihi şahsiyetlerin isimleri anketteki sıraya göre şu şekildedir:

1. Oğuz Kağan
2. Dede Korkut
3. Yunus Emre
4. Fatih Sultan Mehmed
5. Yavuz Sultan Selim
6. Kanuni Sultan Süleyman
7. Mevlana Celaleddin Rumi
8. Sultan II. Mahmud
9. Sultan II. Abdülhamid
10. Mustafa Kemal Atatürk

İsimleri yazılı olan bu tarihi şahsiyetlerin görselleri 40 değişik öğrenciye tek tek gösterilmesi sonucu alınan sonuçlar ise şu şekildedir:

Oğuz Kağan, 5 öğrenci (% 12,5), Dede Korkut, 1 öğrenci (% 2,5), Yunus Emre, 28 öğrenci (% 70), Fatih Sultan Mehmet, 14 öğrenci (% 35), Yavuz Sultan Selim 2 öğrenci (% 5), Kanuni Sultan Süleyman 7 öğrenci (% 17,5), Mevlana Celaleddin Rumi, 35 öğrenci (% 87,5), Sultan II. Mahmud 5 öğrenci (% 12,5), Sultan II. Abdülhamid 4 öğrenci (% 10), Mustafa Kemal Atatürk 40 öğrenci (% 100).

Görüldüğü üzere öğrencilerin tamamı Mustafa Kemal Atatürk'ün dışında hiçbir tarihi şahsiyeti tam olarak bilememiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün farklı bir görseli kullanılmış olmasına rağmen tüm öğrenciler doğru olarak cevaplamışlardır. En fazla bilinen tarihi şahsiyet sıralamasında ikinci sırayı % 87,5 lik bir oran ve 35 öğrenci sayısı ile Mevlana Celaleddin Rumi takip etmektedir. Son sırayı ise % 2,5 lik bir oran ve 1 öğrenci ile Dede Korkut almaktadır.

Anketin azalan sıralamasının tamamı şu şekildedir:

- Mustafa Kemal Atatürk, % 100 – 40 Öğrenci
- Mevlana Celaleddin Rumi, % 87,5 – 35 Öğrenci
- Yunus Emre, % 70 – 28 Öğrenci
- Fatih Sultan Mehmet, % 35 – 14 Öğrenci
- Kanuni Sultan Süleyman, % 17,5 – 7 Öğrenci
- Sultan II. Mahmud, % 12,5 – 5 Öğrenci
- Oğuz Kağan, % 12,5 – 5 Öğrenci
- Sultan II. Abdülhamid, % 10 – 4 Öğrenci
- Yavuz Sultan Selim, % 5 – 2 Öğrenci
- Dede Korkut, % 2,5 – 1 Öğrenci

Görüldüğü üzere öğrencilerin tarihi şahsiyetlerin görsellerini tanıma oranları yeterli olmayıp çok düşük bir oranda kalmıştır. Öğrencilerin tamamının Mustafa Kemal Atatürk'ün fotoğrafını doğru bilmeleri elbette ki tesadüf değildir. Bu durum göstermektedir ki öğrenciler ne kadar çok uyarıcıya maruz kalırlarsa, tarihi şahsiyetleri tanıma oranları da o kadar artmaktadır. Malum olduğu üzere tüm devlet daireleri, ders kitapları vb. alanlarda Mustafa Kemal'in fotoğrafının olması, yani öğrencilerin bu uyarıcı ile çok sık karşı karşıya kalmaları onların tanıma ve hatırlama

sürecine olumlu katkı yapmaktadır. Buna en büyük delillerden bir tanesi de % 87,5 luk bir oranla 35 öğrenci tarafından tanınan Mevlana Celaleddin Rumi'dir. Mustafa Kemal'in ardından ikinci sırayı alan Mevlana Celaleddin Rumi'nin 40 öğrencinin 35 tarafından tanınması da muhakkak ki tesadüf olmayıp, yukarıda yazdıklarımı destekler niteliktedir. İçerisinde yaşadığımız şehir olan Konya'ya ait bir değer olması hasebiyle birçok alanda ve birçok yerde Mevlana Celaleddin Rumi'nin resimleri ile karşı karşıya kalan öğrencilerin dimağında bu tarihi şahsiyette bir hayli yer etmiş gibi gözükmektedir. Bu durumda yukarıda yazmış olduğumuz “ne kadar çok uyarıcı o kadar çok hatırlama” tezini doğrular niteliktedir.

Bu durum göstermektedir ki İlköğretim ikinci kademe Sosyal Bilgiler ders kitapları, tarihi şahsiyetlerin görselleri bakımından yeterli değildir. Bu durumu bu anket doğruladığı gibi bir alt başlıkta ele alınacak olan öğretmenlerle yapılmış olan ankette doğrulamaktadır.

Tüm okulların duvarlarında birçok tarihi şahsiyetin görselleri bulunmaktadır. Örneğin: Dede Korkut, Oğuz Kağan, Fatih Sultan Mehmet, Yavuz Sultan Selim bunlardan sadece dört tanesidir. Fakat anket sonucunda elde edilen yukarıda yazılı olan oranlara bakıldığı zaman, bu tarihi şahsiyetlerimiz yeteri kadar tanınmamaktadır. Bilhassa hem Sosyal Bilgiler dersinde, hem de Türkçe derslerinde sıkça adı geçen Dede Korkut, sadece 1 öğrenci tarafından tanınmış olup, bu sonuç çok talihsiz bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durumda bize şunu göstermektedir: Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yeteri kadar yer almamış olan tarihi şahsiyetlerin portrelerini okullarımızın duvarlarına asmak öğrencilerin ilgisini çekmemiş olacak ki tanıma yüzdesi ilk çeyrekte kalmıştır. Çünkü duvarda yer alan bu çerçeveler okullarımıza estetik bir görünüm kazandırıyor olmakla beraber, öğrenciler bunlara dikkat etmemektedir. Çünkü teneffüs vakti öğrencinin dinlenme ve oyun vakti olup, ders ile ilişkilerini kestikleri zamanlardır. Hemen hemen hiçbir öğrenci teneffüste gidip bu portrelerin kimin olduğu ile ilgilenmemektedir. Bu durum, bu zamana kadar derse girmiş olduğum 6 okulda yapmış olduğum gözlemlerle de sabittir. Ayrıca öğrencilerle anketin yapıldığı esnada Dede Korkut'u 1 öğrenci haricinde hiç birinin bilememesi üzerine öğrencilere söylemiş olduğum “iyi

düşün görmüş olmalısın” sözüme karşılık öğrencilerin çoğundan “hayır daha önce hiç görmedim” cevabı alınmıştır. Bazı öğrencilerde bu sözümün üzerine “Akşemseddin isimli alim” olabilir mi? diyerek tahmin yapmaya çalışmışlardır.

Bu durum göstermektedir ki yerinde kullanılmayan tarihi fotoğraflar öğrencilerin ilgisini çekmemekte sadece yürürlerken göz ucuyla bakıp geçmektedirler. Halbuki Sosyal Bilgiler ders kitaplarında bir çok gereksiz resim bulunmaktadır. Kitabı hazırlayan komisyon bu ayrıntı fotoğraflardan ziyade konumuz ile alakalı görsellere yer vermesi tarihi şahsiyetlerin tanınması açısından epey önem arz eder. Ayrıca günlük hayatımızda yer tutan tarihi şahsiyetlerde öğrencilerin akıllarında daha fazla yer etmektedir. Mustafa Kemal Atatürk ve Mevlana Celaleddin Rumi'nin yüksek oranda bilinmesi bu duruma çok açık bir örnek teşkil eder. Mevlana'yı takiben 3. Sırada % 70 lik bir oranla 28 öğrenci tarafından Yunus Emre'nin tanınmıyor olması kuvvetle ihtimal 200 Türk Lirası'nın üzerinde resminin olmasından kaynaklanmaktadır. Yeni Türk liralарının tanıtımıyla ilgili Merkez Bankasının göndermiş olduğu afişlerde 200 Türk Lirası'nın üzerinde Yunus Emre'nin olduğunu gören öğrenci bu durumu unutmamıştır. O halde yapılması gereken öğrencileri daha fazla uyarıcı ile karşı karşıya bırakmaktır. Bununda ilköğretimdeki en belirgin yeri tarih konularının işlendiği Sosyal Bilgiler dersi ve ders kitaplarıdır.

4.1.2. Sosyal Bilgiler Öğretmenleri'nin, Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Tarih Şahsiyetler ve Tarih Konuları Hakkındaki Düşünceleri

Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin, Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan tarihi şahsiyetler, tarih konuları ve bu konulara öğrencilerinin ilgisi durumlarını ölçmek kaydıyla 10 sorudan oluşan bir anket uygulaması 20 değişik Sosyal Bilgiler öğretmenine uygulanmıştır. Sosyal Bilgiler öğretmenleri ankette yer alan sorulardan; tamamen katılıyorum, katılıyorum, kararsızım, katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum cevaplarından sadece bir tanesini seçebilmişlerdir.

Ankette yer alan sorular şu şekildedir:

- Genel olarak Sosyal Bilgiler Dersindeki tarih konuları yeterli düzeydedir.
- Sosyal Bilgiler Dersinde tarihi şahsiyetlere yeteri kadar yer verilmektedir.
- Tarihi şahsiyetler hakkında verilen bilgiler öğrencilerin anlayacağı şekildedir.
- Sosyal Bilgiler Dersinde tarihi şahsiyetlerin görsellerine yeteri kadar yer verilmiştir.
- Kitapta tarihi şahsiyetlere ait görseller dikkat çekici niteliktedir.
- Öğrenciler tarihi şahsiyetleri yeterli düzeyde tanımaktadırlar.
- Sosyal Bilgiler Ders kitaplarında tarihi şahsiyetler hakkında verilen bilgiler öğrencilerin ilgisini çekmektedir.
- Öğrenciler tarihi şahsiyetlerin hangi döneme ait olduklarını ayırt edebilirler.
- Türk ve Müslüman tarihi şahsiyetlere daha fazla yer verilmelidir.
- Tarihi şahsiyetlerin kitapta ele alınışı kronolojiye uygundur.

Öğretmenlerimizin, objektif olarak, kendi düşündükleri şekilde cevapladıklarını varsaydığımız bu anketin sonucu ise şu şekilde şekillenmiştir:

Genel olarak Sosyal Bilgiler Dersindeki tarih konuları yeterli düzeydedir, sorusuna, 9 öğretmen (% 45) katılıyorum, 9 öğretmen (% 45) katılmıyorum, 2 öğretmen (% 10) kesinlikle katılmıyorum cevabını vermişlerdir. Bu ölçütte, sonuçlarda da görüldüğü üzere öğretmenlerimiz arasında tam bir uzlaşma yoktur. 9 öğretmen katılıyorum derken 9 öğretmenimiz ise katılmıyorum cevabını vermişlerdir. Lakin 2 öğretmen kesinlikle katılmıyorum cevabını verdiği için dolayı katılmıyorum diyen öğretmen sayısı toplamda 11 (% 55) e çıkarak çoğunluğu oluşturmuşlardır. Dolayısıyla anketin uygulandığı öğretmenlerin çoğunluğu Sosyal Bilgiler Ders kitaplarında yer alan tarih konularını yeterli bulmamışlardır.

Sosyal Bilgiler Dersinde tarihi şahsiyetlere yeteri kadar yer verilmektedir, maddesine ankete katılan öğretmenlerden 2 tanesi (% 10) katılıyorum, 17 tanesi (% 85) katılmıyorum, 1 tanesi de (% 5) kesinlikle katılmıyorum cevabını vermişlerdir.

Görüldüğü üzere ders kitaplarında tarihi şahsiyetlere yeteri kadar yer verilmediği hususunda ankete katılan öğretmenlerin % 90'ı hem fikirdirler. Bu durum ders kitaplarında tarihi şahsiyetlerin yetersiz olduğunu ispatlar niteliktedir.

Anketin üçüncü maddesi olan Tarihi şahsiyetler hakkında verilen bilgiler öğrencilerin anlayacağı şekildedir, maddesine, 3 öğretmen (% 15) katılıyorum, 8 öğretmen (% 40) kararsızım, 8 öğretmen (% 40) katılmıyorum, 1 öğretmen (% 5) kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiş olup burada da kararsızların ve katılmayanların sayısı, katılıyorum diyenlerin sayısından fazla çıkmıştır.

Sosyal Bilgiler Dersinde tarihi şahsiyetlerin görsellerine yeteri kadar yer verilmiştir maddesine; 3 öğretmen (% 15) katılıyorum, 3 öğretmen (% 15) kararsızım, 9 öğretmen (% 45) katılmıyorum, 5 öğretmen (% 25) kesinlikle katılmıyorum cevabını vermişlerdir.

Anketin beşinci maddesi olan, Kitapta tarihi şahsiyetlere ait görseller dikkat çekici niteliktedir, maddesine 1 öğretmen (% 5) tamamen katılıyorum, 4 öğretmen (% 20) katılıyorum, 2 öğretmen (% 10) kararsızım, 11 öğretmen (% 55) katılmıyorum, 2 öğretmen (% 10) kesinlikle katılmıyorum cevabını vermişlerdir.

Öğrenciler tarihi şahsiyetleri yeterli düzeyde tanımaktadırlar, maddesine 2 öğretmen (% 10) katılıyorum, 3 öğretmen (% 15) kararsızım, 8 öğretmen (% 40) katılmıyorum, 7 öğretmen (% 35) kesinlikle katılmıyorum cevabını vermişlerdir. Dikkat edilecek olunursa bu maddeye ankete katılan öğretmenlerin verdikleri cevap ile bir önceki başlıkta öğrencilere yapılan anketin sonuçları arasında paralellik görülmektedir.

Sosyal Bilgiler Ders kitaplarında tarihi şahsiyetler hakkında verilen bilgiler öğrencilerin ilgisini çekmektedir, maddesine 6 öğretmen (% 30) katılıyorum, 6 öğretmen (% 30) kararsızım, 6 öğretmen (% 30) katılmıyorum, 2 öğretmen (% 10) kesinlikle katılmıyorum cevabını vermiş olup kararsızlar her gruba eşit olarak dağıtıldıkları takdirde, katılıyorum diyenlerin oranı % 45, katılmıyorum ve kesinlikle katılmıyorum diyenlerin birlikte oranları % 55 e tekabül etmektedir.

Öğrenciler tarihi şahsiyetlerin hangi döneme ait olduklarını ayırt edebilirler maddesine, 3 öğretmen (% 15) katılıyorum, 2 öğretmen (% 10) kararsızım, 11 öğretmen (% 55) katılmıyorum, 4 öğretmen (% 20) kesinlikle katılmıyorum cevabını vermişlerdir. Bu sonuçta da görüldüğü üzere öğretmenlerin çoğunluğu, öğrencilerin tarihi şahsiyetlerin hangi döneme ait olduklarını ayırt edemediklerini bildirmişlerdir.

Ankete katılan Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin üzerinde en çok ittifak ettikleri ve en fazla hem fikir oldukları madde anketin dokuzuncu maddesidir. Türk ve Müslüman tarihi şahsiyetlere daha fazla yer verilmelidir maddesine, 11 öğretmen (% 55) kesinlikle katılıyorum, 9 öğretmen (% 45) katılıyorum cevabını vermişlerdir.

Anketin son maddesi olan, Tarihi şahsiyetlerin kitapta ele alınışı kronolojiye uygundur maddesine, 7 öğretmen (% 35) katılıyorum, 6 öğretmen (% 30) kararsızım, 6 öğretmen (% 30) katılmıyorum, 1 öğretmen (% 5) kesinlikle katılmıyorum cevabını vermişlerdir.

5.BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmamızın bu bölümünde sonuç ve önerilere yer verilmiştir. Çalışmanın sonucuna göre:

“İlköğretim II. Kademe Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Tarihi Şahsiyetlere Yaklaşım Tarzı” başlığı adı altında incelemiş olduğumuz, 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları içerisinde yer alan tarihi şahsiyetlerin büyük oranda objektif olarak ele alındığı görülmüştür. Zaten devlet okullarında okutulan ders kitapları olması hasebiyle, pragmatik ve resmi tarih ideolojisinden dolayı bu durum kaçınılmaz bir gerçekliktir. Ne var ki ders kitapları içerisinde ele alınan tarihi şahsiyetler ve bu şahsiyetler hakkında verilen bilgilerin çoğunluğu yeterli ve dikkat çekici değildir.

Ders kitapları içerisinde onlarca tarihi şahsiyetin adı yer almaktadır. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 66, 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında 130, toplamda 196 tarihi şahsiyetin adına yer verilmiştir. Bu tarihi şahsiyetlerden bazıları hakkında yeteri düzeyde bilgi varken, bazılarının ise sadece isimleri zikredilmektedir. Ne var ki haklarında yeterli bilgi verilen tarihi şahsiyet sayısı çok azdır.

Bilindiği üzere Sosyal Bilgiler dersi sadece tarih konularından ibaret olmayıp, içerisinde, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi konularını da ihtiva eder. Bu durumda tarih konuları ele alınırken ister istemez bir sınırlama getirilmek ve olan olaylar kısa tutulmak zorunda kalınmıştır. Hal böyle iken, 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabında 65, 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabında 126 tarihi şahsiyetin adının geçtiği düşünüldüğünde, bu kadar küçük bir alanda bu tarihi şahsiyetler hakkında verilen bilgiler öğrenciler adına yeteri kadar aydınlatıcı olamamaktadır. Toplamda 191 tarihi şahsiyetin adının geçtiği ders kitaplarında, bu sayı daha az tutularak daha ayrıntılı bilgiler verilmesi hem öğrenciler, hem de klasik tarih anlayışı açısından daha faydalı olacaktır. Bazı tarihi şahsiyetlerin diğerlerinden, yapmış oldukları işler bakımından bir nebze daha önemli olduğu aşikardır. Bu noktada esas olarak yapılması gereken bu

tarihi şahsiyetlere bir kat daha fazla önem verilmesi ve daha ayrıntılı olarak işlenmesi zaruri gözükmektedir.

Şüphesiz ki ilköğretim kurumlarında amaç uzman yetiştirmek olmayıp, üst eğitim kurumlarında okutulacak olan başlıca disiplinlere temel hazırlamaktır. Yalnız günümüz Sosyal Bilgiler derslerinin içeriği yeterli düzeyde değildir. Daha çok güncel olayların ele alınmış olduğu ders kitaplarında tarihi konulara ve tarihi şahsiyetlere istenilen düzeyde yer verilememiştir. Burada yer verilememişten kasıt kesinlikle sayılarının azlığı olmayıp adı geçen şahsiyetler hakkında verilen bilgilerdir. Ders kitaplarında özellikle 7. Sınıf ders kitabında bu kadar çok tarihi şahsiyetin adına yer verip sınırlı bilgiler verilmektense daha az sayıda fakat daha çok önem arz eden tarihi şahsiyetler hakkında bilgiler verilebilirdi.

6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında tarihi olaylar anlatılırken genellikle olayın o dönemdeki sosyal etkilerine ve günümüze yansımalarına değinilmiş, olayların tarihi şahsiyetlerle bağlantıları net olarak kurulamamıştır. Ayrıca ders kitabı olaylar üzerine kurulduğu için tarihi şahsiyetlerin sıralanışında, birçok yerde kronolojiye uyulmamıştır. Ders kitapları çok renkli ve görsel açıdan çok zengin olarak hazırlanmasına rağmen tarihi şahsiyetlerin görsellerine yeteri kadar yer verilmemiştir. Bu durum da öğrencilerin tarihi şahsiyetlerin görsellerini tanıyamadıkları ve ayırt edemediklerini ortaya çıkarmaktadır. Daha önce ayrı bir başlık altında ele alınan kırk öğrenciye uygulanmış olan on tarihi şahsiyetin görselinin yer aldığı ankette hiçbir öğrenci, şahsiyetlerin tamamını tanıyamamış, birçok öğrencide tarihi şahsiyetleri birbirine karıştırmıştır bu durumda öğrencilerin tarihi şahsiyetleri görsel açıdan da yeteri kadar tanımadığını ortaya koymaktadır.

Bir diğer sorunda Sosyal Bilgiler ders saati süresinin yeterli düzeyde olmamasıdır. 6. ve 7. Sınıflarda Sosyal Bilgiler dersi 3 saat olarak okutulmaktadır. Bu durumda Sosyal Bilgiler dersinde tarih konularının ve bilhassa çalışmamızla alakalı olan tarihi şahsiyetlerin öğretiminde sıkıntılar ortaya çıkarmaktadır. Öğretmenler, öğrencilere konuları öğretirken ders saatlerinin sadece 3 saatle sınırlı olmasından dolayı çoğunlukla kitaba bağlı kalmaktadır. Öğrencilere ders kitabında ele alınan tarihi olayları anlatırken, olayla ilgili olan tarihi şahsiyetlere yeteri kadar

yer verememektedir. Zaten ders kitaplarında içerik açısından yetersiz olan tarihi şahsiyetler hakkındaki bilgilere, ders saatlerinin 3 saatle sınırlı olmalarından dolayı öğretmenlerde yeterli katkıda bulunamamaktadır. Burada görülen durum şudur: öğretilecek konu çok süre ise kısıtlı. Böyle olunca da anlatılan konular ya yetişmemekte ya da yüzeysel olarak ele alınmaktadır.

Yukarıda da değinildiği üzere tarihi şahsiyetler ele alınırken, faydacı tarih anlayışı gereğince ve resmi tarih ideolojisinden dolayı ders kitaplarında yer alan bilgiler genellikle klişe ve öğrencilerin ilgisini çekmeyen, bilgilerden meydana gelmektedir. Burada kitabı yazan komisyona büyük görevler düşmektedir. Ders kitapları hazırlanırken gerek tarihi olaylar, gerekse tarihi şahsiyetler hakkında verilen bilgiler öğrencilerin daha çok dikkatini çekecek, daha ilginç bilgilere yer vermesi gerekirdi. Zaten öğrenciler tarafından sıkıcı ve ezbere dayalı bir ders olarak görülen sosyal bilgiler ve tarih derslerinin olumsuz imajı, bu şekilde bir nebze silinebilir.

ÖNERİLER

- Kitapta adı geçen tarihi şahsiyetler sınırlanmalı, sayı daha az tutularak, daha ayrıntılı bilgiye yer verilmelidir.
- Tarihi olaylar anlatılırken tarihi şahsiyetlerle bağlantısı kurulmalı, olay içerisinde tarihi şahsiyetlerin faaliyetlerine daha fazla yer verilmelidir.
- Ders kitapları içerisinde kendi tarihimizi ilgilendiren ve öz kültürümüze ait olan Türk-İslam tarihi şahsiyetler hakkında daha ayrıntılı bilgiler verilmelidir.
- 7. Sınıfta çeşitli başlıklar altında işlenen Osmanlı Tarihi anlatılırken Padişahların adlarına ve yapmış oldukları faaliyetlere yer verilmelidir.
- Görsel açıdan zengin olmasına rağmen ders kitaplarında tarihi şahsiyetlerin fotoğraflarına ve portrelerine daha fazla yer verilmelidir.
- Ders kitapları hazırlanırken resmi tarih anlayışından hiç olmazsa bir nebze sıyrılarak öğrencilerin ilgilerini çekecek konulara yer verilmelidir.
- Öğretmenler, nispeten önemsiz bulduğu konuları daha öz anlatarak, önem arzettiklerini inandıkları tarihi şahsiyetler hakkında daha ayrıntılı bilgiye yer verilmelidir.

- Öğretmenler, öğrencilere tarihi şahsiyetler hakkında ayrıca bilgi bulabilecekleri kaynak kitaplar önermelidirler.
- Ders kitaplarını hazırlayan komisyon, üniteler içerisinde nispeten Fen Bilgisi dersi ile alakalı olan konuları veyahut konular içerisindeki alanları çıkararak, tarih konularına ve tarihi şahsiyetlere daha ayrıntılı yer vermelidir. (6. Sınıf 7. Ünite, 7. Sınıf 4. Ünite).
- VI. ve VII. Sınıflarda Sosyal Bilgiler ders saati süresi arttırılmalıdır.

EKLER

İlköğretim II. Kademe Öğrencilerinin Tarihi Şahsiyetlerin Görsellerini Tanıma Düzeyleri

Öğrencinin Adı Soyadı	Oğuz Kağan	Dede Korkut	Yunus Emre	Fatih S.Mehmed	Yavuz S.Selim	K.S.Süleyman	Mevlana C.R.	S.II.Mahmud	S.II.Abdülhamid	M.K.Atatürk

Öğrencilere tabloda isimleri yazılı olan tarihi şahsiyetlerin görselleri gösterilmiş ve tanıkları görsel ile ilgili olan kutucuğa tik işareti konulmuştur.

**İLKÖĞRETİM SOSYAL BİLGİLER DERSİNDE ELE ALINAN TARİHİ ŞAHSİYETLER
HAKKINDA ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ ANKETİ**

Saygıdeğer Öğretmenler;

Bu anketin amacı, ilköğretim sosyal bilgiler dersinde tarihi şahsiyetlere yaklaşım tarzının belirlenmesidir. Elinizdeki anket 10 sorudan oluşmaktadır ve bu çalışmada sizin fikirlerinize ihtiyaç duyulmaktadır. Araştırmanın güvenilirliği açısından, size verilen bu anket formundaki her bir maddeyi okuyup anladıktan sonra kendi düşüncelerinizi yansıtacak şekilde seçeneklerden yalnızca birini işaretlemenizi ve tüm soruları cevaplandırmanızı rica ediyorum. Anket maddelerine vereceğiniz cevaplar yalnızca araştırma amacıyla kullanılacaktır ve araştırmacı dışında kimse tarafından görülmeyecektir. Çalışma içinde yer aldığınız için şimdiden teşekkür ederim. (**Çağlayan DENİZ**)

AD:

SOYAD:

ÇALIŞTIĞINIZ OKUL:

MADDELER	Tamamen katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
ETKİNLİKLERİN KAZANIM BOYUTU					
1. Genel olarak Sosyal Bilgiler Dersindeki Tarih konuları yeterli düzeydedir.					
2. Sosyal Bilgiler Dersinde tarihi şahsiyetlere yeteri kadar yer verilmektedir.					
3. Tarihi şahsiyetler hakkında verilen bilgiler öğrencilerin anlayacağı şekildedir					
4. Sosyal Bilgiler Dersinde tarihi şahsiyetlerin görsellerine yeteri kadar yer verilmiştir.					
5. Kitapta tarihi şahsiyetlere ait görseller dikkat çekici niteliktedir.					
6. Öğrenciler tarihi şahsiyetleri yeterli düzeyde tanımaktadırlar.					
7. S.B. Ders kitaplarında tarihi şahsiyetler hakkında verilen bilgiler öğrencilerin ilgisini çekmektedir.					
8. Öğrenciler tarihi şahsiyetlerin hangi döneme ait olduklarını ayırt edebilirler.					
9. Türk ve Müslüman tarihi şahsiyetlere daha fazla yer verilmelidir.					
10. Tarihi şahsiyetlerin kitapta ele alınışı kronolojiye uygundur.					

Size en uygun gelen seçeneğin altına X işareti koymanız yeterli olacaktır.

KAYNAKÇA

1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu.

18. Milli Eğitim Şurası Eğitimde 2023 Vizyonu İl Ön Hazırlık Çalışması (2010) Konya.

Afyoncu, Erhan (2006). Sorularla Osmanlı İmparatorluğu C.1. İstanbul: Prizmapres Web Ofset.

Akdağ, Ömer ve Aydın, Metin (2005). Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Gelen Yol. Konya: Dizgi Ofset Matbaacılık.

Akyüz, Yahya (1993). Türk Eğitim Tarihi Başlangıçtan 1993'e. İstanbul: Kültür Koleji Yayınları.

Apuhan, Recep Şükrü (2005). Çanakkale Geçilmez-Bir Destanın Öyküsü. İstanbul: Timaş Yayınları.

Bahar, Hasan (2004). Eskiçağ Tarihi ve Uygarlıkları. Konya: Dizgi Ofset.

Baykara, Tuncer (1996). Tarih Araştırma ve Yazma Metodu (2. Baskı). İzmir: Basset Matbaası.

Bektaş, Fatih, Nalçacı, Ahmet ve Ercoşkun, Hanifi (2009). Sınıf Öğretmeni Adaylarının “Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme/Tasarımı” Dersinin Kazanımlarına İlişkin Görüşleri. Kuramsal Eğitimbilim Dergisi, 2 (2), 21.

Büyükkaragöz, Savaş ve Çivi, Cuma (1998). Genel Öğretim Metotları (8. Baskı). İstanbul: Öz Eğitim Yayınları.

Can, Gürhan, Yaşar, Şefik ve Sözer, Ersan (1998). Sosyal Bilgiler Öğretimi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Cevdet, Ahmet (1983). Tarih-i Cevdet (1.Cilt). İstanbul: Üçdal Neşriyat.

Çalık, Mustafa (der.) (2006). Ermeni Soykırım İddiaları – Yanlış Hesap Talât'tan Dönünce (4. Baskı). Ankara: Cedit Neşriyat.

Çebitürk, Coşkun (2005). Tarih Kavramlar Sözlüğü. Eskişehir: Özdemir Ofset.

Çelenk, Süleyman, Tertemiz, Neşe ve Kalaycı, Nurdan (2000). İlköğretim Programları ve Gelişmeler. Ankara: Nobel Yayınları.

Doğanay, Ahmet (2003). "Sosyal Bilgiler Öğretimi", Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi. Ankara: Pegama Yayıncılık.

Duverger, Maurice (2002). Metodoloji Açısından Sosyal Bilimlere Giriş. (Çeviren: Ünsal Oskay). İstanbul: Bilgi Yayınevi.

Erden, Münire (1998). Öğretmenlik Mesleğine Giriş. Ankara: Alkım Yayınevi.

Fidan, Nurettin (1996). Eğitim Psikolojisi Okulda Öğrenme ve Öğretme. Ankara: Alkım Yayıncılık.

Güngördü, Ersin (2002). İlköğretimde Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi (2.Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

İlköğretim Kurumları Yönetmeliği. (2003). T.C. Resmi Gazete, 25212, 27 Ağustos 2003.

Kan, Çiğdem (2006). Etkili Sosyal Bilgiler Öğretimi Arayışı. Kastamonu Eğitim Dergisi, 14/2, 541.

Kara, Faruk (2010). A'dan Z'ye Tarih. Ankara: Data Yayınları.

Karagözlü, Galip A. (1966). İlkokullarda Sosyal Bilgiler Öğretimi. Ankara: Ayyıldız Matbaası.

Köstüklü, Nuri (2003). Sosyal Bilimler ve Tarih Öğretimi (3. Baskı). Konya: Günay Ofset.

Kütükoğlu, Mübahat (1994). Tarih Araştırmalarında Usul (3. Baskı). İstanbul: Kubbealtı Yayınları.

Maurice, Moffatt (1957). Sosyal Bilgiler Öğretimi (Çeviren: Nesrin Oran). İstanbul: Maarif Basımevi.

Öztuna, Yılmaz (1988). Tarih Sohbetleri. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Öztürk, Cemil ve Otluoğlu, Rahmi (2003). Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller (2. Baskı). Ankara: Pegama Yayıncılık.

Safran, Mustafa (ed.). (2006). İlköğretim 6.Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretmen Kılavuz Kitabı. Ankara: MEB Yayınları.

Safran, Mustafa (ed.). (2010). Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 6. Ankara: MEB Yayınları.

Safran, Mustafa (ed.). (2010). Sosyal Bilgiler Ders Kitabı 7. Ankara: MEB Yayınları.

Sönmez, Veysel (1994). Sosyal Bilgiler Öğretimi. Ankara: Pegem Yayınları.

Sönmez, Veysel (1997). Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu. Ankara: Anı Yayıncılık.

Sönmez, Veysel (2001). Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı. Ankara: Anı Yayıncılık.

Sözer, Ersan (1998a). Sosyal Bilimler Kapsamında Sosyal Bilgilerin Yeri ve Önemi. (Editör: Gürhan Can). Sosyal Bilgiler Öğretimi. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, 3.

Sözer, Ersan (1998b). Sosyal Bilgiler Programının Amaçları, İlkeleri ve Temel Özellikleri (Editör: Gürhan Can). Sosyal Bilgiler Öğretimi. Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları, 25-27.

Şimşirgil, Ahmet (2004). Birincil Kaynaklardan Osmanlı Tarihi Kayı, İstanbul: Tarih Düşünce Kitapları

Taşkaya, Musa, Bal, Turgut (2010). Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Ders Araç Gereçlerini Kullanma Durumları. Akademik Bakış Dergisi (Uluslararası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi), Sayı 22, 3 – 5.

Tezcan, Mahmut (1994). Eğitim Sosyolojisi (9. Baskı). Ankara: Zirve Ofset.

Türk Dil Kurumu (2005). Türkçe Sözlük (10. Baskı). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları; Yayın No: 549.

Uçar, Abdullah (2008). Fetih ve Fâtih. Konya: Adım Matbaası.

Uçar, Şahin (1997). Türk Felsefesi Meseleleri. İstanbul: Nehir Yayınları.

Yalçın, E.Semih (2004). Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I Kaynaklar. Ankara: Siyasal Kitapevi.

Yıldırım, Tahsin (2006). Türkiye’de İlköğretim 6. Ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi ile Azerbaycan’da 6. Ve 7. Sınıf Tarih Derslerinin Muhteva Yönünden Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Yılmaz, Durmuş (2004). Üniversiteler İçin Vatandaşlık Bilgisi (3. Baskı). Konya: Çizgi Kitapevi.

Çağlayan DENİZ

30.08.1985 tarihinde Konya'nın Yunak ilçesinde dünyaya gelen Çağlayan Deniz, İlkokulu Bilecik Yenipazar Atatürk İlkokulunda bitirdikten sonra Bilecik Gölpazarı Anadolu Lisesini kazanmış orta 3'e kadar okumuş olduğu bu okuldan babasının işi nedeniyle tayin olduğu Konya Çeltik ilçesinde Anadolu Lisesi'nin bulunmaması hasebiyle Çeltik Merkez İlköğretim Okuluna geçmek zorunda kalmıştır. Liseyi Eskişehir Gazi Lisesinde tamamlayan Çağlayan Deniz 2004 yılında kayıt olduğu Konya Selçuk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği bölümü 3.sınıfında okurken girmiş olduğu Erasmus öğrenci değişim programı sınavı ile Hogeschool Utrecht Teacher Training (öğretmen eğitimi) programını asil olarak kazanmış olmasına rağmen verilen burs miktarının Hollanda için yeterli olmaması ve kendi maddi imkansızlıkları sebebiyle gidememiştir. 16/06/2008 tarihinde Lisans eğitiminden mezun olan Çağlayan DENİZ aynı yıl girmiş olduğu ALES sınavını kazanarak 17/09/2008 tarihinde Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İlköğretim Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı alanına kayıt yaptırmıştır.

15/09/2008 - 06/11/2008 tarihleri arasında Konya, Derbent, Çiftliközü İlköğretim Okulunda ücretli öğretmen, 17/11/2008 – 14/06/2010 tarihleri arasında Konya, Kadınhanı, Kolukısa Osmanoğulları İlköğretim Okulunda Sözleşmeli Öğretmen kadrosunda görev yapmış 15/06/2010 tarihinde kadrolu öğretmen olarak Konya, Kadınhanı, Atlantı Cumhuriyet İlköğretim Okuluna atanmıştır. Halen aynı okulda görev yapmaktadır.

2010 yılında açılan Eğitim Bilimleri Enstitüsüne, İlköğretim Anabilim Dalı, Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bilim Dalı aktarıldığı için Yüksek Lisans Öğrenimine Eğitim Bilimleri Enstitüsünde "İlköğretim II. Kademe Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Tarihi Şahsiyetlere Yaklaşım Tarzı" konulu tez çalışması ile devam etmektedir.